

SIMILES OF KĀLIDĀSA

K. CHELLAPPAN PILLAI

VISVA-BHARATI



FOUNDED BY RABINDRANATH TAGORE

MEMORANDUM OF ASSOCIATION

Objects : "To study the Mind of Man in its realisation of different aspects of truth from diverse points of view."

"To bring into more intimate relation with one another, through patient study and research, the different cultures of the East on the basis of their underlying unity."

"To approach the West from the standpoint of such a unity of the life and thought of Asia."

"To seek to realise in a common fellowship of study the meeting of the East and the West, and thus ultimately to strengthen the fundamental conditions of world peace through the establishment of free communication of ideas between the two hemispheres."

"And with such ideals in view to provide at Santiniketan aforesaid a Centre of Culture where research into and study of the religion, literature, history, science and art of Hindu, Buddhist, Jain, Islamic, Sikh, Christian and other civilisations may be pursued along with the culture of the West, with that simplicity in externals which is necessary for true spiritual realisation, in amity, good-fellowship and co-operation between the thinkers and scholars of both Eastern and Western countries, free from all antagonisms of race, nationality, creed or caste, and in the name of the One Supreme Being who is *Shantam, Shivam, Advaitam*."

Membership : "The membership of the Visva-Bharati and of its Constituent Bodies shall be open to all persons irrespective of sex, nationality, race, creed, caste or class ; and no test or condition shall be imposed as to religious belief or profession in admitting members, students, teachers, workers, or in any other connection whatsoever."

The Society is at present maintaining the following institutions :—Patha-Bhavana (School), Siksha-Bhavana (College), Vidya-Bhavana (Research Institute), Rabindra-Bhavana (Museum and Institute of Researches on Rabindranath), China-Bhavana (Sino-Indian Dept.), Kala-Bhavana (School of Arts and Crafts), Sangita-Bhavana (School of Music & Dancing), Hindi-Bhavana (School of Hindi Studies & Research) at Santiniketan ; and the Institute of Rural Reconstruction and Silpa-Bhavana at Sriniketan. The Society manages its own Press at Santiniketan and the Publishing Department at 6/3, Dwarkanath Tagore Lane, Calcutta.

The supreme control is vested in the *Parishat*, the *Sadasyas* (members) in General Meeting assembled. The Governing Body is the *Samsad*, consisting of members elected, by the *Sadasyas* and the representatives of the different departments.

Life-membership, Rs. 250/-. Annual subscription for ordinary members, Rs. 12/-.

Persons desiring to become members of the Visva-Bharati should fill up a Form of Application and send it to the General Secretary, Visva-Bharati Office, Santiniketan.

520

VISVA-BHARATI STUDIES

No. 7

VIDYA-BHAVANA.

उपमा कालिदासस्य

SIMILES OF KĀLIDĀSA

BY

K. CHELLAPPAN PILLAI

Acc No. 520

Sa 8 K
Kal/Pil



FIRST PUBLISHED—1945

PRICE—RUPEES TWO AND
ANNAS EIGHT ONLY

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY NEW DELHI

A.C. NO. 520

Date. 23-11-53

BY NO. Sa8K/Kal/Pis.

AVAILABLE AT
VISVA-BHARATI GRANTHANA-VIBHAGA
6/8 DWARKANATH TAGORE LANE
Or
VISVA-BHARATI BOOK SHOP
2 COLLEGE SQUARE
CALCUTTA

TO

SHASTRI MAHASHAYA

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY NEW DELHI.

Acc. No. 520.

Date. 23-11-53

Call No. Sa OK / Kal / Pie.

CONTENTS

PREFACE

ABBREVIATIONS

INTRODUCTION

THE SIMILES OF KALIDASA

INDEX OF UPAMĀS

ANIMALS		FRUITS	xii
Aquatic	i	GODS AND HEAVEN	xii
Birds	i	GRAINS	xv
Domestic	ii	HOUSE	xv
Insects	ii	IMPLEMENTS OR ARTICLES	xv
Serpents	iii	INSTRUMENTS	xv
Wild	iv	JEWELS	xvi
ART		KING	xvi
Music	iv	LITERATURE	xvii
Painting	iv	METALS AND MINERALS	xvii
BODY	iv	MISCELLANEOUS	xvii
CELESTIAL BODIES		MOUNTAINS	xviii
Moon	iv	ORNAMENTS AND SCENTED	
Planets	vi	COSMETICS	xx
Stars	vi	PLANTS	
Sun	vi	Creepers	xx
CLOTHING	vii	Grass	xx
CLOUD	vii	Plants	xx
DISEASE AND MEDICINE	viii	RELIGIOUS PERSONS AND	
EARTH	ix	THINGS	
FIRE	ix	SKY	xxii
FLOWERS	x	TIME	xxii
FOOD	xii	WATER	xxiii

PREFACE

It was in 1933 that I joined the Research Department of the Visvabharati. Śāstri Mahāśaya, Vidhuśekhara Bhattacharya, was then in charge of the Department. His guidance and inspiration helped me unfailingly in my work on the Similes of Kālidāsa. It was finished within a year. But circumstances beyond my control made it impossible so far to let it see the light of day.

When I finished the work and presented it to our late beloved Gurudeva, he was evidently very much pleased and suggested that I might undertake similar work in respect of Vyāsa, Vālmiki, and Bāṇa. Due to unforeseen difficulties I could not take up Gurudeva's valuable hint, although the presence of Prof. Ksitimohan Sen in the Department afforded an invaluable opportunity for working along the suggested lines.

I feel greatly honoured in taking this opportunity to dedicate this humble work of mine to Mahāmahopādhyāya Vidhuśekhara Bhattacharya, in token of my profound respect and devotion to his gracious personality.

I should also like to express my deep sense of gratitude towards the Visvabharati University for making arrangements to publish this brochure.

The Kerala Tagore Academy,
Trivandrum,
2nd August, 1945.

}

K. C. Pillai.

ABBREVIATIONS

AS	Abhijñāna Śakuntala.
KS	Kumāra Sambhava.
MA	Mālavikāgnimitra.
MD	Meghadūta.
RS	Ṛtusamhāra.
RV	Raghuvamśa.
VU	Vikramorvaśīya.

INTRODUCTION

The Upamās of Kālidāsa occupy a unique place among the alaṅkāras in Sanskrit literature. In fact, their graphic beauty, spontaneity and appositeness stand unparalleled in the literatures of the world. I shall attempt, in these prefatory remarks, to give an idea of their richness and variety.

Kālidāsa is a poet of the highest rank, for whom the soul of poetry is sentiment (*rasa*) which, as such, is exalted above mere poetic ornaments. Many a poet after his days laid undue stress on the external artifices of style at the cost of the inner sense which resulted in the general decadence of Sanskrit poetry for sometime as in the case of the Alexandrian Poets. Closer observations will reveal similar tendencies even in the poetry of Kālidāsa's own days. In the ninth canto of the *Raghuvaṃśa* the poet makes an attempt at displaying verbal conceits, but in this case, his poetic genius saves him from the pitfalls which his lesser successors so miserably failed to avoid. Kālidāsa would never cheapen the essential dignity of his thought. There is not the least tinge of labouredness in his poetical style, his expressions being so absolutely spontaneous. As a rule Kālidāsa's verbal embellishments only add to the excellence of his poetry instead of serving, as in other cases, just to conceal the feebleness of genuine poetic inspiration.

True, Kālidāsa was a master of all kinds of figures of speech ; but his skill in enrapturing the readers with apt and graceful Upamās is unique. The oft-repeated phrase “उपमा कालिदासस्य” is as famous as the poet himself.

Before we discuss his Upamās it would be useful to add a few words on the figure of speech in question.

The literature of poetics (Alaṅkāra-śāstra) has reached a very high stage of development in Sanskrit. Many useful volumes have been produced in this field of literary criticism. Notwithstanding some hair-splitting discussions, Sanskrit poetics displays a wonderful treatment of the art of poetry. It deals with the essential factors of

poetry such as *gūṇa*, *doṣa*, *alankāra*, *rasa*, etc. But the historical fact that the critical study of poetry started with the analysis and systematisation of figures of speech, is perhaps responsible for this entire branch of study taking the name of *Alaṅkāra-śāstra*.

The meaning of *alankāra* is thus described by Daṇḍin in his *Kāvyaādarśa* (II. 1)—काव्यशोभाकरान्वर्मानलङ्कारात् प्रचक्षते ‘Alaṅkāras are what beautify literature.’

Now, *Upamā* (simile) is the most prominent of all the figures of speech and so many of the *Ālaṅkārikas* have rightly given the first place to it. Appayya Dīkṣita writes in his *Citramīmāṃsā* (*Nirṇaya Sagara*, p. 5) :—

उपमैका शैलूषी संप्राप्ता चित्रभूमिकाभेदान् ।

रज्जयन्ती काव्यरङ्गे नृत्यन्ती तद्विदां चेतः ॥

‘*Upamā*, the only one actress, dances on the stage of literature in different *roles* and entertains those who have the power of appreciation’,

Then he goes on to explain how the same *Upamā* assumes different forms of *alankāra* owing to different modes of expressions—

चन्द्र इव मुखमिति सादृश्यवर्णनं तावदुपमा । सैवोक्तिभेदेनानेकालङ्कारभावं भजते । तथाहि ।
चन्द्र इव मुखं मुखमिव चन्द्र इत्युपमेयोपमा । मुखं मुखमिवेत्यनन्वयः । मुखमिव चन्द्र इति प्रतीपम् ।
चन्द्रं दृष्ट्वा मुखं स्मरामीति स्मरणम् । मुखमेव चन्द्र इति रूपकम् । मुखचन्द्रेण ताप शाम्यतीति परिणामः ।
किमिदं मुखमुताहो चन्द्र इति सन्देहः । चन्द्र इति चकोरास्त्वन्मुखमनुधावन्तीति भ्रान्तिमान् । चन्द्र इति चकोराः कमलमिति चञ्चरीकास्त्वन्मुखे रज्जयन्ती इत्युल्लेखः । चन्द्रोऽयं न मुखमित्यपह्नवः । नूनं चन्द्र इत्युत्प्रेक्षा । चन्द्रोऽयमित्यतिशयोक्तिः । मुखेन चन्द्रकमले निजिते इति तुल्ययोगिता । निशि चन्द्रस्त्वन्मुखं च दृष्यतीति दीपकम् । त्वन्मुख एवाहं रज्यामि चन्द्र एव चकोरो रज्यत इति । प्रतिवस्तूपमा । दिवि चन्द्रो भुवि त्वन्मुखमिति दृष्टान्तः । मुखं चन्द्रश्रियं बिभर्तीति निदर्शना । निष्कलङ्कं मुखं चन्द्रादतिरिच्यते इति व्यतिरेकः । त्वन्मुखेन समं चन्द्रो निशासु दृष्यतीति सहोक्तिः । मुखं नेत्राङ्कुरचिरं स्मितज्योत्स्नोपशोभितमिति समासोक्तिः । अव्यजेन सदृशं वक्त्रं हरिणाहितशक्तिना इति श्लेषः । मुखस्य पुरतः चन्द्रो निष्प्रभ इत्यप्रस्तुतप्रशंसा । एवमुक्तानेकालङ्कारविवर्तवतीयमुपमा ॥

Thus we see that as many as twenty-two *alankāras* are in fact originally only *Upamā*.

Its function is to compare an inferior or little-known object with a superior or better-known object. Sometimes the superior is compared with the inferior.

Upamā is regarded as an alaṅkāra of sense (*arthālaṅkāra*) by many, while Bhoja takes it as that of both, sense and word (*ubhayālaṅkāra*).

Simile consists in the expression of resemblance between two things, the *Upamāna* and *Upameya*. The older writers, as Daṇḍin and Vāmana accept even the slightest resemblance between these two things as enough justification for the use of Upamā. The definitions of the later writers differ little technically from Daṇḍin's and Vāmana's, which are too wide, and as such include some other figures also. Mammaṭa's definition agrees fully with that of Gārgya as quoted by Yāska (N. III. 13). Vidyānātha and Viśvanātha give very precise definitions. Jagannātha, who is the latest of all, is not satisfied with merely technical definition. Along with his predecessor Appayya Dikṣita, he emphasises the point that the employment of Upamā must enhance the beauty of sense and hence in the sentence गोसदृशो गवयः there is no Upamālaṅkāra ; it is only a bare statement.

Upamāna 'the standard of comparison,' *Upameya* 'the object to be compared,' *Sādhārana dharma* 'the common properties of the *Upamāna* and the *Upameya*, and *Vācaka* 'the particles expressing the similitude' such as *iva*, *vat* etc., are the four component parts of a complete Upamā. An Upamā is complete only when all these four factors are clearly expressed and when one or two, or three of them are absent we have what is called *Lūptopamā* (elliptical simile). The numerous divisions of Upamā, particularly those of the later writers, are chiefly used on this factor. But the older writers subdivide it entirely from different standpoints, that is, from the nature of the Upamā and the purpose it is made to serve. Daṇḍin's subdivision is the most elaborate, being thirty two in number.

Coming to Kālidāsa, we are to consider the beauty and richness of his similes, which are unique and infinite in variety. In the following pages I have given an exhaustive list of his Upamās along with the other figures of speech based on it. On the whole, the number

comes to about to one thousand two hundred and fifty, of which a little less than half occur in the *Raghuvamśa* alone.

Among the many works attributed to Kālidāsa, the *Raghuvamśa*, the *Kumārasambhava*, the *Abhijñānaśakuntala*, the *Vikramorvaśīya*, the *Mālavikāgnimitra*, the *Mēghadūta* and the *Rtusambhāra* have been universally accepted as his. The *Raghuvamśa* contains the largest number of similes and kindred figures, nearly five-hundred and fifty. It begins with a simile and ends with another. The first canto itself contains more than thirty similes of a very high quality. In the last portion of the fifth canto, where the king Aja is being awakened from his sleep by the royal bards (*vaitālikas*), we are presented with excellent Upamās. The thirteenth canto, where the poet makes Rāma go on his aerial journey with Sītā, is full of Upamās and *Utprekṣās* and is one of the loveliest parts of the work.

The *Kumārasambhava* is entirely of a different type, the theme being much more compact, and so the Upamās in the book, which are about two-hundred and fifty in number and of which more than half occur in the first seven cantos, are characterized by a sublimity that we miss in Kālidāsa's earlier productions. The first canto opens with a glorious description of the Himalayas with all the sanctity of their associations that has provided much of the spiritual inspiration of India. In the same canto the poet draws the picture of Parvatī, in traditional style, giving all details of the figure from top to toe, *Pādādīkeśānta-varṇanā*. To the modern reader this sort of description might seem rather like a catalogue of items of beauty. But the genius of Kalidasa infuses a poetic spirit into the description which makes it something much more. One particular characteristic of his Upamās in this description is to be noted. Generally he takes for his standards of comparison the most familiar objects. But being not satisfied with real objects with which Parvatī's beauty could be compared, the poet takes some hypothetical upamanas, as in the following lines.

पुष्पं प्रवालपद्मं यदि स्या-

न्मुक्ताफलं स्याद्यदि विद्रुमस्थम्

KS, I. 44.

ततोऽनुकुर्याद्विशदस्य तस्या
स्ताम्रोष्ठपदस्तनुचः स्मितस्य ॥

Sometimes he would go even one step further and declare that *Ubamāna* is possible in the given case, as the following śloka shows :

नागेन्द्रहस्तास्त्वचिर्कर्कशात्वा-
देकान्तशैत्यात्कदलीविशेषाः ।
लब्ध्वापि लोके परिणाहि रूपं
जातास्तदूर्वोरुपमानबाह्याः ॥ KS, I. 36.

And he could conclude that the purpose of the creator in fashioning her was to make her the quintessence of beauty.

सर्वोपमाद्रव्यसमुच्चयेन
यथाप्रदेशं विनिवेशितेन ।
सा निर्मिता विश्वसृजा प्रयत्ना-
देकस्थसौन्दर्यदिदृक्षयेव ॥ KS, I. 49

No descriptive words are required for *Abhijñānaśakuntala* which is highly appreciated at home and abroad alike. But as regards 70 the Upamas, though there are only about seventy in it, they invariably illuminate and beautify the themes Kalidasa handles in the pages of that celebrated drama.

The *Meghadūta* is a unique lyric of love in which the magic of the poet's imagination reaches its height. It is full of graphic representations of nature's beauty from beginning to end. The wonderful description of Alaka deserves special mention. The number of Upamas 50 in the *Meghadūta* is only fifty.

Lastly we come to the *Rtusambhāra*, a series of descriptions of the six seasons of India. In this work, remarkably rich in figures of 60 speech, of which 60 are Upamas, the varied beauties of the different seasons are painted with all the passions they awaken in the minds of lovers.

Kalidasa, as all poets of nature do, borrows his standards of comparison mostly from the realm of nature. It is not the novelty of the standards but the manner of their presentation that constitutes

the secret of the magnificence of his similes. The most trivial things are touched with a strange beauty by the magic of the poet's fancy. Generally, he compares a concrete object with another. In personifying inanimate objects, Kalidasa is a master. His Upamas range from earth to heaven. We shall begin with those dealing with the earth.

For the Indian poet, the earth is something more than its constituent elements.* She is *śarvamsabhā* the embodiment of patience, and the seat of generosity. Poets have fancied a beautiful garment for her decoration the blue ocean and hence is she *sāgarāmbharā*. Kalidasa offers her a fine necklace of pearls with a large sapphire in the centre :

त्वय्यादातुं जलमवनते शङ्खिणो वर्णचौरे

तस्यास्तिस्त्रयोः पृथुमपि तनुं दूरभावात्प्रवाहं ।

प्रेक्षिष्यन्ते गगनगतयो नूनमावर्ज्य दृष्टी-

रेकं मुक्तागुणमिव भुवः स्थूलमुक्तेन्द्रनीलम् ॥ MD, I. 48

Descriptions of mountains with their peaks and valleys abound in Kalidasa. Their majestic height and adamant firmness are the two qualities which have been generally used as standards of comparison. The Himalayas with their sanctity and glory, the Vindhya, The Mahendra, Kailasa 'the looking glass of the heavenly nymphs', Indra-nilacala 'the mountain of sapphires', Sumeru 'the golden mountain', Lokaloka which divides the world of light from the region of darkness, these are the mountains which gripped the imagination of the poet. The similes, in which the Himalayas have been described, occur most often, and in fact they are as many as thirty six in number. In many of Upamas, Kailasa stands for crystal purity and whiteness, Mahendra for its huge proportion and Sumeru for hardness and strength. In one place for comparing Airavata 'the elephant of Indra', who is both white and huge, the poet creates a mountain of crystal.

* The words for the earth in Sanskrit are of feminine gender ; hence it is conceived as a woman and consequently it has all the attributes of a woman. The case is the same with other words such as those for the moon, sun, etc., which are of masculine gender and so they are regarded as men.

ऐरावतं स्फाटिकशैलसोदरम् । KS, XIV. 5

Kailasa is fancied to be the accumulated laughter of Lord Siva.*

राशीभूतः प्रतिदिनमिव त्र्यम्बकस्यादहासः । MD, I. 60

In some places for making the simile more striking, the mountains have been described as having the power of motion :

यस्य क्षरत्सैन्यगजच्छलेन

यात्रासु यातीव पुरो महेन्द्रः । RV. VI 54

Of the Indian Flora and Fauna, the poet makes ample use. Stately trees like the Sala, the Devadaru, as also smaller species like the Candana, the Bakula, etc. occur as Upamana. Creepers in most cases represent delicate female beauty. Flowers of all kinds have a great fascination for Kalidasa, and the lotus of course, was a favourite with him, as indeed with all our ancient poets.

A very fine example of a tree-simile occurs in the *Raghuvamśa* when the reddish brown sacrificial cow of Vasiṣṭha, desirous of testing the devotion of her royal guard Dilīpa, enters a cavern of the Himalayas. There she appears to the king, being threatened by a lion, with his soft white manes. The poet compares the scene to a Lodhra tree in bloom, standing on the crest of a ruddy hillock :

स पाटलायां गवि तस्थिवांसं

धनुर्धरः केसरिणं ददर्श ।

अधित्यकायामिव धातुमय्यां—

लोघ्रद्रुमं सानुमतः प्रफुल्लम् ॥ RV, II. 29

The Candana, or the Malayadruma is another favourite tree. The notion is that it is found only in the Malaya mountain and that is always engirt by serpents attracted to it by its fragrance. This simile conveys the idea of inaccessibility of a noble object due to evil associations. Sakuntala compares herself, when dropped from her father's lap, to a young sandal plant uprooted from the slopes of the Malaya.

* It may be mentioned here that according to poetic conventions fame, laughter etc. are pure white. infamy and curse are black and anger and love red.

Among trees, the mango is mentioned often. Kalidasa celebrates the weddings of young trees with creeper brides. The king Agnimitra describes himself as the Sahakara and requests Malavika to play the part of the Madhavi creeper :

विसृज सुन्दरि संगमसाध्वसं
तव चिरात्प्रभृति प्रणयोन्मुखे ।
परिगृह्णाण गते सहकारतां
त्वमतिमुक्लताचरितं मयि ॥ MA, IV. 13

Lovely creepers are always compared with women. Every part of a creeper has, corresponding to it, an organ in the human body. If Indumati is a walking flame, Parvati is a roaming creeper :

आवर्जिता किञ्चिदिवस्तनाभ्यां
वासो वसाना तरुणार्करागम् ।
पर्याप्तपुष्पस्तवकावनम्रा
संचारिणी पल्लविनी लतेव ॥ KS. III 54

The simile has been acclaimed as a perfect and exquisite one. Bunches of flowers suggest the female breasts and feet, arms, fingers and lips are compared to kisalaya (tender leaf), the type of all tenderness and delicacy.

In the following example the reader is sure to enjoy with the garden creeper, the eternal music of Nature.

श्रुतिसुखभ्रमरस्वनगीतयः
कुसुमकोमलदन्तरुचो बभुः ।
उपवनान्तलताः पवनाहृतैः
किसलयैः सलदैरिव पाणिभिः ॥ RV, IX. 35

Kalidasa's poetry has, to be sure, been richly perfumed by flowers of various celebrated virtues. Lotus of course takes the lead. It has been employed more than sixty times. The traveller in the world of Sanskrit literature has ever a pleasant moon shining over him, while his eyes perpetually feast on the lotus flowers. Sometimes the poet, finding the ordinary lotus inadequate to describe the beauty that he would suggest, creates golden lotuses.

ध्रुवं वपुः काञ्चनपद्मनिर्मितं
मृदु प्रकृत्या च ससारमेव च । KS. V. 19.

तासां मुखैरासवगन्धगर्भै —
व्याप्तान्तराः सान्द्रकुतूहलानाम् ।
विलोलेनेत्रभ्रमरर्गवाक्षाः
सहस्रपत्राभरणा इवासन् ॥ RV. VII. 11 ; KS. VIII. 62.

This is a picture of the mansions in the city, when king Raghu entered in it.

The sun is the life-giver of the lotus and the moon his rival. Padminī, 'lotus-pond' is said to be the beloved of the sun, and she also on her part is exclusively devoted to him. With his advent in the morning she blooms into life. Towards the moon her attitude is like that of a purdah woman, reluctant to show her face out.

Kuvalaya, 'blue lotus' with its long petals resemble the eye. Though the eye is compared to the flower, it is the petals that resemble it. The poet sees in them, as they gently wave in the breeze, or are set atremble by the fish as they swish their tails against them, the dancing movements of the eyes of sensitive women.

Kālidāsa, like all other Sanskrit poets, sometimes follows the usual poetic conventions with regard to the blossoming of certain trees. *e. g.*, the Aśoka, the Bakula, the Kurabaka, etc. The Aśoka flowers with their bright orange colour present a rich sight. The blossoming of Kadamba which happens soon after a shower is compared to the human body with the hairs on end. The round bud appears like tear-drops. Bimba is a fruit, with a bright red colour, and the colour has been employed to describe the lip of a handsome woman.

Similes descriptive of sheets of water also abound in Kālidāsa. The ocean comes first. It is personified as a husband with the rivers as his many wives. The largeness of their household does not seem to be in any way unfavourable to the harmony among the members ; on the other hand, devotion to their common lord binds them all together.

There is a magnificent picture of the ocean welcoming his friend, the moon. Overjoyed at the sight of the friend who helps to unite him sometimes with one of his sweet hearts, the *velā* (shore),

the ocean heaving high with enthusiasm raises up its long wave-hands to embrace him.

Of the rivers described by Kālidāsa, the divine Gaṅgā (Ganges) is the most conspicuous. The mighty stream flooded in the rainy season washing down its banks and bearing in its current numerous fallen trees, and the river, become calm and serene in winter, are depicted in splendid images. Kālidāsa seems to have been particularly fascinated by the exposed sand banks seen in the course of rivers. The Poet cannot think of the Yamunā as separate from the Gaṅgā. We give below the famous lines from the Raghuvamśa which describe the confluence of these two celebrated rivers :

क्वचित्प्रभालेपिभिरिन्द्रनीलैमुक्तामयी यष्टिरिवानुविद्धा ।
 अन्यत्र मालासितपङ्कजानामिन्दोवरैस्तखचि तान्तरेव ॥
 क्वचित्खगानां प्रियमानसानां कादम्बसंसर्गवतीव पङ्क्तिः ।
 अन्यत्र कालागुरुदत्तपत्रा भक्तिर्भुवश्चन्दनकल्पितेव ॥
 क्वचित्प्रभा चान्द्रमसी तमोभिश्छायाविलीनैः शबलीकृतेव ।
 अन्यत्र शुभ्रा शरदभ्रलेखारन्ध्रेष्विवालक्ष्यनभःप्रदेशा ॥
 क्वचिच्च कृष्णोरगभूषणेव भस्माङ्गरागा तनुरीश्वरस्य ।
 पद्यानवद्याङ्गि विभाति गङ्गा भिन्नप्रवाहा यमुनातरङ्गैः ॥ RV. XIII. 54-57.

Whirlpools are a standard of comparison for the feminine navel and the ripples for the swift movement of her eye-brows. The dew-drops trembling on a blade of grass or a leaf in the morning suggest a striking simile for the uncertainty of life.

Clouds are associated with divinity by Kālidāsa. In them the poet finds a loving and generous friend and a first-rate artist. They are of high birth and not a mere condensed mass of vapour. The cloud is represented as the prime minister of Indra and the life-giver to the world. It is also spoken of as an accomplished magician who can change his forms at his will. The permanent and unbroken relation between lightning and clouds is well-known as that between a word and its sense, and the moon and moonlight. Slender beautiful damsels are likened to lightning. The following example, comparing the cloud to the palaces of Alakā 'the capital of Kubera' enumerates all the various characteristics which they share in common :

विश्वन्तं ललितवनिताः सेन्द्रचापं सचित्राः
 संगीताय प्रहृतमुरजाः स्निग्धगंभीरघोषम् ।
 अन्तस्तोयं मणिमयभुवस्तुङ्गमग्नं लिहाम्नाः
 प्रासादास्त्वां तुलयितुमलं यत्र तैस्तैर्विशेषैः ॥ MD. II. 1.

Fire tests the purity of other objects and is itself pure. It represents brightness, lustre and spiritual splendour. Saints and sages are often compared to it. Sacrificial fire is the purest, because of its sanctity. The wind is a constant companion of fire, especially at the time of conflagration and so it is imagined as its charioteer. Of course the fire cannot get a better charioteer. When both the friends are united, their force is irresistible.

In this connection it may be pointed out that the simile which the Indian scholars associate oftenest with the Poet is based on the vivid image of flame roaming from place to place :

सञ्चारिणी दीपशिखेव रात्रौ यं यं व्यतीयाय पतिवरा सा ।
 नरेन्द्रमागच्छेत् इव प्रपदे विवर्णभावं स स भूमिपालः ॥ RV. VI. 67.

Imagine the flame of fire moving along a thoroughfare lined with towers ; as it progresses, the rows of towers will successively be illuminated and plunged in darkness. Even so the royal suitors experienced by turns the light of love and joy, and the darkness of despondency as Indumatī moved up to and passed by them.

Now we come to the similes connected with the sun and the moon. The sun with its torrid glare always signifies the power and the moon with her mild radiance is generally used as the standard of comparison for the human face especially the feminine. Kālidāsa employs the moon as an *upamāna* more than ninety times. He has used sixteen synonyms of the moon, but *Indu*, *Candra*, *Saśin*, and *Saśāṅka* which are rhythmic and euphonious seem to be his favourites.

In almost all cases the moon represents the female face. The full moon signifies its beauty and the young moon is the loveliest image of an infant's face. Dakṣa's wife, as she rests on a solitary bed in extreme mental agony, is described as the solitary digit of the moon appearing on the eastern horizon. It is the moon which makes the night really bright.

नक्षत्रताराग्रहसंकुलापि

ज्योतिष्मती चन्द्रसंख्यं रात्रिः । RV. VI. 22.

And the moon also gets brighter in the company of night.

अधिगच्छति महिमानं

चन्द्रोऽपि निशापरिगृहीतः । MA. I. 13.

Pārvati's face skirted with locks of hair surpasses the beauty of the lotus with black bees clustering round it, as well of the moon girl with the clouds.

लग्नद्विरेफं परिभूय पद्मं

समेधलेखं शशिनश्च बिम्बम् ।

तदानन्तरीश्वरलकः प्रसिद्धै -

श्चिच्छेद सादृश्यकथाप्रसङ्गम् ॥ RS. VII. 16.

The similes inspired by the sun occur 40 times. Occassionally the poet creates a hundred suns to magnify diurnal splendour :

तेजोभिर्दिनवतिशतस्पर्धमानैः । KS. X. 60.

Birds and animals occupy an equally important place in the world of Kālidāsa's imagination. Taking the peculiar characteristics of certain animals poets compare men and women to them as *mrgākṣī* (a woman with eyes like a deer's) *gajagamanā* (of an elephant like gait), *kokilavānī* (having the voice of a cuckoo), etc. and it is an interesting feature of Indian poetry.

Amongst birds, Kālidāsa most frequently introduces the Hamsa and the Cakravāka. Hamsa has an attractive colour and is the vehicle of Brahmā, and Sarasvatī. At the beginning of the monsoon it flies towards the Mānasa lake. In literature it is famous for its graceful gait and sweet notes which are compared respectively to the stately movement of a handsome woman and the jingling sound of her anklets. Here is an example of the Hamsa simile in which every part of the *ubameya* has corresponding parts in the *upamāna*.

तां सैव वेत्रगृहणे नियुक्ता

राजान्तरं राजसुतीं निनाय ।

समीरणोत्थेव तरङ्गरेखा

पद्मान्तरं मानसराजहंसीम् ॥ RV. VI. 36.

Sunandā leads Indumatī from suitor to suitor even as a female swan is borne towards lotus blossoms on the crest of waves raised by a breeze. Here Sunandā is compared to *tarangarekḥā*, Indumatī to Rājahamsī, and the kings to the blooming lotuses.

Cakravākas fly in pairs during the day time, but are separated at night. The plight of young lovers in their separation is compared to the state of the Cakravākas at night.

Bhṛṅga, 'the black bee' is a common figure. The eyes of women because of their flitting glances and bluish colour resemble the bee. In the following verse there is an *upamā*, where Bhṛṅga is predominant. Raghu in the course of wars had to fight the Yavanas and he covered the earth with their chopped heads resembling honey-combs covered with bees :

भल्लापवर्जितैस्तेषां शिरोभिः श्मश्रुलैर्महीम् ।

तस्तार सरबाव्याप्तैः सक्षौद्रपटलैरिव ॥ RV. IV. 63.

The elephant is the chief of all the animals described by Kālidāsa. The gait of handsome women is likened to an elephant's slow and dignified movements. The trunk resembles their thigh because of its graceful tapering form.

Next to the elephant comes the deer. The large black eyes of a deer are the standard of comparison for those of women. It is interesting to note the many moods of the poet's imagination when he takes, Mṛga 'deer', Bālamṛga 'young deer', Mṛgi 'female deer' and Cakitamṛgi 'frightened female deer' for comparison. Kālidāsa, employing a poetic conceit wonders whether Pārvatī imitated the art of glancing from the deer or the deer copied it from Pārvatī :

प्रभातनीलोत्पलनिवेशेष-

मधीरविप्रेक्षितमायताक्ष्या ।

तया गृहीतं नु मृगाङ्गनाभ्य-

स्ततो गृहीतं नु मृगाङ्गनाभिः ॥ KS. I. 46.

Human nature in its varied moods and stages of developments fell by no means, outside the range of Kālidāsa's observation. In the first place a felicitous example of the reaction of youthful, ardent and sensuous human nature to the exciting phenomenon of

moon-rise may be quoted from *Kumārasambhava*, the masterpiece of Kālidāsa :

अंगुलीभिरिव केशसञ्चयं
सन्निगृह्य तिमिरं मरीचिभिः ।
कुडमलोक्तसरोजलोचनं
चुम्बतीव रजनीमुखं शशी ॥ KS. VIII. 63.

With equal sureness of touch, the poet depicts the stern and severe discipline of hermits living far away from the maddening crowd's 'ignoble strife,' and describes, in the words of Śaradvata, the typical recoil of the hermit's mind from its first contact with the strange and profane atmosphere of a court :

अभ्यक्तमिव ह्लातः
शुचिःशुचिमिव प्रबुद्ध इव सुप्तम् ।
बद्धमिव स्वैरगति-
र्जनमिह सुखसंगिनमवैमि ॥ AS. V. 11.

Perhaps the most impressive and unforgettable of Kālidāsa's pen-pictures, both by dignity of its diction and the sublimity of its contents, is represented by the celebrated śloka put in the mouth of an insignificant hermit-boy :

यात्येकतोऽस्तशिखरं पतिरोषधौना-
माविष्कृतोऽरुणपुरस्सर एकतोऽर्कः ।
तेजोद्वयस्य युगपद्वयसनोदयाभ्यां
लोको नियम्यत इवात्म दशान्तरेषु ॥ AS. IV. 1.

It is early morning and the disciple, that child of nature, turns his trained eye upon a spectacle without parallel in the heavens. Behold, in the ruddy east the brilliant disc of the sun is steadily on the ascendant while opposite is the pale moon, the lord of the herbs, the erst-while undisputed lord of the sky, hastening helplessly to its inevitable doom. The contrast between its recent grandeur and its present plight on the one hand, and the still sharper contrast between the languishing moon and the triumphant sun, stirs the imagination of the contemplative disciple and he gives vent to the profound reflection that the sharp contrarieties of fortune of these two splendid

orbs arouse in him. Nature is proclaiming the lesson of heroic fortitude in the changing vicissitudes of life.

The *Upamās* based on literature and religion show the poet's thorough knowledge of the different sciences, philosophy and the sacred books of his times. Though for the average readers these wont be of much interest yet those who are familiar with the ideas treated of and the technical terms employed are sure to take delight in these similes. It is in this connection that Kālidāsa takes sometimes abstract ideas for comparsion as :

व्यूढोरस्को वृषस्कन्धः

सालप्रांशुर्महाभुजः ॥

आत्मकर्मक्षमं देहं

क्षत्रो धर्म इवाश्रितः ॥ RV. I. 13.

The poet's heaven is very lively and full of interesting things. He is in constant touch with his paradise. Indra, the Lord of Heaven and many other lesser deities are fast friends of his heroes. The celestial garden, where all the seasons are blended together for ever, each with its characteristic excellences, the celestial Gaṅgā which is full of golden lotuses and in the holy waters of which the Apsaras 'nymphs' bathe, recur in his descriptions of the heavens.

Kālidāsa represents Indra as the incarnation of masculine grace. Śacī is the ideal wife of Indra, as Jayanta is the ideal son. Mārica blesses Śakuntalā after her reunion with her husband in the following words :

आखण्डलसमो भर्ता

जयन्तप्रतिमः सुतः ।

आशीरन्या न ते योग्या

पौलोमीसदृशी भव ॥ AS. VII. 28.

Viṣṇu has a benevolent nature and is represented as goodness incarnate. The goddess Lakṣmī represents beauty and prosperity. Kālidāsa is said to have been a devotee of Śiva, but in his works, Śiva occurs as an *upamāna*, very seldom indeed. He is not a lovable romantic figure, equipped as he is with a skull-bone in the hand and black serpents on his body. Kumāra, the son of Śiva, is the commander-in-chief of the army of the gods and of a very heroic nature.

Madana, and the Áśvins are the standard of beauty, as Kubera is of wealth. Yama, the god of death, is a terrible deity. His fist, tongue everything is fierce. A big stone thrown by Lavaṇa against Śatru-ghna is described as Yama's fist, separated from his hand and hurled at his foe. His tongue is a veritable conflagration :

कालस्य लोलरसनेव । KS. XIII. 23.

The poet has his humorous side also. It is mostly in his dramas that we meet with example of his humour. Kālidāsa's Vidūṣaka is a very funny creature. The rising moon is only a piece of *modaka* 'sweetmeat' for him. Śakuntalā, he compares himself, to a mouse pounced upon by a cat, when he found himself in the crushing grips of a sinister spirit. The other characters, too, describe his funny ways. In the *Vikramorvaśīya* the Ceṭi says he is like a monkey drawn in a picture, due to his perfect silence and quietness. Nipunikā of the *Mālavikāgnimitra* compares the Vidūṣaka, sleeping while sitting, to a bullock leaning against a street-stall. The *Raghuvamśa* also furnishes us with some humorous similes. Here we give an example :

इमंश्रुप्रवृद्धिजानिताननविक्रियांश्च

प्लक्षान्प्ररोहजटिलानिव मन्त्रिवृद्धान् । RV. XIII. 71.

Rāma, after many years, sees his aged ministers, who with their long grey beards looked like banyan trees with their long roots.

In the above pages I have tried only to give a general idea of the similes of the great poet, and not to set forth their full beauty. Enough has been said to indicate that the very soul of Kālidāsa's figures of speech is the sure suggestion of sentiments and wealth of ideas and images, which imprint the pictures evoked by the poet's words indelibly on the imagination of the readers. As I wish to deal with some other aspects of the poet in a separate paper, I propose to wind up here these rambling observations.

SIMILES OF KĀLIDĀSA

1. अंशुमत्

वालखिल्यैरिवांशुमान्, RV. XV. 10

2. अग्नि

(1) अग्निकल्पः, RV. VII. 20.

(2) अग्नितेजसम्, RV. XIX. 1.

(3) ज्वलति चलितेन्धनोऽग्नि°

प्रायः स्वं महिमानं क्षोभात्प्रतिपद्यते हि जनः, AS. VI. 31.

(4) वसंश्चतुर्थोऽग्निरिवान्यगारै, RV. V. 25.

(5) हुताग्निकल्पैः, RV. I. 16.

(6) हेमः संलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धिः श्यामिकापि वा, RV. I. 10.

3. अङ्कुश

(1) अङ्कुशं द्विरदस्येव, RV. IV. 39.

(2) अङ्कुशाकारया, RV. XII. 41.

4. अङ्गारक

अङ्गारको राशिमिव, MA. III. 22. Pr.

5. अङ्गुली

अङ्गुलीवोरगक्षता, RV. I. 28.

6. अचिररोचिस्

°शरदभ्रखण्डं, परिस्फुरन्त्याचिररोचिषेव, KS. XII. 18.

7. अञ्जन

(1) प्रभिन्नाञ्जनराशिसन्निभैः, RS. II. 2.

(2) भिन्नाञ्जनप्रचयकान्ति, RS. III. 5.

(3) भिन्नाञ्जनसन्निभम्, RS. I. 11.

(4) सद्योनिष्कृताञ्जनसोदरद्युतिम्, KS. XV. 30.

(5) सद्योविभिन्नाञ्जनपुञ्जतेजसः, KS. XV. 16.

(6) स्निग्धभिन्नाञ्जनाभे, MD. I. 61.

8. अञ्जनविन्दु

अञ्जनविन्दुमनोहरैः, RV. IX. 51.

9. अट्ट

नरेन्द्रमार्गाट्ट इव प्रपेदे विवर्णभावम्, RV. VI. 66.

10. अट्टहास

राशीभूतः प्रतिदिनमिव व्यम्बकस्याट्टहासः, MD. I. 60.

11. अत्रि

अमरमुनिरिवात्रिः स्रष्टुः, VU. V. 21.

12. अद्रि

अद्रः शृङ्गं हरति पवनः किंस्विदित्युन्मुखीभिः, MD. I. 14

13. अद्रिराज

(1) °बालातपरक्तसानुः, सनिर्भरोद्गार इवाद्विराजः, RV. VI. 60.

(2) सधातुनिष्यन्द इवाद्विराज, RV. XVI. 70

14. अद्रिशृङ्ग

कल्पान्तवातहतभिन्नमिवाद्रिशृङ्गम्, KS. XVII. 51.

15. अधित्यका

अधित्यकायामिव धातुमत्यां लोभ्रद्रुमं सानुमतः प्रफुल्लम्, RV. II. 29.

16. अध्वग

छायावृक्षमिवाध्वगाः, RV. X. 5.

17. अध्वर

अध्वरस्येव दक्षिणा, RV. I. 31.

18. अनल

(1) अनलसोमसमद्युतिः, RV. IX. 15

(2) अनलौजाः, RV. XVIII. 5.

(3) लिखितानलनिश्चलैः, KS. VI. 48.

19. अन्तरिक्ष

ज्योतिरिवान्तरिक्षात्, RV. XVI. 83.

20. अन्धकार

घोरान्धकारनिकरप्रतिमः, KS. XVII. 41.

21. अपवाद

अपवाद इवोत्सर्गम्, RV. XV. 7; KS. II. 27.

22. अबला

अबला निशि खण्डितेव, RV. V. 67

23. अबाधार

अपामिवाधारमनुत्तराङ्गम्, KS. III. 48.

24. अब्ज

बालातपमिवाब्जानामकालजलदोदयः, RV. IV. 61.

25. अभ्यक्त

अभ्यक्तमिव स्नातः, AS. V. 11.

26. अभ्र

मयूरकेकाभिरिवाभ्रवृन्दम्, RV. VII. 69.

27. अमर

अमरतेजसि, RV. IX. 4.

28. अमरधनुस्,

अमरधनुश्चारुणा, MD. II. 15.

29. अमृत

(1) अमृतशिशिरान्, MD. II. 32.

(2) अमृतश्रुतेव, (स्वरेण) KS. I. 45.

(3) विषिञ्चन्तमिवामृतं त्वचि, RV. III. 26.

(4) वागमृतेन, RV. X. 48.

30. अमृतकरकला

अमृतकरकलाकोमलम्, KS. X. 60.

31. अम्बुज

(1) अम्बुजकान्तिभाञ्जि, RS. IV. 4.

(2) पादाम्बुजानि, RS. III. 20.

(3) प्रमोदविस्मेरमुखाम्बुजश्रियाः, KS. XIV. 13.

(4) मुखाम्बुजेन, KS. XI 25

(5) मुखाम्बुजानि, RS. IV. 5.

32. अम्बुद

स्वतश्च्युतं वह्निमिवाद्भिरम्बुदः, RV. III. 58.

33. अम्बुधर

अशनेरमृतस्य चोभयोर्वशिनश्चाम्बुधराश्च योनयः, KS. IV. 43.

34. अम्बुराशि

(1) और्वमिवाम्बुराशिः, RV. IX. 82.

(2) चन्द्रोदयारम्भ इवाम्बुराशिः, KS. III. 67.

35. अम्बुरुह

(1) नवाम्बुरुहकोमलेन, MA. III. 17.

(2) हेमाम्बुरुहोपमेषु, RS. VI. 7.

36. अम्बुवाह

अवृष्टिसंरम्भमिवाम्बुवाहैः, KS. III. 48.

37. अम्भस्

(1) अम्भसामोघसंरोधः प्रतीपगमनादिव, KS. III. 25.

(2) निदाघकालोत्खणतापयेव माहेन्द्रमम्भः प्रथमं पृथिव्या, KS. VII. 83.

38. अम्भोज

अम्भोजमिवोष्णवारणम्, KS. V. 52.

39. अम्भोजवन

विकस्वरांभोजवनश्रिया, KS. XII. 23.

40. अम्भोद

निदाघधामक्लमविकुवानां नवीनमम्भोदमिवौषधीनाम्, KS. XII. 23.

41. अम्भोरुह

अम्भोरुहैर्विकशितैर्मुखचन्द्रकान्तिः (जिता), RS. III. 17.

42. अयश्चक्र

अयश्चक्रनिभस्य, RV. XIII. 15.

43. अयस्

(1) अयोघनेनाय इवाभितप्तम्, RV. XIV. 33.

(2) हैमीकृतमिवायसम्, KS. VI. 55.

44. अयस्कान्त

(1) अयस्कान्त इवायसम्, RV. XVII. 63.

- (2) अयस्कान्तेन लोहवत्, KS. II. 59.
45. अरविन्द
 (1) दिवाकरादर्शनवद्धकोशे नक्षत्रनाथांशुखिवारविन्दे, RV. VI. 66.
 (2) प्रमोदविकसद्वदनारविन्दः, KS. XVII. 49.
 (3) मुखारविन्दे, RV. XIV. 50, KS. IX. 1.
 (4) वदनारविन्दात्, RS. IV. 13., KS. IX. 20.
 (5) शुचिस्मेरमुखारविन्दम्, KS. XIII. 17.
 (6) सूर्याशुभिभिन्नमिवारविन्दम्, KS. I. 32.
46. अरुण
 परिणतारुणप्रकाशः, AS. I. 29.
47. अरुणराग
 अरुणरागनिषेधिभिः, RV. IX. 43.
48. अरुणाग्रसर
 अनुययौ० अरुणाग्रसरं रुचा, RV. IX. 6.
49. अर्क
 (1) आलोकमर्कादिव जीवलोकः, RV. V. 35.
 (2) नभसा निभृतेन्दुना तुलामुदितार्केण, RV. VIII. 15.
 (3) प्राचीवार्कम्, AS. IV. 19.
50. अर्गला
 पुरार्गलादीर्घभुजः, RV. XVIII. 4.
51. अचिस्
 नीवीमतिक्रम्य सितेतरस्य तन्मेखलामध्यमणेखिवार्चिः, KS. I. 38.
52. अर्णव
 (1) ओघा जाह्नवीया इवार्णवे, RV. X. 26.
 (2) चतुरर्णवोपमाः, RV. III. 30.
 (3) प्रमथ्यमानार्णवधीरनादिनीम्, RV. III. 59.
 (4) प्राङ्मन्यादनभिव्यक्तरत्नोत्पत्तिरिवार्णवः, RV. X. 3.
 (5) यादोरत्नैखिवार्णवः, RV. I. 16.
 (6) सद्यलग्न इवार्णवः, RV. IV. 53.

53. अर्थ

अर्थमिव भारत्या, KS. VI. 79.

54. अलक

(1) अलकसंयमनादिव लोचने, VU. III. 6.

(2) मुक्ताजालग्रथितमलकं कामिनीव, MD. I. 65.

55. अलका

(1) अलकानवमाम्, RV. IX. 14.

(2) अलकामतिवाहोव, KS. VI. 37.

56. अलातचक्र

अलातचक्रप्रतिमम्, VU. V. 2.

57. अवग्रह

नभोनभस्ययोर्वृष्टिमवग्रह इवान्तरे, RV. XII. 29.

58. अवश्याय

तृणाग्रलग्नमिवावश्यायसलिलम्, VU. II. Pr. 1.

59. अशुचि

शुचिरशुचिमिव, AS. V. 11.

60. अशोकस्तवक

अशोकस्तवकेनेव दिङ्मुखस्यावतंसकम्, VU. V. 3.

61. अश्विन्

अश्विरूपः, RV. XVIII. 23.

62. अष्टापदवह्नि

अष्टापदवह्निभासा, KS. XII. 18.

63. असि

असिण्यामम्, KS. VI. 36.

64. असितोत्पलदामन्,

असितोत्पलदामभासः, KS. XVII. 35.

65. अहर्पति

द्यावापृथिव्योः प्रत्यग्रमहर्पतिरिवातपम्, RV. X. 54.

66. अहस्त्रियाम्

मेरोरुपान्तेष्विव वर्तमान-

मन्योन्यसंसक्तमहस्त्रियामम्, KS. VII. 78, RV. VII. 24.

67. आकाश
छायापथेनेव शरत्प्रसन्नमाकाशमाविष्कृतचास्तारम्, RV. XIII. 2.
68. आखण्डल
आखण्डलसमः, AS. VII. 28
69. आचारलाज
आचारलाजैरिव पौरकन्याः, RV. II. 10.
70. आतपत्र
स्वहस्तधृतदण्डमिवातपत्रम्, AS. V. 6.
71. आतुर
असाध्य इति परिच्छिद्य आतुर इव वैद्येन, VU. III. 14.
72. आत्मदर्श
निश्वासबाष्पापगमात्प्रपन्नः प्रसादमात्मीयमिवात्मदर्शः, RV. VII. 68.
73. आदर्श
उष्णवाष्पानिलदूषितान्तं विशुद्धमादर्शमिव, KS. IX. 15.
74. आदेश
धातोः स्थान इवादेशम्, RV. XVII. 58.
75. आद्यपुंस्
पुमानाद्य इवावतीर्णः, RV. XIII. 15.
76. आनन
मयादष्टाधरं तस्याः ससीत्कारमिवाननम्, VU. IV. 40.
77. आपगा
शिखरिणामिव सागरमापगाः, RV. IX. 17.
78. आमिष
उपानयत्पिण्डमिवामिषस्य, RV. II. 59.
79. आम्रशाखिन्
पुष्पोत्कराकीर्ण इवाम्रशाखी, KS. XII. 23.
80. आरम्भ
यशस्यमारम्भमिवोत्तमार्थाः, KS. VII. 70.
81. आलान
अरुन्तुदमिवालानमनिर्वाणस्य दन्तिनः, RV. I. 70.

82. आलेख्य

निशीथदीपाः° आलेख्यसमर्पिता इव, RV. III. 15.

83. आवर्त

आवर्तशोभा नतनामिकान्ते (रुपमानम्), RV. XVI. 63.

84. अशीविष

आशीविषभीमदर्शनैः, RV. III. 57.

85. इन्दीवर

(1) इन्दीवरश्यामतनुः, RV. VI. 64.

(2) विलोचनेन्दीवरवारिबिन्दुभिः, RS. II. 12.

86. इन्दु

(1) अत्रेरिवेन्दुः, VU. V. 21.

(2) अबालेन्दुमुखीम्, RV. VI. 52.

(3) अहेतुहासच्छुरिताननेन्दुः, KS. XI. 43.

(4) इन्दुपाण्डु, AS. IV. 5.

(5) इन्दुप्रभाम्, RV. VI. 69.

(6) °इन्दुनिमैः, RS. 4. 2.

(7) इन्दुवक्त्रा, KS. XI. 22.

(8) इन्दुवदने, MA. I. 18.

(9) इन्दुं नवोत्थानमिव, RV. VI. 31.

(10) इन्दुः क्षीरनिधाविष, RV. I. 12.

(11) इन्दोरिव ग्रहः, RV. XII. 28.

(12) इन्दोर्दैन्यं त्वदुपसरणक्लिष्टकान्तेर्विभर्ति, MD. II. 20.

(13) इन्दोः किरणेष्विवाङ्कः, KS. I. 3.

(14) दर्शात्ययेन्दुप्रियदर्शने, RV. XVIII. 35.

(15) पूर्वैव दिङ् नूतनमिन्दुम्, KS. XI. 26.

(16) प्रसन्नेन्दुमुखः, RV. II. 68.

(17) मुखेन्दोः, KS. IX. 19.

(18) राजेन्दुः, RV. I. 12.

(19) वर्षात्ययेन रुचमभ्रघनादिवेन्दोः, RV. XIII. 77.

(20) शरत्काल इवेन्दुना, RV. XV. 54.

- (21) सकलेन्दुमुखी, VU. II. 9.
- (22) सहेलहासच्छुरितानेन्दुः, KS. XIII. 13.
87. इन्दुबिम्ब
मेघान्तरालक्ष्यमिवेन्दुबिम्बम्, RV. XIII. 38.
88. इन्द्रचाप
सेन्द्रचापं त्वां (मेघ) तुलयितुमलम्, MD. II. 1.
89. इन्द्रनील
(1) प्रागेवमुक्ता नयनाभिरामाः
प्राप्येन्द्रनीलं किमुतोन्मयूखम्, RV. XVI. 69.
(2) मुक्तागुणमिव भुवः स्थूलमभ्येन्द्रनीलम्, MD. I. 48.
90. इन्द्रनीलाचल
इन्द्रनीलाचलचण्डविग्रहम्, KS. XIV. 7.
91. इन्द्रशत्रु
बलिप्रदिष्टां श्रियमाददानं त्रैविक्रमं पादमिवेन्द्रशत्रुः, RV. VII. 35.
92. इन्द्रायुध
(1) इन्द्रायुधद्योतिततोरणाङ्गम्, RV. VII. 4.
(2) इन्द्रायुधप्रभम्, RV. XII. 79.
93. इभ
अनन्तशक्तेर्गन्तुं वनं यूथपतेरिविभाः, KS. XIII. 22.
94. ईश्वर
(1) ईश्वरेण जगतां प्रलयादिचोर्वीम्, RV. XIII. 77.
(2) कृष्णोरगभूषणेव, भस्माङ्गरागा तनुरीश्वरस्य, RV. XIII. 57.
(3) वपुःप्रकर्षेण चिडम्बितेश्वरः, RV. III. 52.
95. उडु
इन्दुप्रकाशान्तरितोडुतुल्याः, RV. XVI. 65.
96. उडुप
तितीर्षुर्दुस्तरं मोहादुडुपेनास्मि सागरम्, RV. I. 2.
97. उडुपति
योषितामुडुपतेरिविचिपां स्पर्शनिर्वृतिमसाववाप्नुवन्
आरुरोह कुमुदाकरोपमां रात्रिजागरपरो दिवाशयः, RV. XIX. 34.

98. उत्पल

- (१) असितनयनलक्ष्मीं लक्षयित्वोत्पलेषु, RS. III. 24.
- (२) उत्पलाक्षि, KS. V. 35.
- (३) नयनोत्पलानि, RS. III. 14.
- (४) नवोत्पलाक्ष्याः, KS. IX. 26.
- (५) वातेरितोत्पलद्वलप्रकरैरिव, RV. IX 56.
- (६) विमलोत्पलप्रभाः, RS. II. 15.
- (७) विलोलनेत्रोत्पलशोभिताननैः, RS. II. 9.
- (८) सुजातोत्पलपत्रकान्ते, KS. VII. 20.

99. उत्सर्ग

अपवादैरिवोत्सर्गाः, KS. II. 27.

100. उदधि

- (१) उदधेरिव निम्नगाशतेष्वभवन्नास्य विमानता क्वचित्, RV. VIII. 8.
- (२) उदधेरिव रत्नानि, RV. X. 30.
- (३) चन्द्रोदय इवोदधेः, RV. XII. 36.
- (४) नैऋतोदधेः, RV. X. 34.

101. उदन्वत्

- (१) वेलासकाशं स्फुटफेनराशि-
नैर्वैरुदन्वानिव चन्द्रपादैः, RV. VII. 19. KS. VII. 72.
- (२) (शशिना) वेलामुदन्वानिव नीयमानः, RV. XVI. 27.

102. उपराग

उपरागान्ते शशिना समुपगता रोहिणी योगम्, AS. VII. 22.

103. उरग

इन्द्रसिक्ता भूर्विलमग्नाविवोरगौ, RV. XII. 5.

104. उष्णतेजस्

उष्णतेजास्त्वष्ट्रेव यत्नोल्लिखितः, RV. VI. 32.

105. उष्णदीधिति

परिधेर्मुक्त इवोष्णदीधितिः, RV. VIII. 30.

106. उष्णरश्मि

- (१) पर्वात्यये सोम इवोष्णरश्मेः, RV. VII. 33.
- (२) लोकेन चैतन्यमिवोष्णरश्मेः, RV. V. 4.

107. उस्र

(शरै)रुस्रै रिव, RV. IV. 66.

108. ऊरुजन्मन्

अग्नेरपां दग्धुरिवोरुजन्मा, MA. V. 17.

109. ऊर्मि

पश्चात्पुरोमारुतयोः प्रवृद्धौ पर्यायवृत्त्येव महार्णवीर्मौ, RV. VII. 54.

110. ऊर्मिमालिन्

चन्द्रप्रवृद्धोर्मिरिवोर्मिमाली, RV. V. 61.

111. ऋच्

ऋचेवोदचिषं सूर्यम्, RV. XV. 76.

112. ऋतु

देवारण्यमिवर्तवः, RV. X. 80.

113. एनस्

अकामोपनतेनेव साधोर्हृदयमेनसा, RV. X. 39.

114. ऐरावत

(1) ऐरावतौजसा, RV. XVII. 32.

(2) प्रावृषेण्यं पयोवाहं विद्युदैरावताविव, RV. I. 36.

115. ओघ

(1) भिन्नैकसेतू पयसामिवौघौ, KS. VII. 53.

(2) सिन्धोस्तटावोघ इव प्रवृद्धः, KS. III. 6.

116. ओषधि

(1) °तमस्तुहिनाद्रे रिव नक्तमोषधिः, RV. VIII. 54.

(2) नक्तं ज्योतिरिवौषधिः, RV. X. 66.

117. ओषधिनाथ

नवोदयं नाथमिवौषधीनाम्, RV. II. 73.

118. और्व

और्वमिवाम्बुराशिः, RV. IX. 82.

119. औषध

(1) आर्तस्य यथौषधम्, RV. I. 28.

(2) औषधानीव, विकारे सान्निपातिके, KS. II. 48.

120. ककुद्वात्

द्वसः ककुद्वानिव, RV. XIII. 47.

121. कटक

प्रफुल्लवृक्षैः कटकैरिव, KS. VII. 52.

122. कण्टक

दानवकण्टकम्, AS. VII. 3.

123. कदम्ब

(1) कदम्बमुकुलस्थूलैः, RV. XV. 99.

(2) स्फुरद्वालकदम्बकल्पैः, KS. III. 68.

124. कदली

(1) एकान्तशैत्यात्कदलीविशेषाः

उपमानवाद्याः, KS. I. 36.

(2) कदलीसुखम्, RV. XII. 96.

(3) सरसकदलीगर्भगौरः, MD. II. 36.

125. कनक

(1) कनकगौरः, RS. I. 26.

(2) कनकप्रभाणाम्, KS. VII. 39.

126. कनकनिकष

कनकनिकषस्निग्धया, MD. I. 39.

127. कनकाद्रि

कनकाद्रिसारम्, KS. XII. 25.

128. कन्दल

आसारसिक्तक्षितिवाष्पयोगान्मामाक्षिणोद्यत्र विभिन्नकोशैः

विङ्गव्यमाना नवकन्दलैस्ते विवाहधूमारुणलोचनश्रीः, RV. XIII. 29.

129. कन्या

अनुज्ञां, धीरेव कन्यापितुः, ° RV. V. 38.

130. कपोत

कपोतकर्बुरम्, KS. IV. 27.

131. कमल

(1) कनककमलकान्तैः, RS. 5. 13.

- (2) कमलश्रियं दधौ, KS. V. 21.
 (3) धारापातैस्त्वमिव कमलानि, MD. I. 50.
 (4) नवावतारं कमलादिवोत्पलम्, RV. III. 36.
 (5) म्लानकमलनालोपमैः, VU. II. 12. Pr.
 (6) श्रियमुद्रहति मुखं ते, बालातपरक्तकमलस्य, VU. IV. 72.
 (7) सस्मेरवक्त्रकमलः, KS. XVII. 40.
 (8) सूर्यापायेन खलु कमलं पुष्यति स्वामिष्य्याम्, MD. II. 23.
 (9) हस्तकमलया, MA. V. 6.
132. कमलाकर
 मन्दानिलोद्धूतकमलाकरशोभिना, KS. II. 29.
133. कमलिनी
 पुष्पिताः कमलिनीरिव द्विपः, RV. XIX. 11.
134. करतल
 सान्द्रस्पर्शः करतल इव व्यापृतो मास्तेन, MA. III. 4.
135. करभ
 (1) करभोपमोरुः, RV. VI. 82.
 (2) करभोरु, AS. III. 18, RV. VIII. 53, XIII. 18.
136. करिन्
 (1) अवपातमग्नः करीव वन्यः, RV. XUL. 78.
 (2) कटप्रभेदेन करीव, RV. II. 37.
 (3) करीव सिक्तं पृषतैः पयोमुचां शुचिव्यपाये वनराजिपल्वलम्, RV. III. 3.
137. कलङ्कुरेखा
 धारानिवद्धेव कलङ्कुरेखा, RV. XIII. 15.
138. कलभ
 (1) द्विपेन्द्रभावं कलभः स्पृशन्निव, RV. III. 32.
 (2) सद्यः कलभतनुतां (गत्वा), MD. II. 32.
139. कलम
 (1) आपादपद्मप्रणताः कलमा इव ते रघुम् ।
 फलैस्संवर्धयामासुहृत्खातप्रतिरोपिताः, RV. IV. 37.
 (2) कलमाग्रपिङ्गलाः, KS. V. 47.

140. कलहंस

उड्डीयमानकलहंसकुलोपमानि, KS. XVII. 27.

141. कल्पद्रुम

कल्पद्रुमनिभध्वजाम्, RV. XVII. 32.

142. कल्पवृक्ष

(1) मुक्तायज्ञोपवीतानि विभ्रतो हैमवल्कलाः

रत्नाक्षसूत्राः प्रव्रज्यां कल्पवृक्षा इवाश्रिताः, KS. VI. 19.

(2) हैमप्ररोह इव इव जङ्गमकल्पवृक्षः, VU. V. 19.

143. कल्पान्तकालदहन

कल्पान्तकालदहनप्रतिमः, KS. VII. 37.

144. कवाट

कवाटवक्षाः, RV. III. 34.

145. काञ्चन

काञ्चनमिवाग्निषु, MA. II. 8.

146. काञ्चनपद्म

काञ्चनपद्मधर्मि, KS. V. 19.

147. कानन

उपमेयं शावैकसिंहेन च काननेन, RV. XVIII. 37.

148. काम

कामं, प्रत्यर्पितस्वाङ्गमिवेश्वरेण, RV. VI. 2.

149. कामिन्

कामीव कान्ताहृदयम्, RV. XVI. 40.

150. कामिनी

जहार चतुरैव कामिनी, RV. IX. 69.

151. कालरसना

कालस्य लोलरसनेव, KS. XVII. 42.

152. कालागरु

कालागरुदलपत्रा भक्तिर्भुवः चन्दनकल्पितेव, RV. XIII. 55.

153. कालानल

कालानलप्रबलधूमनिभः, KS. XVII. 41.

154. कालिका
कालिकैव निविडा बलाकिनी, RV. XI. 15.
155. काश
विकसत्काशचामरः, RV. IV. 17.
156. किसलय
(1) अङ्गुलीकिसलयाग्रतर्जनम्, RV. XIX. 17.
(2) किसलयमलूनं कररुहै (रिव), AS. II. 10.
(3) किसलयमिव पाण्डुपत्राणां (मध्ये), AS. V. 13.
(4) किसलयमृदोः, MA. III. 18.
(5) किसलयरागः, AS. I. 19.
(6) किसलयाधर, RV. IX. 42
(7) °किसलयोद्भेदप्रतिद्वन्द्विभिः, AS. IV. 5.
(8) नवकिसलयरागेण, MA. III. 12.
(9) प्रवातकिसलयमिव वेपमाना, MA. IV. 167. Pr.
157. कुङ्कुम
गोरोचना कुङ्कुमवण, VU. IV. 36.
158. कुञ्जर
(1) कुञ्जरबिन्दुशोणाः, KS. I. 7.
(2) ससीकराभोधरमत्तकुञ्जरः, RS. II. 1.
159. कुङ्मल
करकुङ्मलेन, KS. XI. 18.
160. कुन्द
(1) °कुन्देन्दुनिभैः, RS. IV. 2.
(2) कुन्दोज्ज्वलानि, KS. XVII. 27.
(3) प्रातःकुन्दप्रसवशिथिलम्, MD. II. 53.
161. कुन्दलता
माधवपरिणतपत्रा कतिपयकुसुमेव कुन्दलता, MA. III. 8.
162. कुबेर
कुबेरजलेश्वरवज्रिणां समधुरम्, RV. IX. 24.
163. कुमार
(1) कुमारकल्पम्, RV. V. 36

(2) कुमारविक्रमः, RV. III. 55.

164. कुमुद

(1) कुमुदचिशदानि, MD. I. 42.

(2) कुमुदचिशदैः, MD. I. 60.

(3) कुमुदावदातैः, RV. XVIII. 3.

(4) प्रफुल्लचक्षुः कुमुदः, KS. VII. 73.

165. कुमुद्वती

कुमुद्वती भानुमतीव भावम्, RV. VI. 36.

166. कुरवक

प्रत्यारख्यातविशेषकं कुरवकं श्यामावदातारुणम्, MA. III. 5.

167. कुररी

विद्वा कुररीव, RV. XIV. 68.

168. कुल्या

कुल्येवोद्यानपादपान्, RV. XII. 3.

169. कुवलय

(1) कुवलयदलनीलैः, RS. II. 22.

(2) कुवलयनयने, MA. IV. 10.

(3) मीनक्षोभाच्चलकुवलयश्रीतुलाम्, MD. II. 35.

170. कुशेशय

(1) कुशेशयाक्षः, RV. XVIII. 4.

(2) कुशेशयाताम्रतलेन, RV. VI. 18.

171. कुसुम

(1) कुसुमकोमलदन्तरुचः, RV. IX. 35.

(2) कुसुममिव लोभनीयम्, AS. I. 19.

(3) कुसुमसमबन्धनम्, VU. I. 8.

(4) कुसुमस्येव नवस्य षट्पदेन,
°पीयते रसः, AS. III. 21.

(5) ज्योतिश्छायाकुसुमरचनानि, MD. II. 7.

172. कुसुमाख

कुसुमाखकान्तः, RV. VII. 61.

173. कसम्भ

174. कूटशाल्मलि
वैवस्वतस्येव कूटशाल्मलिम्, RV. XII. 95.
175. कूप
तृणच्छन्नकूपोपमस्य, AS. V. 22. Pr.
176. कृतान्तमुष्टि
कृतान्तस्य मुष्टिं पृथगिव स्थितम्, RV. XV. 21.
177. कृशानु
गुरोः कृशानुप्रतिमात्, RV. II. 49.
178. कृष्ण
सकौस्तुभं हं पयतीव कृष्णम्, RV. VI. 49.
179. कृष्णवर्त्मन्
दाहशक्तिमिव कृष्णवर्त्मनि, RV. XI. 42.
180. कृष्णसर्प
कृष्णसर्पशिशुनेव चन्दनम्, AS. VII. 18.
181. कृष्णसार
कृष्णसारच्छविः, VU. IV. 56
182. केतक
पूर्वदिङ्मुखं, केतकैरिव रजोभिरावृतम्, KS. VIII. 58.
183. केश
अङ्गुलीभिरिव केशसञ्चयं सन्निगृह्य, KS. VIII. 63.
184. केसर
आर्द्रकेसरसुगन्धि, KS. VIII. 76.
185. कैलास
(1) कैलासगौरम्, RV. II. 35.
(2) कैलासशिखरसश्रीकम्, VU. 3. 9. Pr.
(3) तद्भक्तिसंक्षिप्तवृहत्प्रमाणमाख्य कैलासमिव, KS. VII. 37.
186. कोकनद
विकचकोकनदारुणाक्षः, KS. XVII. 16.
187. कोकिला
कोकिलामञ्जुवादिनीम्, RV. XII. 39.

188. कौमुदी

- (1) तां कौमुदीमिव समागमयेन्दुबिम्बे, VU. II. 15.
 (2) शशिनमुपगतेयं कौमुदी मेघमुक्तम्, RV. VI. 85.
 (3) हृतचन्द्रा तमसेव कौमुदी, RV. VIII. 37.

189. कौस्तुभ

वक्षः कौस्तुभेनेव कैशवम्, RV. XVII. 29.

190. क्षणदा

क्षणदापायशशाङ्कदर्शनः, RV. VIII. 74.

191. क्षपा

दिनक्षपामध्यगतेव सन्ध्या, RV. II. 20.

192. क्षिति

- (1) कोशदण्डाविव क्षितिः, RV. XV. 13.
 (2) क्षितिरेव नभोबीजमुष्टिं दधाना, RV. XIX. 57.

193. क्षीरनिधि

इन्दुः क्षीरनिधाविव, RV. I. 12.

194. क्षीरोदवेला

क्षीरोदवेलेव सफेनपुञ्जा, KS. VII. 26.

195. क्षीरोर्मि

पृषतैर्मन्दरोद्भूतैः क्षीरोर्मय इवाच्युतम्, RV. IV. 27.

196. क्षौद्रपटल

सरघाव्याप्तैः सक्षौद्रपटलैरिव, RV. IV. 62.

197. खग

खगानां कादम्बसंसर्गवतीव पङ्क्तिः, RV. XIII. 55.

198. खद्योत

खद्योतालीविलसितनिभाम्, MD. 2 24.

199. गङ्गा

- (1) गङ्गा रोधःपतनकलुषा गृह्णीतिव प्रसादम्, VU. I. 9.
 (2) निर्यातशेषा चरणाद्गङ्गेवोर्ध्वप्रवर्तिनी, RV. X. 37.
 (3) पतद्गङ्गा इवोत्तमाङ्गे, KS. VII. 41.
 (4) मूर्ध्नि गङ्गेव त्रिपुरद्विषः, RV. XVII. 14.

- (5) हरजटाभ्रष्टां गङ्गामिव भगीरथः, RV. IV. 30.
 (6) हिमवति जलधौ च व्यस्ततोयेव गङ्गा, VU. V. 22.
200. गज
 (1) नडूलानीव गजः, RV. XVIII. 5.
 (2) भक्तिच्छेदैरिव विरचितां भूतिमङ्गे गजस्य, MD. I. 19.
 (3) वप्रक्रीडापरिणतगजप्रेक्षणीयम्, MD. I. 2.
201. (1) गन्धद्विष
 (2) गन्धद्विषस्येव गन्धभिन्नान्यदन्तिनः, RV. XVII. 70.
202. गभस्तिमत्
 घनव्यपायेन गभस्तिमानिव, RV. III. 37.
203. गरुत्मत्
 गरुत्मदाशीविषभीमदर्शनैः, RV. III. 57.
204. गर्जित
 गर्जितानन्तरां वृष्टिं जिगाय, KS. II. 52.
205. गिर्
 संस्कारवत्येव गिरा मनीषी, KS. I. 28.
205. गिरि
 (1) अशनिर्गिराविव, RV. XI. 41.
 (2) एकताल इवोत्पातपवनप्रेरितो गिरिः, RV. XV. 23.
 (3) गिरिरिव गतिमानपक्षसादा-
 दनुतटपुष्पितकर्णिकारयष्टिः, VU. III. 3.
 (4) समुद्रः प्रमथ्यमानो गिरिणेव भूयः, RV. XIII. 14.
207. गिरिशृङ्ग
 गिरिशृङ्गसोदरम्, KS. XIV. 6.
208. गिरीन्द्र
 प्रलयवातचलद्गिरीन्द्रकल्पम्, KS. XVII. II.
209. गुह
 उपमेयकान्तिर्मयूरपृष्ठाश्रयिणा गुहेन, RV. VI. 4.
210. गृह
 हुतवहपरीतं गृहमिव, AS. V. 10.

211. गोरोचना

गोरोचनानिकषपिङ्गजटाकलापः, VU. V. 19.

212. ग्रह

विभातग्रहमन्दभासः, RV. VII. 2.

213. घन

(1) अकालसन्ध्याघनरागपिङ्गलं

घनं घनानामिव वृन्दम्, KS. XIV. 22.

(2) गजैश्च घनसन्निभैः, RV. IV. 29.

(3) घननीलकण्ठः, KS. VII. 51.

214. घर्मदीधिति

ससोम इव घर्मदीधितिः, RV. XI. 64.

215. घर्मांशु

तमस्तपति घर्मांशौ कथमाविर्भविष्यति, AS. V. 14.

216. चकोर

(1) चकोराक्षि, RV. VI. 58.

(2) मत्तचकोरनेत्रा, RV. VII. 25.

217. चक्रधर

चक्रधरप्रभावः, RV. XVI. 55.

218. चक्रवाक

(1) चक्रवाकसमवृत्तिम्, KS. VIII. 51.

(2) पश्य पक्वफलिनीफलत्विषा

बिम्बलाञ्छितवियत्सरोम्भसा

विप्रकृष्टविवरं हिमांशुना

चक्रवाकमिथुनं विडम्ब्यते, KS. VIII. 61.

219. चक्रवाकी

चक्रवाकीमिवैकाम्, MD. II. 19.

220. चण्डांशु

(1) चण्डांशुकरभासुराः, KS. XVI. 7.

(2) चण्डांशुमण्डलश्रीणि, KS. XVI. 17.

221. चन्दन

(1) अन्त्याकृतं रिपोः मोहं चन्दनेनेव भोगिनः, RV. X. 42.

(२) सद्भिजिह्व इव चन्दनद्रुमः, RV. XI. 64.

222. चन्दनलता

मलयतटोन्मूलिता चन्दनलतेव, AS. IV. 18. Pr.

223. चन्द्र

(१) अधिगच्छति महिमानं

चन्द्रोऽपि निशापरिगृहीतः, MA. I. 13.

(२) चन्द्रमिवोपप्लवान्मुक्तम्, VU. I. 12.

(३) चन्द्रस्येवांशुभिः कुमुदम्, VU. III. 16.

(४) चन्द्रं गता पद्मगुणाञ्च भुङ्क्ते

पद्माश्रिता चान्द्रमसीमभिख्याम् ।

उमामुखं तु प्रतिपद्य लोला

द्विसंश्रयां प्रीतिमवाप लक्ष्मीः ॥ KS. I. 43.

(५) चन्द्रं प्रवृद्धोर्मिखिवोर्मिमाली, RV. V. 61.

(६) तुषारवर्षीव सहस्यचन्द्रः, RV. XIV. 84.

(७) तेषां द्वयोर्द्वयोरैक्यं बिभेदै न कदाचन ।

यथा वायुविभावस्वोर्यथा चन्द्रसमुद्रयोः ॥ RV. X. 82.

(८) दक्षशाप इव चन्द्रम्, RV. XIX. 48.

(९) निवातस्तिमितां वेलां चन्द्रोदय इवोदधेः, RV. XII. 36.

(१०) प्रथमोदितश्चन्द्रः कौमुदीमिव, VU. II. 9. Pr.

(११) प्रसादसुमुखे तस्मिंश्चन्द्रे च विशदप्रभे, RV. IV. 18.

(१२) °मुखचन्द्रकान्तिः, RS. III. 17.

(१३) विवृद्धाननचन्द्रकान्त्या, KS. VII. 73.

(१४) विशाखासमीपगत इव चन्द्रः, VU. I. 12. Pr.

(१५) वेलासकाशं स्फुटफैनराजि-

र्नवैरुदन्वानिव चन्द्रपादैः । RV. VII. 19.

224. चन्द्रकान्त

चन्द्रकरश्चन्द्रकान्तमिव, VU. V. II.

225. चन्द्रमरीचि

(१) चन्द्रमरीचिगौरैः, KS. I. 13, XII. 20.

(२) चन्द्रमरीचिशीतलम्, RS. V. III.

226. चन्द्रमस्

- (1) दिने दिने सा परिवर्धमाना
लब्धोदया चान्द्रमसीव लेखा ।
पुपोष लावण्यमयान्विशेषा-
ञ्ज्योस्त्रान्तराणीव कलान्तराणि ॥ KS. I. 25.
- (2) क्वचित्प्रभा चान्द्रमसी तमोभिः
च्छायाविलीनैः शबलीकृतेव, RV. XIII. 56.
- (3) विभ्रदाविलां मृगलेखामुषसीव चन्द्रमाः, RV. VIII. 42
- (4) रेखाभावादुपारूढः सामग्र्यामिव चन्द्रमाः, RV. XVII. 30.
- (5) सुरद्विषश्चान्द्रमसी सुधेव, RV. II. 39.
- (6) हिमनिर्मक्तयोर्योगे चित्राचन्द्रमसोरिव, RV. I. 46.

227. चमरी

तं केशपाशं प्रसमीक्ष्य कुर्यु-
र्वालप्रियत्वं शिथिलं चमर्यः, KS. I. 48.

228. चमूनेतृ

नेता चमूनामिव कृत्तिकासु, RV. XIV. 22.

229. चातक

°निर्गलिताम्बुगर्भं
शरद्घनं नार्दति चातकोऽपि, RV. V. 17.

230. चामर

राजेव चामरवरैरुपवीज्यमानः, RS. III. 4.

231. चामीकर

- (1) चामीकरपिञ्जरेण, RV. XVIII. 40.
- (2) ततचामीकराङ्गदः, VU. I. 15.

232. चिताग्नि

चिताग्निरिव जङ्गमः, RV. XV. 16.

233. चित्र

- (1) उन्मीलितं तूलीकयेव चित्रम्, KS. I. 32
- (2) सुरकार्मुकामिनवचित्रशोभिना, VU. IV. 73.

234. चित्रा

हिमनिर्मक्तयोर्योगे चित्राचन्द्रमसोरिव, RV. I. 46.

235. चीनांशुक

चीनांशुकमिव केतोः प्रतिघातं नीयमानस्य, AS. I. 31.

236. चूत

अनन्तराशोकलताप्रवालं

प्राप्येव चूतः प्रतिपल्लवेन, RV. VII. 21.

237. चूतयष्टि

चूतयष्टिरिवाभ्यासे मधौ परभृतोन्मुखी, KS. VI. 2.

238. चेतना

पश्चिमाद्यामिनीयामात्प्रसादमिव चेतना, RV. XVII. 1.

239. चेतस्

चेतसीव प्रसन्ने, MD. I. 42.

240. चैत्रविभावरी

उडुगणैरुदयोन्मुखचन्द्रिका

हतहिमैरिव चैत्रविभावरी, MA. V. 7.

241. छाया

(1) छायामिवादार्शतलं प्रविष्टाम्, RV. XVI. 6.

(2) छायेव तां भूपतिरन्वगच्छत्, RV. II. 6.

242. छायावृक्ष

निदाघार्ताश्छायावृक्षमिवाध्वगाः, RV. X. 5.

243. जननी

ददर्श राजा जननीमिव स्वां

गामग्रतः प्रस्रविणीं न सिंहम्, RV. II. 61.

244. जपा

प्रतिनवजपापुष्परक्तम्, MD. I. 38.

245. जयन्त

(1) पौलोमीसम्भवेनेव जयन्तेन पुरन्दरः, VU. V. 14.

(2) जयन्तसदृशः, AS. VII. 28.

(3) त्रिविष्टपस्येव पतिं जयन्तः, RV. VI. 78.

(4) यथा जयन्तेन शचीपुरन्दरौ RV. III. 23.

246. जलद

वर्षातिकालजलदद्य तयः KS. XVII. 35.

247. जलाशय
जलाशयस्य ग्रीष्मातितापादिवशादिवाग्मः, KS. XII. 39.
248. जलेश्वर
जलेश्वरवज्रिणां समधुरम्, RV. IX. 24.
249. जह्नु कन्या
जलनिधिमनुरूपं जह्नु कन्यावतीर्णा, RV. VI. 84.
250. जातरूप
(1) अप्याकरसमुत्पन्नो रत्नजातिपुरस्कृतः
जातरूपेण कल्याणि ! स हि संयोगमर्हति । MA. V. 18.
(2) जातरूपरसगौरमण्डलः, KS. VIII. 36.
251. जायापति
विरोधक्रियया विभिन्नौ
जायापती सानुशयाविव, RV. XVI. 45.
252. जाह्नवी
सैकताम्भोजबलिना जाह्नवीव शरत्कृशा RV. X. 69.
253. जाह्नवीपुलिन
जाह्नवीपुलिनचारुदर्शनम्, KS. VIII. 82.
254. जाम्बूनद
निवृत्तजाम्बूनदपट्टशोभे, RV. XVIII. 44.
255. जीमूत
उदधेरिव जीमूताः, RV. XVII. 72.
256. ज्योतिस्
हिमक्लिष्टप्रकाशानि ज्योतीषीव, KS. II. 19.
257. ज्योत्स्ना
मेघावलीनिरुद्धा ज्योत्स्नेव, MA. II. 13 Pr.
258. ज्वलन
ज्वलन इव समुद्रान्तर्गतस्तज्जलौघैः, KS. VIII. 91.
259. ज्वाला
ज्वालाबभ्रु शिरोरूहाः, RV. XV. 16.
260. तडित्
(1) परिस्फुरन्तस्तडितां गणा इव, KS. XIV. 36.

- (2) प्रेक्ष्योपान्तस्फुरिततडितं त्वां तमेव स्मरामि, MD. 17.
 (3) योगस्तडित्तोयद्योरिव, RV. VI. 65.
 (4) व्यलोकयन्नुन्मिषितैस्तडिन्मयै-
 र्महत्तपःसाक्ष्य इव स्थिताः क्षपाः, KS. V. 25.
 (5) सह मेघेन तडित्प्रलीयते, KS. IV. 33.
261. तपनीय
 तपनीयमिव सेतुबन्धनम्, KS. VIII. 34.
262. तपःसिद्धि
 साक्षादिव तपस्सिद्धिर्बभासे, KS. VI. II
263. तमस्
 तमसेवोभौ गुणौ प्रथममध्यमौ, RV. X. 38.
264. तमिस्रा
 सूर्ये तपत्यावरणाय दूष्टेः, कल्पेत लोकस्य कथं तमिस्रा, RV. V. 13.
265. तमोनुद्
 तमोनुदं दक्षसुता इव, RV. III. 33.
266. तरङ्ग
 (1) (जिताः) भ्रूविभ्रमाश्च चतुरास्तनुभिस्तरङ्गैः, RS. III. 17.
 (2) तरङ्गभ्रूभङ्गाः, VU. IV. 52.
267. तरङ्गरेखा
 समीरणोत्थेव तरङ्गरेखा
 पद्माकरं मानसराजहंसीम्, RV. VI. 26.
268. तरु
 नवसंरोपणशिथिल-
 स्तरुखि सुकरः समुद्धर्तुम्, MA. I. 8.
269. तरुणार्क
 तरुणार्करागम्, KS. III. 54.
270. तस्कर
 अतस्करस्तस्करसङ्गतो यथा, KS. XV. 42.
271. तामरस
 (1) तामरसान्तराभाम्, RV. VI. 37.
 (2) नवतामरसाननः, RV. IX. 12

296. दर्श
हिमांशोरन्त्यां कर्ला दर्श इव, RV. XIV. 80.
297. दल
वात्याविचर्तदलवत्, KS. XVII. 32.
298. दशरश्मिशत
दशरश्मिशतोपमद्युतिम्, RV. VIII. 29.
299. दशा
दशेव पश्य मामविषह्यव्यसनप्रधूमिताम्, KS. IV. 30.
300. दिन
दिनक्षपामध्यगतेव सन्ध्या, RV. II. 20.
301. दिनपति
दिनपतिशतस्पर्धमानैः, KS. X. 60.
302. दिनपूर्वभाग
नीहारमग्नो दिनपूर्वभागः किञ्चित्प्रकाशेन विवस्वतेव, RV. VII. 60
303. दिनान्त
विडम्ब्यत्यस्तनिमग्नसूर्यं
दिनान्तमुग्रानिलभिन्नमेघम्, RV. XVI. 11.
304. दिव्
काले दिवमभ्रामिव, RV. III. 12.
305. दिवस
(1) दिवस इवार्धश्यामस्तपात्यये जीवलोकस्य, AS. III. 9.
(2) दिवसं शारदमिव प्रारम्भसुखदर्शनम्, RV. X. 9.
(3) निदाघान्ते श्यामाभ्रा दिवसा इव, RV. X. 83.
306. दिव्यं पयस्
रसान्तराप्येकरसं यथा दिव्यं पयोऽश्नुते, RV. X. 17.
307. दीधितिमत्
(1) शरद्धनाद्दीधितिमानिव, KS. VII. 70.
(2) सरसां सुप्तपद्मानां प्रातर्दीधितिमानिव, KS. II. 2.
308. दीप
(1) दीप इवानिलाहतः, KS. IV. 30.
(2) दृश्यं तमसि न पश्यति दीपेन विना सचक्षुरपि, MA. I. 9.

- (३) प्रभामहत्या शिखयेव दीपः, KS. I. 28.
 (४) प्रवर्तितो दीप इव प्रदीपात्, RV. V. 37.
309. दीपभाजन
 वामनाचिरिव दीपभाजनम्, RV. XIX. 51.
310. दीपशिखा
 सञ्चारिणी दीपशिखेव, RV. VI. 66.
311. देव
 (१) देवप्रतिमः, RV. XVIII. 10.
 (२) देवसरूपम्, RV. VI. 59.
312. देवदारु
 देवदारुवृहद्भुजः, KS. VI. 51.
313. देवसेना
 स्कन्देन साक्षादिव देवसेनाम्, RV. VII. 1.
314. देवारण्य
 देवारण्यमिवर्तवः, RV. X. 80.
315. दोला
 दोलाचलचित्तवृत्तिः,
316. द्यौ
 नयनसमुत्थं ज्योतिरत्रेरिव द्यौः, RV. II. 75.
317. द्रुम
 (१) द्रुममूल इव द्रुमः, RV. XVII. 44.
 (२) पुष्पैर्वायुमिव द्रुमाः, RV. X. 49.
 (३) भग्नशाख इव द्रुमः, KS. II. 22.
318. द्वन्द्वचर
 द्वन्द्वचराः स्तनानाम् (उपमानम्), RV. XVI. 63.
319. द्वार
 शृङ्गान्तरं द्वारमिवार्थसिद्धेः, RV. II. 21.
320. द्विजराज
 द्विजराजकान्तिः, RV. V. 23.
321. द्विप
 पुष्पिताः कमलिनीरिव द्विपः, RV. XIX. 11.

322. द्विपेन्द्र

- (1) आलानिकं स्थाणुमिव द्विपेन्द्रः, RV. XIV. 38.
 (2) आसीदनाविष्कृतदानराजिरन्तर्मदावस्थ इव द्विपेन्द्रः, RV. II. 7.
 (3) करेणुभिर्वन्य इव द्विपेन्द्रः, RV. XVI. 68.
 (4) द्विपेन्द्रभावं कलभः स्पृशन्निव, RV. III. 32.
 (5) यूथानि संचार्य रविप्रतप्तः शीतं दिवास्थानमिव द्विपेन्द्रः, AS. V. 5.

323. द्विरद

- (1) अङ्कुशं द्विरदस्येव (मूर्च्छिन्) यन्ता, RV. IV. 39.
 (2) द्विरदगामिना, RV. IV. 4.

324. द्विरदरदन

सद्यःकृतद्विरदरदनच्छेदगौरस्य, MD. I. 61.

325. द्विरैफ

- (1) गन्धद्विपे वन्य इव द्विरैफाः, RV. VI. 7.
 (2) द्विरैफाञ्जनैः, MA. III. 5.

326. धर्म

- (1) अपवर्गमहोदयार्थयोर्भुवमंशाविव धर्मयोर्गतौ, RV. VIII. 16.
 (2) अर्थकामसहितं धर्ममिव, RV. XI. 35.
 (3) आत्मकर्मक्षमं देहं क्षात्रो धर्म इवाश्रितः, RV. I. 13.
 (4) कर्मबन्धच्छिदं धर्मं भवस्येव मुमुक्षवः, KS. II. 51.
 (5) भुवि धर्मस्त्रिपादिव, RV. XV. 96.

327. धातु

पश्चादध्ययनार्थस्य धातोर्धिरिव, RV. XV. 9.

328. धातु

धातुताम्राधरः, KS. VI. 51.

329. धुर्य

धुर्यैर्यानमिव, KS. VI. 76.

330. धूम

अङ्गारशेषस्य हुताशनस्य पूर्वोत्थितो धूम इव, RV. VII. 43.

331. धूमकेतन

धूमशेष इव धूमकेतनः, RV. XI. 81.

332. धूमकेतु

उपप्लवाय लोकानां धूमकेतुरिव, KS. II. 32.

333. ध्रुव

ध्रुवोपमेयः, RV. XVII. 34.

334. नक्षत्रनाथ

नक्षत्रनाथांशुरिवारविन्दे, RV. VI. 66.

335. नखक्षत

(1) प्रणयिनीव नखक्षतमण्डनं प्रमदथा, RV. IX. 31.

(2) सद्योवसन्तेन समागतानां

नखक्षतानीव वनस्थलीनाम्, KS. III. 29.

336. नगरन्ध्रकर

नगरन्ध्रकरौजसः, RV. IX. 2.

337. नगोत्सङ्ग

मृगराजशावस्तुङ्गं नगोत्सङ्गमिव, RV. VI. 3.

338. नदी

(1) नदीमुखेनेव नसमुद्रम्, RV. III. 28.

(2) नदीवोभयकूलभाक्, RV. XII. 35.

(3) नद्यो नभसेव विवर्धिताः, RV. XVII. 41.

(4) प्रावृण्णदीवाप्रसन्ना, VW. II. 20. Pr.

(5) रविपीतजला तपात्यये

पुनरोधेन हि युज्यते नदी, KS. IV. 44.

339. नदीरय

उत्तटा इव नदीरयाः स्थलीम्, RV. XI. 58.

340. नन्दन

शचीसखो, मरुतां पालयितेव नन्दने, RV. VIII. 32.

341. नभस्

(1) नभसा निभृतेन्दुना तुलामुदितार्केण, RV. VIII. 15.

(2) नभस्तलश्यामतनुम्, RV. XVIII. 6.

(3) नवेन्दुना तन्नभसोपमेयम्, RV. XVIII. 37.

342. नभोमास

कान्तं नभोमासमिव, RV. XVIII. 6.

343. नय

नय इवोपायैः, RV. X. 86.

344. नरवाहन

नरवाहनसम्पदः, RV. IX. 11.

345. नलिन

नलिनाभवक्त्रः, RV. XVIII. 5.

346. नलिनी

नलिनीं क्षतसेतुबन्धनो जलसङ्घात इव, KS. IV. 6.

347. नवदीक्षा

साध्वसादुपगतप्रकम्पया कन्ययेव नवदीक्षया वरः, KS. VIII. 73.

348. नवनीत

नवनीतकल्पहृदयः, MA. III. 18. Pr.

349. नवमल्लिका

नवमल्लिकाभाः, KS. XVII. 28.

350. नवमालिका

अर्कस्योपरिशिथिलं च्युतमिव नवमालिकाकुसुमम्, AS. II. 8.

351. नववधू

रक्तांशुका नववधूरिव, RS. VI. 19.

352. नवशशिन्

सन्ध्येव शशिनं नवम्, RV. I. 80.

353. नवाम्बुद

नवाम्बुदानीकनिभैः, KS. XIV. 36.

354. नवेन्दु

नवेन्दुना नभसोपमेयम्, RV. XVIII. 37.

355. नवोद्यदम्भोधर

नवोद्यदम्भोधरघोरदर्शने, KS. XIV. 9.

356. नाकनदी

विकस्वरं नाकनदीव पद्मम्, KS. XI. 26.

357. नाग

गिरिचर इव नागः, AS. II. 4.

358 नागेन्द्रहस्त

नागेन्द्रहस्तास्त्वचि कर्कशत्वाद् (उपमानवाह्याः), KS. I. 36.

359. नारी

(1) नारीमवीरामिव, KS. XIII. 36.

(2) सर्वाङ्गनद्धाभरणेव नारी, RV. XVI. 41.

360. नितम्ब

नितम्बमिव मेदिन्याः सस्तांशुकम्, RV. IV. 52.

361. निदाघधामन्

निदाघधामेव निशातमोभरैः, KS. XV. 34.

362. निधि

नागरक्षित इव निधिः, MA. III. I. Pr.

363. निम्नगा

(1) उदधेरिव निम्नगाशतेषु, RV. VIII. 8.

(2) तटतमालमालिनीं पश्य धातुरसनिम्नगामिव, KS. VIII. 53.

364. निर्घात

निर्घातोग्रैः RV. IX. 64.

365. निष्क

कण्ठे निष्कमिवार्पितम्, KS. II. 49.

366. नीलपयोद

बलाकिनी नीलपयोदराजि-

दूरं पुरःक्षितशतहृदेव, KS. VII. 39.

367. नीलोत्पल

(1) नितान्तनीलोत्पलपत्रकान्तिभिः, RS. II. 2.

(2) नीलोत्पलपत्रधारया

शमीलतां छेतुम् (इव), AS. I. 17.

(3) नीलोत्पलैर्मदकलानि विलोकितानि (जितानि), RS. III. 17.

(4) प्रवातनीलोत्पलनिविशेषम्, KS. I. 46.

368. नीवार

आरण्यकोपात्तफलप्रसूतिः

स्तम्बेन नीवार इवावशिष्टः, RV. V. 15.

369. नृप

नृपा इवोपप्लविनः परेभ्यो
धर्मोत्तरं मध्यमम्, RV. XIII. 7.

370. नेमि

नेमिवृतथः, RV. I. 17.

371. पङ्कच्छिद् फल

पङ्कच्छिदः फलस्येव निकषेणाविलं पयः, MA. II. 7.

372. पङ्कज

(1) अलक्ष्यपत्रान्तरमिद्धरागया

नवोपसा मिन्नमिवैकपङ्कजम्, AS. VII. 16

(2) असमग्रलक्ष्यकेसरमुच्छसदिव पङ्कजम्, MA. II. 10.

(3) नवदिवाकरातपस्पृष्टपङ्कजतुलाधिरोहणम्, RV. XIX. 8.

(4) न षट्पदश्रेणिभिरेव पङ्कजं

सशैवलासङ्गमपि प्रकाशते, KS. V. 9.

(5) वक्त्रपङ्कजाः, RS. V. 9.

(6) सुप्तमिवैकपङ्कजं विरताभ्यन्तरषट्पदस्वनम्, RV. VIII. 55.

(7) हिमक्लिष्टकिञ्जल्कमिव पङ्कजम्, RV. XV. 52.

373. पङ्कजकोश

तिरश्चकार भ्रमराभिलीनयोः

सुजातयोः पङ्कजकोशयोः श्रियम्, RV. III. 8.

374. पङ्कजनाभ

पङ्कजनाभकल्पः, RV. XVIII. 20.

375. पतङ्ग

पतङ्गवद्वहिमुखं विविधुः, KS. III. 64.

376. पत्र

पत्रश्यामाः, MD. II. 13.

377. पत्ररथेन्द्रकेतु

स्पष्टाकृतिः पत्ररथेन्द्रकेतोः, RV. XVIII. 30.

378. पत्रिन्

पत्रीव तृष्णातुरितः पयोदम्, KS. XII. 1.

379. पत्रोण

स्नानोयवस्त्रक्रियया पत्रोर्णं वा, MA. V. 12.

380. पद्म

- (1) अद्भुतनयाननपद्मशोभे, RV. IX. 80.
- (2) आपादपद्मप्रणताः, RV. IV. 37.
- (3) निवातपद्मस्तिमितेन, RV. III. 17.
- (4) नेत्रपद्मा, RS. IV. 14.
- (5) पद्मताम्रौ, AS. III. 18.
- (6) पद्मसुगन्धिना, KS. V. 27.
- (7) प्रचलितध्रुमरं च पद्मम्, RV. V. 68.
- (8) मुखपद्मानाम्, RV. IV. 60.
- (9) लीनद्विरेफं परिभूय पद्मम्, KS. VII. 16.
- (10) हिमोदबिन्दुगलपितस्य पद्मस्य दैन्यम्, KS. XII. 35.

381. पद्मराग

राशिर्मणीनामिव गारुडीनां स पद्मरागः, RV. XIII. 53.

382. पद्मा

पद्मेव नारायणम्, RV. VII. 13.

383. पद्माकर

मुखैः प्रभामण्डलराजिगौरैः

पद्माकरीचक्रु रिवान्तरिक्षम्, KS. VII. 38.

384. पद्मिनी

- (1) महोत्पलं प्रत्युषसीव पद्मिनी, VU. I. 6.
- (2) शिशिरमथिता पद्मिनीव, MD. II. 19.

385. पद्मग

विप्रकृतः पद्मगः फणां कुरुते, AS. VI. 31.

386. पयस्

क ईप्सितार्थस्थिरनिश्चयं मनः

पयश्च निम्नाभिमुखं प्रतीपयेत्, KS. V. 5.

387. पयोद

पयोदनिवहैरिवधूमसंघै-

व्योमाभ्यलक्ष्यत कुलैस्तडितामिवोच्चैः, KS. XVII. 38.

388. पयोधि
युगक्षयक्षुब्धपयोधिनिःस्वनाः, KS. XV. 9.
389. पयोमुच
पयोमुचांपङ्क्तिषु विद्युतेव, RV. VI. 5.
390. पयोवाह
प्रावृषेण्यं पयोवाहं विद्युदैरावताविह, RV. I. 36.
391. परभृत
मधुरस्वरा परभृता भ्रमरी च विबुद्धचूतसङ्गिन्यौ
कोटरमकालवृष्ट्या प्रबलपुरोवातया गमिते, MA. IV. 2.
392. परभृतिका
बिडालगृहीतायाः परभृतिकायाः, MA. III. 1. Pr.
393. परमान्न
निमन्त्रणिकः परमान्नेनैव, VV. II. 1. Pr.
394. परिघ
परिघगुरुभिः, MA. V. 2.
395. पर्जन्य
प्रवृद्ध इव पर्जन्यः सारङ्गैरभिनन्दितः, RV. XVII. 15.
396. पर्वत
शक्रं शिलावर्षीव पर्वतः, RV. IV. 40.
397. पलाश
तरुपलाशसवर्णतनुच्छदः, RV. IX. 51.
398. पल्लव
(1) अक्लिष्टवालतरुपल्लवलोभनीयम्, AS. VI. 20.
(2) अनन्तराशोकलताप्रवालं प्राप्येव चूतः प्रतिपल्लवेन, RV. VII. 21.
(3) °करपल्लवे, RV. X. 8.
(4) नवपल्लवसंस्तरे यथा, KS. IV. 34.
(5) पल्लवरागताम्रा, RV. II. 15.
(6) पल्लवस्निग्धपाटला, RV. I. 80.
(7) प्रथमामिव पल्लवप्रसूतिं हरद्वयस्य मनोभवदुमस्य, M.A. III. 11.
399. पल्वल
पङ्कशेषमिव धर्मपल्वलम्, RV. XIX. 51.

400. पवन
पवनातिपातिभिर्दिशो हरिर्द्विर्हरितामिवेश्वरः, RV. III. 30.
401. पवमान
पवमानः पृथिवीरुहामिव, RV. VIII. 9.
402. पाकशासन
पाकशासनतेजसः, RV. X. 1.
403. पाणि
किसलयैः सलयैरिव पाणिभिः, RV. IX. 35.
404. पारिजात
(1) पारिजातमिवापरम्, RV. X. 11.
(2) मध्ये कल्पद्रुमाणामिव पारिजातः, RV. VI. 6.
405. पार्वणचन्द्र
पार्वणचन्द्रचारुम्, KS. XI. 21.
406. पाशभृत्
पाशभृता समस्य, RV. II. 9.
407. पितामह
सृष्टलोकेव सद्यः पैतामही तनुः, RV. XV. 60.
408. पिनाकिन
मृगानुसारिणं साक्षात्पश्यामीव पिनाकिनम्, AS. I. 6.
409. पिपासाकुलित
शुचौ पिपासाकुलितो यथाम्भः, KS. XII. 3.
410. पिपीलिका
चूताङ्कुरं विचिन्वत्योरावयोः पिपीलिकाभिर्दष्टम्, MA. III. 12. Pr.
411. पुण्डरीक
द्विपानामिव पुण्डरीकः, RV. XVIII. 8.
412. पुण्डरीक
(1) पुण्डरीकमुखि, KS. VIII. 58.
(2) पुण्डरीकातपत्रः, RV. IV. 17.
(3) प्रबुद्धपुण्डरीकाक्षम्, RV. X. 9.
(4) सूर्योदये भवति या सूर्यास्तमये च पुण्डरीकस्य ।
वदनेन सुवदनायास्ते समवस्थे क्षणादूढे ॥ MA. IV. 6.

413. पुण्डरीकाक्ष
पुण्डरीकाक्ष इव श्रिता श्रीः, RV. XVIII. 8.
414. पुनर्वसु
गां गताविव दिवः पुनर्वसू, RV. XI. 36.
415. पुरन्दर
देवाः पौरन्दरीमिव (आज्ञाम्), RV. XVII. 79.
416. पुरुहूत
(1) पुरुहूतभासः, RV. XVI. 5.
(2) पुरुहूतश्रीः, RV. XVII. 32.
417. पुरुहूतध्वज
पुरुतहूतध्वजस्येव तस्योन्नयनपङ्क्तयः ।
नवाभ्युत्थानदर्शिन्यो ननन्दुः सप्रजाः प्रजाः, RV. IV. 3.
418. पुष्कर
कुङ्कुलपुष्करेण तोयेन (उपमेयम्), RV. XVIII. 37.
419. पुष्प
(1) अनाघ्रातं पुष्पम् (इव), AS. II. 10.
(2) पतितपुष्पपेशलैः, KS. VIII. 72.
(3) पुष्पं प्रवालौपहितं यदि स्यात्
ततो नु कुर्याद्विशदस्य तस्यास्ताम्रौष्ठपर्यस्तखः स्मितस्य, KS. I. 44.
420. पुष्पराग
प्रभानिर्जितपुष्परागम्, RV. XVIII. 32.
421. पुष्य
तस्मिन्नपुष्यन्नुदिते समग्रां पुष्टिं
जनाः पुष्य इव द्वितीये, RV. XVIII. 32.
422. पूरु
सेव (शर्मिष्ठा) पूरुम्, AS. IV. 7.
423. पृथिवीरूह
पवमानः पृथिवीरूहामिव, RV. VIII. 9.
424. पौरकन्या
आचारलाजैरिव पौरकन्याः, RV. II. 10.

425. प्रजापति
स्वमूर्तिभेदेन पतिः प्रजानामिव सर्गमात्मनः, RV. III. 27.
426. प्रजेश्वर
संक्षये जगदिव प्रजेश्वरः, RS. VIII. 30.
427. प्रणव
आद्यः प्रणवश्छन्दसामिव, RV. I. 11.
428. प्रतिपच्चन्द्र
प्रतिपच्चन्द्रनिभः, RV. VIII. 65.
429. प्रतिमाचन्द्र
प्रतिमाचन्द्रः प्रसन्नानामपामिव, RV. X. 65.
430. प्रतिमाशशाङ्क
निमीलितानामिव पङ्कजानां
मध्ये स्फुरन्तं प्रतिमाशशाङ्कम्, RV. VII. 64.
431. प्रत्ययप्रकृति
प्रत्ययप्रकृतियोगसन्निभः, RV. XI. 56.
432. प्रदीप
(1) आसन्ननिर्वाणः प्रदीपार्चिर्विषसि, RV. XV. 1.
(2) न प्रदीप इव वायुमत्यगात्, RV. XIX. 53.
(3) निवातनिष्कम्पमिव प्रदीपम्, KS. III. 48.
433. प्रबुद्ध
प्रबुद्ध इव सुप्तम्, AS. V. 11.
434. प्रभाप्रभु
प्रभाप्रभुरिव (रैजे), KS. XVII. 23.
435. प्रमत्त
कथां प्रमत्तः प्रथमं कृतमिव, AS. IV. 1
436. प्रथम
त्रिपुरं दिधक्षोरिव स्मरारेः प्रमथाः, KS. XIII. 23.
437. प्रमथ्यमानाम्बुधि
प्रमथ्यमानाम्बुधिगर्जनैर्जनैः, KS. XIV. 18.
438. प्रवाल
(1) अपि त्वदावर्जितवारिसंभृतं

प्रवालमासामनुबन्धिवीरुधाम् ।

चिरोज्झितालक्तकपाटलेनत-

त्तूलां यदारोहति दन्तवाससा ॥ KS. V. 34.

(2) प्रवालशोभा इव पादपानाम्, RV. VI. 12.

439. प्रवाह

नद्या इव प्रवाहो विषमशिलासङ्कुटस्वलितवेगः, VW. III. 8.

840. प्रवेणी

हेमभक्तिमतीं भूमेः प्रवेणीमिव, RV. XV. 30.

841. प्रश्रय

प्रश्रय इव श्रियम्, RV. X. 70.

842. प्राचीनबर्हिस्

तुल्यः प्राचीनबर्हिषा, RV. IV. 28.

843. प्रालेयशैल

उद्गताभ्रप्रालेयशैलश्रितम्, KS. XII. 15.

844. प्लक्ष

(1) प्लक्षप्ररोह इव सौधतलम्, RV. VIII. 93.

(2) प्लक्षान् प्ररोहजटिलानिव, RV. XIII. 71.

845. फणिन्

मन्त्रेण हतवीर्यस्य फणिनो दैन्यमाश्रितः, KS. II. 21.

846. फल

हृदये दिग्धफलैरिव, KS. IV. 25.

847. फलिनी

पक्वफलिनीफलत्विषा, KS. VIII. 61.

848. फैन

फैनस्य चयं नवोत्थमिव, KS. IX. 4.

849. वकुल

वकुलतुल्यदोहदः, RV. XIX. 12.

850. वद्ध

वद्धमिव स्वैरगतिः, AS. V. 11.

451. वन्दी

प्रत्यानेष्यन्ति शत्रुभ्यो वन्दीमिव जयश्रियम्, KS. II. 52.

452. बन्धुजीव
 (1) अधररुचिरशोभां बन्धुजीवे, RS. III. 24.
 (2) केसरवतेव मण्डिता बन्धुजीवतिलकेन कन्यका, KS. VIII. 40.
 (3) रक्तविन्दुभिर्बन्धुजीवपृथुभिः, RV. XI. 25.
453. बन्धूक
 बन्धूककान्तिमधरेषु, RS. III. 25.
454. बहुलक्षपा
 बहुलक्षपाछविः, RV. XI. 15.
455. बह
 (1) बर्हेणेव स्फुरितरुचिना गोपवेषस्य विष्णोः, MD. I. 15.
 (2) शिखिनां बर्हभारैषु केशान्, MD. II. 44.
456. बालचन्द्रमस्
 हरिदश्वदीधितेरनुप्रवेशादिव बालचन्द्रमाः, RV. III. 22.
457. बालातप
 (1) बालातपनिभांशुकम्, RV. X. 9.
 (2) बालातपमिवाब्जानामकालजलदोदयः, RV. IV. 61.
458. बालारुण
 (1) बालारुणकोमलेन, KS. III. 30.
 (2) बालारुणवध्नु, KS. V. 8.
459. बालार्क
 बालार्कप्रतिमेवाप्सु वीचिभिन्ना, RV. XII. 100.
460. बालेन्दु
 बालमिवेन्दुमीश्वरः, VU. IV. 65.
461. बाष्प
 बाष्पमिवाब्जनाविलम्, RV. VIII. 35.
462. बिडौजस्
 बिडौजसा विष्णुरिवाग्रजेन भ्रात्रा यदित्थं परवानसि त्वम्,
 RV. XIV. 59.
463. बिम्ब
 (1) निषिक्तबिम्बाधरचारुपल्लवाः, RS. II. 12.

- (2) पक्कविम्बाधरोष्ठी, MD. II. 18.
 (3) विम्बफलाधरोष्ठे, KS. III. 67.
 (4) विम्बाधरालक्तकः, MA. III. 5.
 (5) विम्बोष्ठि, MA. IV. 14.
464. बिस
 दंष्ट्रिणो वनवराहयूथपा दष्टभङ्गविसाङ्कुरा इव, KS. VIII. 35.
465. बीज
 बीजाङ्कुरः प्रागुदयादिवाम्भः, KS. III. 18.
466. बुध
 बुध इव शिशिरांशोः, VU. V. 21.
467. भगीरथ
 गङ्गामिव भगीरथः, RV. IV. 30
468. भङ्ग
 भङ्गो भ्रुवामुपमानानि , RV. XVI. 63.
469. भाव
 साक्षाद्भावाविव शरीरिणौ, MA. I. 10.
470. भास्कर
 (1) ऋक्षेषु वार्षिकेष्विव भास्करः, RV. XII. 25.
 (2) गतिवशात्प्रवर्तिनौ भास्करस्य मधुमाधवाविव, RV. XI. 7.
 (3) तोयान्तर्भास्करालीव, KS. VI. 49.
471. भास्वत्
 ततः प्रतस्थे कौबेरीं भास्वानिव रघुर्दिशम्, RV. IV. 66.
472. भित्ति
 कपोलभित्त्योः, RV. V. 47.
473. भुजगेन्द्र
 क्रोधभीमभुजगेन्द्रनिभम् , KS. XVII. 19.
474. भुजङ्ग
 आक्रान्तपूर्वमिव मुक्तविषं भुजङ्गम् , RV. IX. 79.
475. भुजङ्गम
 भीमा इव भुजङ्गमाः, KS. XVI. 8.

476. भुजङ्गेन्द्र
भुजङ्गेन्द्रसमानसारे, RV. II. 74.
477. भूधर
(1) कुपितवासववज्रलूनपक्षस्य भूधरकुलस्य तुलाम्, KS. XVII. 29.
(2) गुरुसमीरसमीरितभूधरा इव, KS. XIV. 50.
478. भृङ्ग
भृङ्गरुचः, RV. VIII. 53.
479. भोगिन्
भोगीव मन्त्रेण निरुद्धवीर्यः, RV. II. 32.
480. भ्रमर
(1) भ्रमर इव विभाते कुन्दमन्तस्तुषारम्, AS. V. 19.
(2) विलोलनेत्रभ्रमरैः, RV. VII. 11.
481. भ्रमरी
भ्रमरी वारणस्येव मदनिस्स्यन्दरेखयोः, RV. X. 57.
482. भ्रूलता
ललितयोषिद्भ्रूलताचारुशृङ्गम्, KS. II. 64.
483. मञ्जूषा
मञ्जूषेव रत्नभाण्डम्, MA. IV. 7. Pr.
484. मणि
(1) मणिराकरोद्भवः प्रयुक्तसंस्कार इव, RV. III. 18.
(2) मणिरिव कृत्रिमरागयोजितः, VU. II. 21.
(3) मणौ वज्रसमुत्कीर्णं सूत्रस्येव, RV. I. 4.
(4) वैनतेयशमितस्य भोगिनो
भोगवेष्टित इव च्युतो मणिः, RV. XI. 59.
485. मतङ्गज
नृकमलिनीन्दुष्टा ग्राहमवेक्षते मतङ्गजः, MA. III. 9. Pr.
486. मत्तहंस
कणितकनककाञ्चीं मत्तहंसस्वनेषु, RS. III. 24.
487. मत्स्यण्डिका
सीधुपानोद्वेजितस्य मत्स्यण्डिका, MA. III. 5. Pr.

488. मदन
 (1) वाल्यात्पराभिश्च दशां मदनः, RV. V. 63.
 (2) विग्रहेण मदनस्य प्रतिनिधिः, RV. XI. 13.
489. मधु
 मधुमन्मथसन्निभः, RV. IX. 48.
490. मधु
 मधु नवमनास्वादितरसम्, AS. II. 10.
491. मधुकर
 कुन्दक्षेपानुगमधुकरश्रीमुषाम्, MD. I. 49.
492. मधुमथ्
 मधुमन्मधुमन्मथसन्निभः, RV. IX. 48.
493. मनोरथ
 (1) अवतरतः सिद्धिपथं शब्दः स्वमनोरथस्येव, MA. I. 22.
 (2) रथेन स्वेनेव पूर्णेन मनोरथेन, RV. II. 72.
494. मन्मथ
 मन्मथसन्निभः, RV. IX. 48.
495. मयूरकेका
 स्थली नवाग्भःपृषताभिवृष्टा
 मयूरकेकाभिरिवाम्रवृन्दम्, RV. VII. 69.
496. मरकत
 मरकतमणिभासा, RS. III. 21.
497. मरुतां पालयितृ
 मरुतां पालयितेव नन्दने, RV. VIII. 32.
498. मरुत्वत्
 दिवं मरुत्वानिव, RV. III. 4.
499. मरुत्सख
 मरुत्सखाभम्, RV. II. 10.
500. मलयद्रुम
 व्यालीव मलयद्रुमम्, RV. XII. 32.
501. महामणि
 संस्कारोल्लिखितो महामणिरिव, AS. VI. 6.

502. महाम्बुद
दावानलप्लोषविपत्तिमन्यो
महाम्बुदार्त्तिकं हरते वनानाम्, KS. XII. 41.
503. महार्णव
रत्नैरिव महार्णवाः, RV. X. 85.
504. महावराह
निवारयामास महावराहः कल्पक्षयोद्भूतमिवार्णवाम्भः, RV. VII. 56.
505. महासेन
अभियुक्तं महासेनं सैनापत्ये मरुत्वता (इव), VU. V. 23.
506. महेन्द्र
(1) महेन्द्राद्रिसमानसारः, RV. VI. 53.
(2) यस्य क्षरत्सैन्यगजच्छलेन
यात्रासु यातीव पुरो महेन्द्रः, RV. VI. 54
507. महोक्ष
महोक्षतां वत्सतरः स्पृशन्निव, RV. III. 32.
508. महोदधि
महोदधेः पूर इवेन्दुदर्शनात्, RV. III. 17.
509. महोरग
(1) वपुर्महोरगस्येव करालफणमण्डलम्, RV. XII. 98.
(2) महोरगः श्वभ्रमिव, VU. I. 19.
510. महौषधि
महौषधिर्नक्तमिवात्मभासः, KS. I. 30.
511. माधवी
पत्राणामिव शोषणेन मरुता स्पृष्टा लता माधवी, AS. III. 7.
512. मानदण्ड
पृथिव्या इव मानदण्डः, KS. I. 1.
513. मानससरस्
द्विरदभोगदूषितं सम्प्रसीददिव मानसं सरः, KS. VIII. 64.
514. माख्त
न पादपोन्मूलनशक्ति रंहः
शिलोच्चये मूर्च्छति माख्तस्य, RV. II. 34.

515. मालती
 (1) अनुभूतमुक्तेव मालतीमाला, MA. III. Pr.
 (2) दन्तावभासविशदस्मितचन्द्रकान्ति
 कङ्केलिपुष्परुचिरा नवमालती च, RS. III. 18.
516. मुक्ता
 मुक्तास्थूलास्तरुक्सिलयेष्वश्रुलेशाः पतन्ति, MD. II. 46.
517. मुक्तागुण
 मुक्तागुणशुद्धयः, RV. XVI. 18.
518. मुक्ताफल
 (1) अश्रुबिन्दून्मुक्ताफलस्थूलतमान्, RV. VI. 28.
 (2) जलमिव समुद्रशुक्तौ मुक्ताफलतां पयोदस्य, MA. I. 6.
 (3) मुक्ताफलस्पर्धिषु शीकरेषु, RV. XVI. 62.
 (4) मुक्ताफलं वा स्फुटविद्रुमस्थमनुकुर्यात् स्मितस्य, KS. I. 44.
519. मुक्तायष्टि
 इन्द्रनीलैर्मुक्तामयी यष्टिरिवानुविद्धा, RV. XIII. 54.
520. मुक्तावली
 मुक्तावली कण्ठगतेव भूमेः, RV. XIII. 48.
521. मुख
 वरयुवतिमुखाभम्, RS. III. 23.
522. मूषिक
 बिडालगृहीतः मूषिक इव, AS. VI. 27. Pr.
523. मृग
 (1) बालमृगाक्षि, KS. V. 72.
 (2) मृगायताक्षः, RV. XVIII. 35.
 (3) वनान्ते मृगधूर्त्तका इव, KS. XV. 41.
524. मृगराजशाव
 शिलाविभङ्गैर्मृगराजशाव-
 स्तुङ्गं नगोत्सङ्गमिव, RV. VI. 3.
525. मृगलेखा
 बिभ्रदाविलां मृगलेखामुषसीव चन्द्रमाः, RV. VIII. 42.

526. मृगाङ्क
मृगाङ्कसदृशेन, VU. IV. 20.
527. मृगाङ्गना
अधीरविप्रेक्षितमायताक्ष्या
तया गृहीतं नु मृगाङ्गनाभ्य-
स्ततो गृहीतं नु मृगाङ्गनाभिः, KS. I. 46.
528. मृगेन्द्र
मृगेन्द्रगामी, RV. II. 29.
529. मृणाल
(1) मृणालगौरैः, RS. III. 4.
(2) मृणालसदृशैः, KS. VI. 68.
530. मृणालिका
मृणालिकापेलवम्, KS. V. 29.
531. मृणालिनी
मृणालिनी हैममिवोपरागम्, RV. XVI. 7.
532. मेघ
(1) अपां विसर्गान्मेघा निदाघग्लपितामिवोर्वीम्, RV. XVI. 38.
(2) मेघ इवाश्मवर्षम्, RV. XIV. 53.
(3) मेघस्येव शरत्कालो न किञ्चित्पर्यशेषयत्, RV. XII. 79.
(4) मेघाः सस्यमिवाम्भोभिः, RV. XV. 58.
(5) सान्ध्य इव मेघपरिघः, AS. VII 8. Pr.
533. मेघराजी
विद्युद्दाम्ना मेघराजीव विन्ध्यम्, MA. III. 21.
534. मेरु
(1) या प्राप मेरुद्वितीयस्य मूर्ध्नि
स्थितस्य गङ्गौघयुगस्य लक्ष्मीम्, KS. IX. 24.
(2) सर्वातिरिक्तसारैण सर्वतेजोभिभाविना
स्थितः सौन्नतेनोर्वीं क्रान्त्वा मेरुरिव, RV. I. 14.
535. मैथिली
पवनतनयं मैथिलीव, MD. 11. 40.

536. मोदक

खण्डमोदकसदृशः, VU. III. 6. Pr.

537. मौक्तिक

(1) रत्नान्तरे मौक्तिकसङ्ग्रहः, RS. VI. 7.

(2) सदृशकान्तिरलक्ष्यत मञ्जरीतिलकजालक-
जालकमौक्तिकैः, RV. IX. 44.

538. यजमान

उत्पादाय हविर्भोक्तुर्यजमान इवारणिम्, KS. VI. 28.

539. यम

यमकुबेरजलेश्वरवज्रिणां समधुरम्, RV. IX. 24.

540. यमजिह्वा

जिह्वाभोगा यमस्येव, KS. XVI. 16.

541. यमुना

(1) अस्थानोपगतयमुनासङ्गमेव, MD. I. 53.

(2) सङ्गमे दृष्टपूर्वेव यमुना गङ्गाया यथा, VU. II. 14.

542. यवाङ्कुर

यवाङ्कुराण्डुकपोलशोभी, RV. XIII. 49.

543. यवसूचि

अप्रगल्भयवसूचिकोमलाः, KS. VIII. 62.

544. यशस्

(1) ददुस्तस्मै यशः स्वमिव सञ्चितम्, RV. IV. 50.

(2) पपौ शुभं यशो मूर्तमिव, RV. II. 69.

545. यादस्

यादोरत्नैरिवार्णवः, RV. I. 16.

546. युग

(1) युगबाहुभ्यः, KS. II. 18.

(2) युगव्यायतबाहुः, RV. III. 34.

547. युगान्तदहन

युगान्तदहनप्रतिमाम्, KS. XVII. 49.

548. योगिन्

योगीव यमाद्यैः सांसारिकं विषयसङ्घम्, KS. XVII. 47.

549. रक्तकुवलय

रक्तकुवलयपल्लवशोभिना, AS. VI. 18. Pr.

550. रक्ताशोक

(1) रक्ताशोकरुचा विशेषितगुणो बिम्बाधरालक्तकः, MA. III. 5.

(2) रक्ताशोकस्तवकसमरागः, VU. IV. 61.

551. रजत

रजतशङ्खमृणालगौरैः, RS. III. 4.

552. रजस्

रजांसि समरोत्थानि तच्छोणितनदीष्विव, RV. XII. 82.

553. रजस्वल

श्येनपक्षपरिधूसरालकाः सान्ध्यमेघरुधिरार्द्रवाससः

अङ्गना इव रजस्वला दिशः, RV. XI. 60.

554. रत्न

(1) अनाविद्धं रत्नम् (इव), AS. II. 10.

(2) उदधेरिव रत्नानि, RV. X. 30.

(3) यादोरत्नैरिवार्णवः, RV. I. 16.

(4) रत्नच्छायाव्यतिकर इव, MD. I. 15.

(5) रत्नजातमिव हारसर्पयोः, RV. XI. 68.

555. रत्नशलाका

विदूरभूमिर्नवमेघशब्दा-

दुद्विजया रत्नशलाकयेव, KS. I, 24.

556. रात्रि

आविर्भूते शशिनि तमसा मुच्यमानेव रात्रिः, VU. I. 9.

557. रथाङ्ग

रथाङ्गश्रोणिबिम्बया, VU. IV. 37.

558. रथाङ्गनामन्

(1) अहं रथाङ्गनामेव प्रिया सहचरीव मे ।

अननुज्ञातसम्पर्का धारिणी रजनीव नौ ॥ MA. V. 9.

(2) रथाङ्गनाम्नोरिव भावबन्धनं

बभूव यत्प्रेमपरस्परश्रयम्, RV. III. 24.

559. रथाश्व
धुरं रथाश्वविष्य संग्रहीतुः, MA. V. 14.
560. रवि
सहस्रगुणमुत्सृष्टुमादत्ते हि रसं रविः, RV. I. 18.
561. राजहंसी
(1) मानसराजहंसीं करे दधानस्तनयां हिमाद्रेः, KS. IX. 34.
(2) सूत्रं मृणालादिव राजहंसी VU. I. 20.
562. राजीव
प्रफुल्लराजीवमिवाङ्गमथ्ये, KS. III. 45.
563. रासभ
रासभकण्ठधूसरम्, KS. XV. 21.
564. रोचना
रोचनागौरशरीरयष्टिः, RV. VI. 64.
565. रोहिणीपति
शारदाभ्रमिव रोहिणीपतिः, KS. VIII. 82.
566. लक्ष्मी
(1) तस्मादपावर्तत दूरकृष्टा नीत्येव लक्ष्मीः प्रतिकूलदैवात्, RV. VI. 58.
(2) लक्ष्मीरिव गुणान्मुखी, RV. XII. 26.
567. लता
(1) पुराणपत्रापगमादनन्तरं लतेव सन्नद्धमनोज्ञपल्लवा, RV. III. 7.
(2) लताभिः श्रीरिवार्तवी, VU. I. 14.
(3) लतासु तन्वीषु विलासचेष्टितम् (अर्पितम्), KS. V. 13.
(4) सञ्चारिणी पल्लविता लतेव, KS. III. 54.
(5) सम्भवद्भिः कुसुमैर्लतेव, KS. VII. 21.
(6) स्वमूर्तिलाभप्रकृतिं धरित्रीं
लतेव सीता सहसाजगाम, RV. XIV. 54.
568. लवली
लवलीदलपाण्डुराननच्छायम्, VU. V. 8.
569. लोकालोक
प्रकाशश्चाप्रकाशश्च लोकालोक इवाचलः, RV. I. 67.

570. लोध्र
लोध्रपाण्डुना, RV. III. 2.
571. लोध्रद्रुम
अधित्यकायामिव धातुमत्यां
लोध्रद्रुमं सानुमतः प्रकुलम्, RV. II. 29.
572. लोहिताङ्ग
नक्तमिव लोहिताङ्गः परुषघनच्छेदसम्पृक्तः, VU. V. 4.
573. वज्र
(1) वज्रघोषः, RV. XVIII. 21.
(2) वज्रपरुषस्वनम्, RV. XI. 46.
(3) वज्रसाराः, AS. I. 10.
(4) वनस्पतिं वज्र इव, KS. III. 74.
574. वज्रधर
वज्रधरप्रभावः, RV. XVIII. 21.
575. वज्रपाणि
जडीकृतस्त्र्यम्बकवीक्षणेन
वज्रं मुमुक्षन्निव वज्रपाणिः, RV. II. 42.
576. वज्रिन्
वज्रिणां समधुरम्, RV. IX. 24.
577. वत्स
महोक्षतां वत्सतरः स्पृशन्निव, RV. III. 32.
578. वधू
नवपाणिग्रहणां वधूमिव, RV. VIII. 7.
579. वनज
वनजाक्ष, RV. V. 73.
580. वनस्थली
हिमनिष्यन्दिनी प्रातर्निवातेव वनस्थली, RV. XV. 66.
581. वनिता
सदृशमिष्टसमागमनिर्वृतिं वनितयानितया, RV. IX. 38.
582. वराङ्गना
शुक्ले तररत्नभूषिता वराङ्गनेव, RS. II. 5.

583. वरुण
वरुणवासवोपमौ, RV. XI. 53.
584. वर्षात्यय
वर्षात्ययेन रुचमभ्रघनादिवेन्दोः, RV. XIII. 77.
585. वलय
शरीरं श्लथवलयमिव, VU. V. 8.
586. वलाहक
मरुत्सखस्येव वलाहकस्य गतिर्विजग्ने, RV. V. 27.
587. वल्लकी
प्रतियोजयितव्यवल्लकीसमवस्थाम्, RV. VIII. 41.
588. वसुधा
निर्वृत्तपर्जन्यजलाभिषेका प्रफुल्लकाशा वसुधेव, KS. VII. 11.
589. वसुन्धरा
कल्पिष्यमाणा महते फलाय वसुन्धरा काल इवोत्तबीजा, AS. VI. 24.
590. वह्नि
(1) आदीप्तवह्निसदृशैः, RS. VI. 19.
(2) स्फुलिङ्गावस्थया वह्निरैधापेक्ष इव स्थितः, AS. VII. 15.
(3) स्वतश्च्युतं वह्निमिवाद्भिरम्बुदः, RV. III. 58.
(4) हविषेव वह्निम्, KS. VII. 43.
591. वागर्थ
वागर्थोचिव संपृक्तौ पार्वतीपरमेश्वरौ, RV. I. 1.
592. वात्या
वात्ययेव पितृकाननोत्थया, RV. XI. 16.
593. वानर
आलेख्यवानर इव, VU. II. Pr. 1.
594. वामन
प्रांशुलभ्ये फले लोभादुद्वहुरिव वामनः, RV. I. 3.
595. वायु
(1) गुरुतरा इव वारिधराः, KS. XIV. 50.
(2) वायुरवाभ्रवृन्दैः, RV. XVI. 25.

596. वारिधर

- (1) गुरुतरा इव वारिधराः, KS. XIV. 50.
- (2) प्रक्षुब्धवारिधरधोरगभीरघोषः, KS. XVII. 10.
- (3) शैलानिव प्रबलवारिधरो गरिष्ठानद्धिः, KS. XVII. 2.

597. वारिमुच्

आदानं हि विसर्गाय सतां वारिमुचामिव, RV. IV. 85.

598. विघ्न

मूर्तो विघ्नस्तपस इव, AS. I. 30.

599. विटप

- (1) कोमलविटपानुकारिणौ, AS. I. 19.
- (2) फुलासनाग्रविटपानिव वायुरुणान्, RV. IX. 63.
- (3) विटपाकारैः, RV. X. 11.

600. वितन्त्री

श्रोतुर्वितन्त्रीरिव ताड्यमाना, KS. I. 45.

601. विद्या

- (1) विद्या प्रबोधविनयानिव, RV. X. 71.
- (2) विद्यामभ्यसनेनेव, RV. I. 85.

602. विद्युत्

- (1) पयोमुचां पङ्क्तिषु विद्युतेव, RV. VI. 5.
- (2) प्रावृषेण्यं पयोवाहं विद्युदैरावताविच, RV. I. 36.
- (3) विद्युतां वैभवं दधुः, KS. XVI. 7, 15.

603. विद्युत्वत्

- (1) विद्युत्वन्तं ललितवनिताः (तुलयितुमलं), MD. II. 1.
- (2) वृष्टि विद्युत्वानिव चातकैः, KS. VI. 27.

604. विद्रुम

- (1) अधरस्पर्धिषु विद्रुमेषु, RV. XIII. 13.
- (2) विद्रुमरागताग्रम्, RS. 6. 16.

605. विधातृ

विधातृप्रतिमेन, RV. VII. 25.

606. विधि

श्रद्धेव साक्षाद्विधिनोपपन्ना, RV. II. 16.

607. विन्ध्य
 (1) विन्ध्यस्य (मूर्ध्नि) मेघप्रभवा इवापः, RV. XIV. 8.
 (2) विन्ध्याद्रिः प्रकृताविच, RV. XII. 31.
608. विपणिकन्दु
 विपणिकन्दुरिव मे उदराभ्यन्तरं दह्यते, MA. II. 13. Pr.
609. विभावरी
 (1) अपर्वणि ग्रहकलुषेन्दुमण्डला
 विभावरी कथय कथं भविष्यति, MA. IV. 16.
 (2) वद प्रदोषे स्फुटचन्द्रतारका
 विभावरी यद्यरुणाय कल्पते, KS. V. 44.
 (3) शरत्प्रसन्नैर्ज्योतिर्भिर्विभावर्य इव ध्रुवम्, RV. XVII. 35.
610. विभावसु
 (1) यथा वायुविभावस्वोः, RV. X. 82.
 (2) विभावसुः सारथिनेव वायुना, RV. III. 37.
611. विवस्वत्
 (1) तेजांसीव विवस्वतः, RV. X. 30.
 (2) व्यघ्नस्येव विवस्वतः, RU. XVII. 48.
612. विषवल्ली
 विषवल्लीभिः परीतेव महौषधिः, RV. XII. 61.
613. विष्णु
 श्यामः पादो बलिनियमनाभ्युद्यतस्येव विष्णोः, MD. I. 59.
614. विहग
 क्षुभितविहगश्रेणिरशना, VU. IV. 52.
615. विहङ्ग
 सूनापरिसरचर इव विहङ्गः, MA. II. 13. Pr.
616. वीचि
 (1) प्रतनुषु नदीवीचिषु भ्रू विलासान्, MD. II. 44.
 (2) वीचिलोलभुजयोः, RV. XI. 8.
617. वृक्ष
 बभूव तस्याः किल पारणाविधि-
 न वृक्षवृत्तिव्यतिरिक्तसाधनः, KS. V. 22.

618. वृक्षक
सितं स्वयमिव स्नेहाद्वन्ध्यमाश्रमवृक्षकम्, RV. I. 70.
619. वृष
(1) वृषस्कन्धः, RV. I. 13 ; XII. 34.
(2) शुभ्रत्रिनयनवृषोत्खातपङ्कोपमेयाम्, MD. I. 54.
620. वृषन्
(1) वृषेव देवो देवानाम्, RV. XVII. 77.
(2) वृषेव पयसा सारमाविष्कृतमुदन्वता, RV. X. 52.
(3) वृषेव सीतां तदवग्रहक्षताम्, KS. V. 61.
621. वृषभ
विपणिगत इव वृषभः, MA. IV. 15. Pr.
622. वृष्टि
कक्षाग्निलङ्घिततरोरिव वृष्टिपातः, RV. XI. 92.
623. वेणि
रघूत्तमेन मुक्ता स्वयं वेणिरिव, RV. XIV. 12.
624. वेणी
स्निग्धवेणीसवर्णे, MD. I. 18.
625. वेणु
वेणुकर्कशपर्वया, RV. XII. 41.
626. वेदि
(1) वेदिर्मत्तवारणयोस्त्रिव, RV. XII. 93.
(2) वेदिविलग्नमध्या, KS. I. 39.
627. वैदूयं
प्रभिन्नवैदूर्यनिभैः, RS. II. 5.
628. वैद्युताग्नि
(1) वैद्यु तस्याग्नेः वृष्टिसेकादवद्यु तिः, RV. XVII. 16.
(2) व्यावर्तितातपरुजः प्रथमाश्रवृष्ट्या
वृक्षस्य वैद्यु त इवाग्निरुपस्थितोऽयम्, VU. V. 16
629. व्याली
निदाघार्ता व्यालीव मलयदुमम्, RV. XII. 32.

630. व्योमन्
 (1) व्योम पश्चिमकलास्थितेन्दु वा, RV. XIX 51.
 (2) श्रियमतिशयरूपां व्योमतोयाशयानां
 वहति विगतमेघं चन्द्रतारावकीर्णम्, RS. III. 21.
631. व्रतती
 छेदादिवोपपन्नतरोव्रतत्यौ, RV. XIV. 1.
632. शक्ति
 त्रिसाधनाशक्तिरिवार्थमक्षयम्, RV. III. 13.
633. शङ्ख
 शङ्खमृणालगौरैः, RS. 3.4,
634. शची
 शचीसमा, RV. III. 13.
635. शतक्रतु
 शतक्रतूपमः, RV. III. 38.
636. शतपत्र
 (1) अरुणं शतपत्रमिव, MA. III. 13 Pr.
 (2) म्रियमानशतपत्रकृष्णा, VU. IV. 2. Pr.
637. शतमख
 मरुतो यथाशतमखम्, RV. IX. 13.
638. शफरो
 शफरीं हृदशोषविह्वलां प्रथमा वृष्टिरिव, KS. IV. 39.
639. शमी
 (1) अग्निगर्भां शमीमिव, AS. IV. 4.
 (2) शमीमिवाभ्यन्तरलीनपावकाम्, RV. III 9.
640. शर
 शरपाण्डुरेण, RV. XIV. 26.
641. शरकाण्ड
 (1) पाकभिन्नशरकाण्डगौरयोः, KS. VIII. 74.
 (2) शरकाण्डपाण्डुगण्डस्थला, MA. III. 8.

642. शरच्चन्द्र
 (1) शरच्चन्द्रमरीचिकोमलम्, AS. VI. 18.
 (2) शरच्चन्द्रमरीचिपाण्डुरैः, KS. XIV. 4.
643. शरजन्मन्
 उमावृषाङ्कौ शरजन्मना यथा, RV. III. 23.
644. शरद्
 (1) मेघस्येव शरत्कालः, RV. XII. 79.
 (2) संसृज्यमानः शरदेव लोकः, KS. VII. 74.
645. शरदभ्र
 (1) शरदभ्रलेखा रन्ध्रे प्विवालक्ष्यनभःप्रदेशा, RV. XIII. 56.
 (2) शरदभ्रशुभ्रैः, KS. XII. 10.
646. शरदिन्दु
 (1) शरदिन्दुकान्ति वदनम्, MA. II. 3.
 (2) शरदिन्दुनिर्मलम्, RS. V. 3.
647. शरासन
 भग्नं शरासनमिवातिरुषा स्मरस्य, AS. V. 22.
648. शर्मिष्ठा
 ययातेरिव शर्मिष्ठा, AS. IV. 7.
649. शर्व
 शर्वकल्पः, RV. XI. 93.
650. शर्वरी
 प्रभातकल्पा शशिनेव शर्वरी, RV. III. 2.
651. शलभ
 पतति परिणतारुणप्रकाशः
 शलभसमूह इवाश्रमद्रुमेषु, AS. I. 29.
652. शशाङ्क
 (1) करेण भानोर्बकुलावसाने
 सन्धुक्ष्यमाणेव शशाङ्कुरेखा, KS. VII. 8
 (2) कुमुदान्येव शशाङ्कः (यथा) बोधयति, AS. V. 29.
 (3) क्षणदापायशशाङ्कदर्शनः, RV. VIII. 74.

- (4) ग्लपयति यथा शशाङ्कं
न तथा हि कुमुद्वतीं दिवसः, AS. III. 14.
- (5) शशाङ्कमिव कौमुदी, RV. XVII. 6.
- (6) स्त्रीणां विहाय वदनेषु शशाङ्कलक्ष्मीम्, RS. III. 25.
653. शशाङ्करेखा
शशाङ्करेखामिव दिवा, KS. V. 48.
654. शशाङ्कार्ध
शशाङ्कार्धमुखेन पत्रिणा, RV. III. 59.
655. शशिकला
शशिकलामलवीतसूत्रः, VU. V. 19.
656. शशिदिवाकर
(1) दिनात्यये पार्वणौ शशिदिवाकराविव, RV. XI. 82.
(2) लोकमन्धतमसात्क्रमोदितौ रश्मिभिः शशिदिवाकराविव, RV. XI. 24.
657. शशिन्
(1) दक्षस्य शापेन शशी क्षयीव, KS. IX. 17.
(2) वक्त्रच्छायां शशिनि, MD. II. 44.
(3) शशिन इव दिवातनस्य लेखा
किरणपरिक्षयधूसरा प्रदोषम्, KS. IV. 46.
(4) शशिनमुपगतेयं कौमुदी, RV. VI. 84.
(5) शशिना सह याति कौमुदी, KS. IV. 33.
(6) शशीव पर्याप्तकलो नलिन्याः, RV. VI. 44.
(7) समेघलेशं शशिनश्च बिम्बम् (परिभूय), KS. VII. 16.
658. शष्प
शष्पश्यामान्, MD. I. 33.
659. शातहृद
शातहृदमिव ज्योतिः, RV. XV. 82.
660. शार्दूल
शार्दूलः पशुमिव, AS. VI. 27.
661. शालि
(1) गर्भशालिसधर्माणः, RV. XVII. 53.
(2) फलिता इव शालयः, RV. XV. 78.

662. शिखरीन्द्र
संवर्तकालनिपतच्छिखरीन्द्रतुल्यः, KS. XVII. 52.
663. शिखिन्
शिखीव शरीरे, VU. II. 12.
664. शिरीष
(1) पदं सहेत भ्रमरस्य पेलवं
शिरीषपुष्पं न पुनः पतत्रिणः, KS. V. 4.
(2) शिरीषपुष्पाधिकसौकुमार्यः, RV. XVIII. 45 ; KS. I. 41 (र्थौ).
665. शिला
(1) शिलाघने, RV. XI. 18.
(2) शिलापट्टविशालवक्षाः, RV. XVIII. 17.
(3) शिलोरस्कः, KS. VI. 51.
666. शिवा
शिवाघोरस्वनाम्, RV. XII. 39.
667. शीतोष्णकिरण
नक्तंदिवं विभज्योभौ शीतोष्णकिरणाविव, MA. V. 13.
668. शुक
(1) शुकमुखछविभिः, RS. VI. 20.
(2) शुकोदरश्यामम्, VU. IV. 17.
669. शुक्र
पुरः शुक्रमिव प्रयाणे, KS. III. 43.
670. शृङ्गिन्
शृङ्गीव टङ्कच्छिन्नमनःशिलः, RV. XII. 80.
671. शेष
रसातलादिवोन्मशं शेषं स्वप्नाय शार्ङ्गिणः, RV. XII. 70.
672. शेषा
शेषामिव भर्तुर्गङ्गामादाय मूर्ध्ना, KS. III. 22.
673. शैल
(1) युगान्तवातचलिताः शैला इव, KS. XVI. 30.
(2) विहारशैलानुगतेव नागैः, RV. XVI. 26.

- (3) शैलगुरुम्, RV. XI. 28.
 (4) शैलसारम्, RV. XI. 45.
 (5) शैलोदग्राः, MD. II. 13.
 (6) शैलोपमः, RV. V. 46.
674. शोण
 भागीरथीं शोण इव, RV. VII. 36.
675. श्मशानशूल
 श्मशानशूलस्य न यूपसत्क्रिया, KS. V. 73.
676. श्यामा
 (1) श्यामा लताः कुसुमभारनतप्रवालाः
 स्त्रीणां हरन्ति धृतभूषणबाहुकान्तिम्, RS. III. 18.
 (2) श्यामाविटपसदृशम्, MA. II. 6.
 (3) श्यामास्वङ्गम्, MD. II. 44
677. श्रद्धा
 श्रद्धेव साक्षाद्विधिनोपपन्ना (बभौ) RV. II. 16.
678. श्री
 (1) एनं समुपस्थिता पार्थिवश्रीद्वितीयेव शरत्, RV. IV. 14.
 (2) रूपिणीं श्रियमिव, RV. XI. 47.
679. श्रुति
 श्रुतेरिवार्थं स्मृतिः, RV. II. 2.
680. श्वन्
 श्वानः प्रमत्ता इव कार्तिके निशि, KS. XV. 41.
681. षट्पद
 नहि प्रफुल्लं सहकारमेत्य वृक्षान्तरं काङ्क्षति षट्पदाली, RV. VI. 69.
682. षण्मुख
 षण्मुखविक्रमः, RV. XVII. 67.
683. संसार
 संसारमिव निर्ममः, RV. XII. 60.
684. संस्कार
 फलानुमेयाः प्रारंभाः संस्काराः प्राक्तना इव, RV. I. 20.

685. सगर
अंशुमतेव सगरः (प्रत्याहृताश्वः) MA. V. 15. Pr.
686. सन्ध्या
(1) दिनक्षपामध्यगतेव सन्ध्या, RV. II. 20.
(2) वलाहकच्छेदविभक्तरागा-
मकालसन्ध्यामिव, KS. I. 4.
(3) विरक्तसन्ध्याकपिशम्, RV. XIII. 64.
(4) सन्ध्येव शशिनं नवम्, RV. I. 80.
(5) सन्ध्योदयः साध्न इव, RV. XV. 58.
687. सन्ध्यापयोद
सन्ध्यापयोदकपिशाः, AS. III. 24.
688. सन्ध्याभ्र
सन्ध्याभ्रकपिशः, RV. XI. 28.
689. सप्तच्छद
सप्तच्छदक्षीरकटुप्रवाहम्, RV. V. 48.
690. सप्तसप्ति
उच्छेतुं प्रभवति यन्न सप्तसप्ति-
स्तन्नैशं तिमिरमपाकरोति चन्द्रः, AS. VI. 30.
691. समुद्र
(1) यथाचन्द्रसमुद्रयोः, RV. X. 82.
(2) वाङ्मयं नदीमुखेनेव समुद्रम्, RV. III. 28.
692. संपद्
सम्यक्प्रयोगादपरिक्षतायां
नीताविवोत्साहगुणेन सम्पत्, KS. I. 22.
693. संयमिन्
इन्द्रियाख्यानिव रिपूंस्तत्त्वज्ञानेन संयमी, RV. IV. 60.
694. सरघा
सरघाव्याप्तैः सक्षौद्रपटलैरिव, RV. IV. 63.
695. सरस्
(1) भाति किञ्चिदिव शेषवत्सरः, KS. VIII. 37.
(2) सर इव प्रफुल्लपद्मं कुमुदवनप्रतिपन्ननिद्रम्, RV. VI. 86.

696. सरस्वती
नदीमिवान्तःसलिलां सरस्वतीम्, RV. III. 9.
697. सरित्
(1) तरुवृतां पथिकस्य जलार्थिनः
सरितमारसितादिव सारसात्, MA. III. 6.
(2) सरिद्विहंगैरिव लीयमानैः, KS. VIII. 21.
698. सरोज
(1) धाराभिरातप इवाभिहतं सरोजम्, MA. V. 3.
(2) प्लुष्टो हिमेनेव सरोजकोशः, KS. IX. 17.
699. सरोरुह
(1) पादसरोरुहाग्रे, KS. IX. 27.
(2) सरोरुहाक्ष्याः, KS. IX. 27.
700. सर्प
(1) न तु सर्प इव त्वचम्, RV. VIII. 13.
(2) सर्पस्येव शिरोरत्नम्, RV. XVII. 63.
(3) सुसर्प इव दण्डघट्टनात्, RV. XII. 71.
701. सर्पाधिराज
सर्पाधिराजोरुभुजः, RV. XIV. 31.
702. सलिल
(1) प्रसन्नचेतस्सलिलः, KS. VII. 73.
(2) बिसिनीपत्रगतमिव सलिलम्, MA. V. 6. Pr.
703. सलिलनिधि
सलिलनिधिरिव प्रतिक्षणं मे
भवति स एव नवो नवोऽयमक्ष्णोः, MA. I. 11.
704. सवितृ
(1) नृसविता, RV. IX. 50.
(2) स राज्यं गुरुणा दत्तं प्रतिपद्याधिकं बभौ
दिनान्ते निहितं तेजः सवित्रेव हुताशनः, RV. IV. 1.
(3) सविता बोधयति पङ्कजान्येव, AS. V. 27.
(4) सवितेवोभौ मार्गवुत्तरदक्षिणौ, RV. XVII. 2.

705. सस्य

- (1) अन्तर्गतफलारम्भाः सस्यानामिव संपदः, RV. X. 59.
- (2) सुवृष्टियोगादिव जीवलोकः
सस्येन सम्पत्तिफलोन्मुखेन, RV. XVIII. 2.

706. सहकार

- (1) अप्रतर्क्यविनियोगनिर्मिता-
माघ्रतेव सहकारतां ययौ, KS. VIII. 78.
- (2) नहि प्रफुल्लं सहकारमेत्य
वृक्षान्तरं काङ्क्षति षट्पदाली, RV. VI. 69.
- (3) परिगृहाण गते सहकारतां
त्वमतिमुक्तलताचरितं मयि, MA. IV. 13.
- (4) फलेन सहकारस्य पुष्पोद्गम इव, RV. IV. 7.

707. सहस्रपत्र

गवाक्षाः सहस्रपत्राभरणा इव, KS. VII. 62 ; RV. VII. 11.

708. सहस्रलोचन

तैजसस्य धनुषः प्रवृत्तये
तोयदानिव सहस्रलोचनः, RV. XI. 43.

709. सागर

- (1) तितीर्षुर्दुस्तरं मोहादुडुपेनास्मि सागरम्, RV. I. 2.
- (2) शिखरिणामिव सागरमापगाः, RV. IX. 17.
- (3) सागरधीरचेताः, RV. XVIII. 4.
- (4) सागरादनपगा हि जाह्नवी
सोऽपि तन्मुखरसैकनिवृत्तिः, KS. VIII. 16.

710. सागराम्बरा

निधानगर्भामिव सागराम्बराम्, RV. III. 9.

711. सामदान

सामदानविधिभेदविग्रहाः
सिद्धिमन्त इव, RV. XI. 55.

712. साम्परायवसुधा

साम्परायवसुधा सशोणितं मण्डलाग्रमिव, KS. VIII. 54.

713. साल
सालप्रांशुः, RV. I. 13.
714. सितपङ्कज
माला सितपङ्कजानामिन्दीवरैरुत्खचितान्तरेव, RV. XIII. 54.
715. सितोत्पल
सितोत्पलाभाम्बुदचुम्बितोपलाः, RS. II. 16.
716. सिद्धाश्रम
सिद्धाश्रमं शान्तमिवेत्य सत्त्वै-
नैसर्गिकोऽप्युत्ससृजे विरोधः, RV. VI. 46.
717. सिद्धि
स्वसिद्धिं नियमैरिव, RV. XV. 74.
718. सिन्धु
(1) कूलंकषेव सिन्धुः प्रसन्नमम्भस्तटतरुं च, AS. V. 21.
(2) मार्गाचलव्यतिकराकुलितेव सिन्धुः, KS. V. 85.
(3) सिन्धुरयादिव धात्मा संरक्षितः सुहृद्वैः
वृत्तिमाश्रित्य वैतसीम्, RV. IV. 35.
719. सुधर्मा
सुधर्मानवमाम्, RV. XVII. 27.
720. सुमेरु
(1) इद्धधातोः सुमेरुशृङ्गस्य समत्वम्, KS. XII. 9.
(2) पादं सुमेरोरिव वज्रभिन्नम्, RV. V. 30.
721. सुर
सुरोपम, MA. V. 2.
722. सुरगज
(1) बोधितो राजहंसैः
सुरगज इव गाङ्गं सैकतं सुप्रतीकः, RV. V. 75.
(2) सुरगज इव दन्तैः (चकासे) RV. X. 86.
(3) सुरगज इव बिभ्रत्पद्मिनीं दन्तलग्नम्, KS. III. 76.
(4) सुरगज इव व्योम्नि पश्चार्धलम्बी, MD. I. 53.
723. सुरद्विप
सुरद्विपानामिव सामयोनिः (वंशः), RV. XVI. 3.

725. सुरराजवृक्ष

लक्ष्म्येव सार्धं सुरराजवृक्षः, RV. XVI. 79.

726. सुरसरित्

सुरसरिदिव तेजो वह्निनिष्ठ्य तमैशम्, RV. II. 75.

727. सुवर्णसूत्र

पुरोऽवलग्नैर्हरदृष्टिपाते-

स्सुवर्णसूत्रैरिव कृष्यमाणम्, KS. VII. 50.

728. सूर्ये

(1) उदिते सूर्ये मेरौ कल्पतरोरिव, RV. XVII. 26.

(2) सूर्य इवोदितः, RV. XVII. 74.

(3) सूर्यः संवर्धयत्यग्निमग्निस्सूर्य स्वतेजसा, VU. V. 20.

(4) सूर्ये तपत्यावरणाय दृष्टेः कल्पेत लोकस्य कथं तमिस्रा, RV. V. 13.

729. सूर्यकान्त

(1) ज्योतिरिन्धननिपाति भास्करात्सूर्यकान्त इव, RV. XI. 21.

(2) स्पर्शानुकूला इव सूर्यकान्ता-

स्तदन्यतेजोऽभिभवाद्भवन्ति, AS. II. 7.

730. सेनानी

सेनान्यमालीढमिवासुरास्त्रैः, RV. I. 37.

731. सोपान

(1) आरोहणार्थं नवयौवनेन

कामस्य सोपानमिव प्रयुक्तम्, KS. I. 39.

(2) समारुरुक्षुर्दिवमायुषः क्षये

ततान सोपानपरम्परामिव, RV. III. 69.

732. सोम

(1) नृसोमः, RV. V. 59.

(2) पर्वात्यये सोम इवोष्णरश्मेः, RV. VII. 33.

(3) सोम इव द्वितीयः, RV. XVIII. 27.

(4) सोमसमद्युतिः, RV. IX. 15.

733. सौरनाडी

सौरीभिस्त्रि नाडीभिरम्मयः, RV. X. 58.

734. स्तन

- (1) मध्ये श्यामः स्तन इव भुवश्शेषविस्तारपाण्डुः, MD. I. 18.
- (2) सगर्भप्रमदास्तनप्रमैः, RS. II. 2.
- (3) स्तनाविव दिशस्तस्याः, RV. IV. 51.
- (4) स्तनाभिरामस्तवकाभिनम्राम्, RV. XIII. 32.

735. स्तवक

स्तनाभिरामस्तवकाभिनम्राम्, RV. XIII. 32.

736. स्त्री

- (1) स्त्रियः सुदृष्टा इव जातविभ्रमाः, RS. II. 7.
- (2) स्त्रीव कान्तपरिभोगमायतम्, RV. XI. 53.
- (3) स्मितचारुतराननाः
स्त्रिय इव श्लथशिञ्जितमेखलाः, RV. IX. 37.

737. स्त्रीनख

स्त्रीनखपाटलम्, VU. II. 7.

738. स्थलकमलिनी

साभ्रे ऽह्नीव स्थलकमलिनीं न प्रबुद्धां न सुप्ताम्, MD. II. 32.

739. स्नुषा

पुत्रभोग्यया स्नुषयेवाविकृतेन्द्रियः श्रिया, RV. VIII. 14.

740. स्फटिक

- (1) अच्छस्फटिकविशदम्, MD. I. 53.
- (2) स्फाटिकशैलसोदरम्, KS. XIV. 5.

741. स्मर

पुष्पचापमिव पेशलं स्मरः, RV. XI. 45.

742. स्मित

अधरोष्ठलीलास्मितं सदशनार्चस्मि, RV. V. 70.

743. स्मृति

श्रुतेरिवार्थं स्मृतिः, RV. II. 2.

744. स्रज्

स्रजमपि शिरस्यन्धः क्षिप्तां धुनोत्यहिशङ्कया, AS. VII. 24.

745. स्रोतस्

- (1) पुरःप्रतिहतं शैले स्रोतः स्रोतोवहो यथा, AS. II. 17.
- (2) स्रोतसेवोह्यमानस्य प्रतीपतरणं महत्, VU. II. 5.

746. स्रोतोवहा

- (1) महीधरं मार्गवशादुपेतं स्रोतोवहा सागरगामिनीव, RV. VI. 52.
- (2) स्रोतोवहां पथि निकामजलामतीत्य
जातस्सखे प्रणयवान् मृगतृष्णिकायाम्, AS. VI. 16.

747. स्वगे

स्थानान्तरं स्वर्गं इव, KS. V. 3.II

748. स्वर्गापगा

स्वर्गापगाजलमहौघसहस्रलीलाम्, KS. XVII. 28.

749. स्वस्तिवाचनिक

बुभुक्षितेन स्वस्तिवाचनिकमिव, VU. II. 12 Pr.

750. स्वाहा

अन्वासितमरुन्धत्या स्वाहयेव हविर्भुजम्, RV. I. 55.

751. हंस

- (1) समुद्रगारूपविपर्ययेऽपि सहंसपाते इव लक्ष्यमाणे, KS. VII. 42
- (2) हंसगतिः, VU. IV. 20.
- (3) हंसमाला शरदीव गङ्गाम्, KS. I. 30.
- (4) हंसखतं भजद्भिः, RS. IV. 4.
- (5) हंसखतानुकारिभिः, RS. I. 5.
- (6) हंसैर्जिता गतिरङ्गनानाम्, RS. III. 17.
- (7) हंसो हि क्षीरमादत्ते तन्मिश्रा वज्रयत्यपः, AS. VI. 28.

752. हंसवचनं

कामं च हंसवचनं मणिनूपुरेषु, RS. III. 25.

753. हरसूनु

हरसूनुसन्निभः, RV. XI. 83.

754. हरि (इन्द्र, विष्णु)

- (1) हस्प्रिभावः, RV. IX. 57.
- (2) हरिरिव दोर्भिः, RV. X. 86.

755. हरि (सिंह)

प्रतिशब्दो हि हरेर्हिनस्ति नागान्, VU. I. 17.

756. हरिण
 (1) आत्मसद्रूशेक्षणवल्लभाभिः हरिणाङ्गनाभिः, AS. I. 24. .
 (2) ये (हरिणाः) विलोचनैस्तवाक्षिसाद्रूश्यमिव प्रयुञ्जते, KS. V. 35.
 (3) व्याघ्रजनगीतगृहीतचित्तया हरिण्या इव, MA. III. 19. Pr.
757. हरिदश्व
 हरिदश्वधामा, RV. XVIII. 23.
758. हरिदीश्वर
 दिशो हरिर्द्विर्हरितामिवेश्वरः, RV. IX. 30.
759. हरिहय
 भुवमुपगतो विनिनीषुरिव प्रजा हरिहयः, RV. IX. 18.
760. हलभृत्
 असन्यस्ते सति हलभृतो मेचके वाससीव, MD I. 61.
761. हविर्भुज्
 सहजं तेजो हविषेव हविर्भुजाम्, RV. X. 79.
762. हव्यवाह
 आच्छादितस्तृणचयानिव हव्यवाहः, KS. XVII. 4.
763. हसित
 सविभ्रमवधूहसितावदातैः, RS. VI. 23.
764. हस्त
 प्रदक्षिणार्चिव्याजेन हस्तेनेव जयं ददौ, RV. IV. 25.
765. हस्तिन्
 भक्तिभिर्बहुविधाभिरपिता
 भाति भूतिरिव मत्तहस्तिनः, KS. VIII. 69.
766. हारगुलिका
 निर्धौतहारगुलिकाविशदम्, RV. V. 70.
767. हिमाद्रि
 गङ्गासरय्योर्जलमुष्णतप्तं हिमाद्रिनिस्थन्द इव, RV. XIV. 3.
768. हिमांशु
 (1) कान्तिहिमांशोरिव, RV. VI. 47.
 (2) पर्यायपीतस्य सुरैर्हिमांशोः
 कलाक्षयः श्लाघ्यतरो हि वृद्धेः, RV. V. 16.

- (3) प्राचीमूले तनुमिव कलामात्रशेषां हिमांशोः, MD. II. 29.
 (4) हिमांशोरन्त्यां कलां दर्श इवौषधीषु, RV. XIV. 80.
769. हिरण्यरेतस्
 तरूणां हिरण्यरेता इव सानिलः, RV. XVIII. 25.
770. हुतभुज्
 नैशस्याचिर्हुतभुज इव च्छिन्नभूयिष्ठधूमा, VU. I. 9.
771. हुताशन
 (1) दिनान्ते निहितं तेजः सवित्रेव हुताशनः, RV. IV. 1.
 (2) हुतहुताशनदीप्तिः, RV. IX. 40.
772. हेमन्
 हेमः संलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धिश्श्यामिकापि वा, RV. I. 10.
773. हेमप्राकार
 द्वितीयं हेमप्राकारं कुर्यद्विरिव वानरैः, RV. XII. 71.
774. हेमरेखा
 निकषे हेमरेखेव, RV. XVII. 46.
775. हेमलता
 हैमी फलं हेमगिरैर्लतेव, KS. XI. 26.
776. हृद
 (1) सुप्तमीन इव हृदः, RV. I. 72.
 (2) हृदाः प्रसन्ना इव गूढनकाः, RV. VII. 30.

INDEX OF THE UPAMĀS

ANIMALS

AQUATIC

- यादस् (large aquatic animal), RV. I. 16.
शङ्ख (conch), RS. III. 4.
शफरी (a kind of small glittering fish, Cyprinus Saphore)
KS. IV. 39.

BIRDS

- खग (1), RV. XIII. 5.
पत्रिन् (2), KS. XII. I.
विहग (3), VU. IV. 52.
विहङ्ग (4), MA. II. 13. Pr.
कपोत (penguin), KS. IV. 27.
कुररी (female osprey), RV. XIV. 68.
कोकिल (1), (cuckoo), RV. XII. 39.
परभृत (2), MA. IV. 2.
परभृतिका (3), MA. III. I. Pr.
चकोर (Greek partridge), RV. VI. 58, VII. 25.
चक्रवाक (1), (ruddy goose), KS. VIII. 51, 61 ; MD. II. 19.
द्वन्द्वचर (2), RV. XVI. 63.
रथाङ्ग (3), VU. IV. 37.
रथाङ्गनामत् (4), MA. V. 9 ; RV. III. 24.
चातक (Cucculus Melanoleucus, it is said to subsist on rain-drops), RV. V. 17.
वर्ह (peacock-feather), MD. I. 15, II. 44.
मयूर (peacock), RV. VII. 69.
शुक (parrot), VU. IV. 17 ; RS. VI. 22.
हंस (swan), RS. I. 5, III. 17, 24, 25, IV. 4 ; VU. IV. 20 ;
AS. VI. 28 ; KS. I. 30, VII. 42.
कलहंस (a kind of swan), KS. XVII. 27.
राजहंसी (female of a kind of swan), VU. I. 20 ; KS. IX. 34.

DOMESTIC

- ककुम्भ (1), (bull), RV. XIII. 47.
 महोक्ष (2), RV. III. 32.
 वृष (3), RV. I. 13, XII. 34.
 वृषभ (4), MA. IV. 15 Pr.
 धुर्य (beast of burden), KS. VI. 76.
 वत्स (calf), RV. III. 32.
 रासम (ass), KS. XV. 21.
 श्वन् (dog), KS. XV. 41.
 इभ (1) (elephant), KS. XIII. 22.
 करिन्, (2) RV. III. 3, 37, XVI. 78.
 कुञ्जर (3) RS. II. 1 ; KS. I. 7.
 गज (4), MD. I. 2, 19 ; RV. XVIII. 5.
 दन्तिन् (5), RV. I. 70, IV. 33.
 द्विप (6), RV. XIX. 11.
 द्विरद (7), RV. IV. 4, 39.
 नाग (8), AS. II. 4.
 मतङ्गज (9), MA. III. 9. Pr.
 हस्तिन् (10), KS. VIII. 69.
 कलभ (young elephant), RV. III. 32 ; MD. II. 24.
 गन्धद्विप (a kind of elephant),¹ RV. XVII. 70.
 द्विपेन्द्र (1) (elephant-king), RV. II. 7, III. 32, XIV. 38,
 XIV. 68, AS. V. 5.
 नागेन्द्र (2), KS. I. 36.
 आलान (the post to which an elephant is tied) RV. I. 70.
 करभ (trunk of an elephant), RV. VI. 82 ; XIII. 18, 53 ;
 AS. III. 18.
 द्विरदरदन (tusk of an elephant), MD. I. 61.

INSECTS

- खयोत (fire-fly), MD. II. 24.
 द्विरेफ (1) (black bee), MA. III. 5 ; RV. VI. 7.
 मृङ्ग (2), RV. VIII. 53.
 भ्रमर (3), AS. V. 19 ; RV. VII. II, X. 57.

1. It is a particular kind of elephants whose very smell is unbearable to other elephants.

- मधुकर (4), MD. I. 49.
 षट्पद (5), RV. VI. 69.
 पतङ्ग (grasshopper), III. KS. 64.
 शलभ (locust), AS. I. 29.
 पिपीलिका (ant), MA. III. 12. (Pr.).
 सरघा (bee), RV. IV. 63.
 क्षौद्रपटल (honey comb), RV. IV. 63.

SERPENTS

- वाशीविष (1), RV. III. 57.
 उरग (2), RV. XII. 5.
 पन्नग (3), AS. VI. 31.
 फणिन् (4), KS. II. 21.
 भुजङ्ग (5), RV. IV. IX. 79.
 भुजङ्गम (6), KS. XVI. V.
 भोगिन् (7), RV. II. 32.
 व्याल (8), RV. XII. 32.
 सर्प (9), RV. VIII. 13, XI. 71, XVII. 63.
 भुजगेन्द्र (10), (king of serpents), RV. II. 74.
 सर्पाधिराज (11), RV. XIV. 31.
 महोरग (large serpent) RV. XII. 98, Vu. I. 19.
 कृष्णसर्प (black serpent), AS. VII. 18.

WILD

- कृष्णसार (black antelope), VU. IV. 56.
 चमरी (female yak), KS. I. 48.
 चामर (the bushy tail of the yak) RS. III. 4
 मूषक (rat), AS. VI. 27 (pr.)
 मृग (1) (deer), RV. XVIII. 35, KS. I. 46, V. 27, XV. 41
 हरिण (2), AS. I. 24, KS. V. 13, 35
 हरिणी (3), (female deer), MD. II. 18, 44, MA. III. 19 (pr)
 मृगराजशाब (cub), RV. VI. 3
 मृगेन्द्र (1) (lion), RV. II. 29
 हरि (2), VU. I. 17
 वानर (monkey), VU. II. (pr.)
 शार्दूल (tiger), AS. VI. 27
 शिवा (jackal), RV. XII. 39.

ART

MUSIC

- वज्रकी (Vinā or lute), RV. VIII. 41.
वितन्त्री (Vina with broken chords), KS. I. 45.

PAINTING

- आलेख्य (picture), RV. III. 15.
चित्र (2), KS. I. 32, VU. IV. 73.

BODY

- अङ्गुली (finger), RV. I. 28.
अलक (lock of hair), VU. III. 6, MD. I. 65.
आनन (1) (face), VU. IV. 40.
मुख (2), RS. III. 23.
करतल (palm of the hand), MA. III. 4.
केश (hair), KS. VIII. 63.
वेणि (1) (braid of hair), RV. XIV. 12, MD. I. 18.
प्रवेणी (2), RV. XV. 30.
नखक्षत (nail-mark), RV. IX. 31, KS. III. 29.
स्त्रीनख (nail of a woman), VU. II. 7.
निम्ब (hip), RV. IV. 52.
पाणि (1) (hand), RV. IX. 35.
हस्त (2), RV. IV. 25.
बाष्प (tears), RV. VIII. 35.
भ्रूलता (the creeper-like eye-brow), KS. II. 64.
स्तन (breasts), RS. II. 2, MD. I. 18, RV. IV. 51.
अरु (*Arus*), KS. I. 36

CELESTIAL BODIES

MOON

- इन्दु (1), RV. I. 12, II. 68, VI. 31, 52, 69, XII. 28, XIII. 77,
XV. 54, XVIII. 35, KS. I. 3, IX. 19, XI. 22, 26, 43,
XIII. 13, VU. II. 9, V. 21, MA. I. 18, MD. II. 20,
AS. IV. 5, RS. IV. 2.
उडुपति (2), RV. XIX. 34.
ओषधिनाथ (3), RV. II. 73.
चन्द्र (4), RV. IV. 18, V. 61, VII. 19, X. 82, XII. 36,
XIV. 84, XIX. 48, KS. I. 43, VII. 73.

- VU. I. 12, (Pr.) 12, II. 9 (Pr.) III. 16,
 RS. III. 17, MA. I. 13.
- चन्द्रमस् (5) KS. I. 25, RV. I. 46, VIII. 42, XIII. 56, XVII. 30.
 तमोऽनुद् (6), RV. III. 33.
 तारापति (7), RV. XIII. 76.
 त्रिथामारमण (8), KS. XIII. 8.
 द्विजराज (9), RV. V. 23.
 नक्षत्रनाथ (10), RV. VI. 66.
 मृगाङ्क (11), VU. IV. 20.
 (13) रोहिणीपति, KS. VIII. 82.
 शशाङ्क (12), RV. VIII. 74, XVII. 6, AS. III. 14, V. 27,
 RS. III. 25, KS. VII. 8.
 शशिन् (14), KS. IV. 33, 46, VII. 16, IX. 17, RV. VI. 44,
 84, XI. 24, 82, MD. II. 44.
 सोम (15), RV. V. 59, VII. 33, IX. 15, XVIII. 27.
 हिमांशु (16), RV. V. 16, VI. 47, XIV. 80.
 नवेन्दु (1) (young moon), RV. XVIII. 37.
 नवशशिन् (2), RV. I. 80.
 प्रतिपच्चन्द्र (3), RV. VIII. 65.
 बालचन्द्रमस् (4), बRV. III. 22.
 बालेन्दु (5), VU. IV. 65.
 पार्वणचन्द्र (full moon), KS. XI. 21.
 शरदिन्दु (autumnal moon) (1), RS. V. 3, MA. II. 3.
 शरच्चन्द्र (2), KS. XIV. 4, AS. VI. 18.
 अमृतकरकला (1) (moon digit), KS. X. 60.
 शशाङ्करेखा (2), KS. V. 48.
 शशाङ्कार्ध (3), RV. III. 59.
 शशिकला (4), VU. V. 19.
 हिमांशुकला (5), MD. II. 29.
 इन्दुबिम्ब (orb of the moon), RV. XIII. 38.
 उपराग (eclipse), AS. VII. 22.
 कौमुदी (1) (moon-light), RV. VI. 85, VIII. 37, VU. II. 15.
 ज्योत्स्ना (2), MA. II. 13 (Pr.).
 चन्द्रमरीचि (moon-rays), KS. I. 13, XII. 20, RS. V. 3.
 चन्द्रमस्सुधा (nectar of the moon), RV. II. 39.
 प्रतिमाशशाङ्क (1) (reflection of the moon), RV. VII. 64.

प्रतिमाचन्द्र (2), RV. X. 65.
मृगलेखा (the sign of a deer), RV. VIII. 42.

PLANETS¹

ज्योतिस् (planet), KS. II. 19.
अङ्गारक (1), (Mars), MA. III. 22 (Pr.).
लोहिताङ्ग (2), VU. V. 4.
ग्रह (planet), RV. VII. 2.
बुध (Mercury), VU. V. 21.
शुक्र (Venus), KS. III. 43.

STARS

उडु (star), RV. XVI. 65.
चित्रा (a constellation), RV. I. 46.
धूमकेतु (a comet), KS. II. 32.
ध्रुव (the polar star), RV. XVIII. 34.
पुनर्वसु (the two stars, Castor and Pollux), RV. XI. 36.
पुष्य (the 6th lunar asterism), RV. XVIII. 32.

SUN

अंशुमत् (1), RV. XV. 10.
अरुण (2), AS. I. 29.
अरुणाग्रसर (3), RV. IX. 6.
अर्क (4), RV. V. 35, VIII. 15, AS. 4. 19.
अहर्षति (5), RV. 10. 54.
उष्णकिरण (6), MA. V. 13.
उष्णतेजस् (7), RV. VI. 32.
उष्णदीधिति (8), RV. VIII. 30.
उष्णरश्मि (9), RV. V. 4, VII. 33.
गर्भस्तिमत् (10), RV. III. 37.
घर्मदीधिति (11), RV. XI. 64.
घर्मांशु (12), AS. V. 14.
चण्डांशु (13), KS. XVI. 7, 17.
दशरश्मिशत (14), RV. VIII. 29.
दिनपति (15), KS. X. 60.
दिवाकर (16), RV. XI. 24, 82.

1 For the moon and the sun see the respective words.

- दीधितिम् (17), KS. II. 2, VII 69.
 निदाघधामन् (18), KS. XV. 34.
 प्रभाप्रभु (19), KS. XVII. 23.
 भास्कर (20), RV. XI. 7, XII. 25, KS. VI. 49.
 भास्वत् (21), RV. IV. 66.
 रवि (22), RV. I. 18.
 विवस्वत् (23), RV. X. 30, XVII. 48.
 सप्तसप्ति (24), AS. VI. 30.
 सवितृ (25), RV. IV. 1, IX. 50, XVII. 2, AS. V. 27.
 सूर्य (26), RV. V. 13, XVII. 74, VU. V. 20.
 हरिदध्व (27), RV. XVIII. 23.
 हरिदीधर (28), RV. III. 30.
 तरुणार्क (1), (New rising Sun), KS. III. 54.
 बालारुण (2), KS. III. 30, V. 8.
 बालार्क (3), RV. XII. 100.
 अरुणराग (the reddish colour of morning), RV. IX. 43.
 अचिस् (ray), KS. I. 38.
 उल्ल (beam), RV. IV. 66.
 छाया (shadow), RV. II. 6, XVI. 6.
 बालातप (morning sun-shine), RV. IV. 61, X. 9.
 सूरनाडी (solar ray), RV. X. 58.

CLOTHING

- चीनांशुक (china silk), AS. I. 31.
 पत्रोर्ण (a silk garment), MA. V. 12.

CLOUDS

- अश्र (1) (cloud), RV. VII. 69.
 अम्बुद (2), RU. III. 58.
 नवाम्बुद (new cloud), KS. XIV. 36.
 महाम्बुद (big cloud), KS. XII. 41.
 अम्बुधर (3), KS. IV. 43.
 अम्बुवाह (4), KS. III. 48.
 अम्भोद (5), KS. XII. 49.
 अम्भोधर (6), KS. XIV. 9.
 शरदश्र (autumnal cloud), KS. XII. 10, RV. XIII. 56.
 सन्ध्याश्र (evening cloud), RU. XII. 28.

- घन (7), RV. IV. 29 ; KS. VII. 51, XVI. 22.
 जलद (8), KS. XVII. 35.
 जीमूत (9), RV. XVII. 72.
 तोयद (10), RV. VI. 65, XI. 43 ; VU. I. 15.
 पयोद (11), KS. XVII. 38.
 नीलपयोद (blue cloud), KS. VII. 39.
 सन्ध्यापयोद (evening cloud), AS. III. 24.
 पयोमुच् (12), RV. VI. 5.
 पयोवाह (13), RV. I. 36.
 पर्जन्य (14), RV. XVII. 15.
 मेघ (15), MA. III. 21 ; AS. VII. 8 (Pr.) ; RV. XII. 79,
 XIV. 53, XV. 58, XVI. 38.
 षलाहक (16), RV. V. 27, 5. I. 4.
 वारिधर (17), KS. XIV. 50, XVII. 2, 10.
 वारिमुच् (18), RV. IV. 85.
 विद्युत् (19), KS. VI. 27.
 अचिरशेचिस् (1), (lightling), KS. XII. 18.
 तद्धित (2), RV. VI. 64 ; MD. II. 17 ; KS. IV. 33, V. 25, XIV. 36.
 विद्युत् (3), MD. II. 1 ; VU. V. 16 ; KS. XVI. 7, 15 ; RV. I.
 36, VI. 5, XVII. 16.
 शतहदा (4), RV. XV. 82.
 अमरधनुस् (1), (rainbow), MD. II. 15.
 इन्द्रचाप (2), MD. II. 1.
 इन्द्रायुध (3), RV. VII. 4, XII. 79.
 त्रिदशायुध (4), R. IX. 54.
 अग्रह (drought), RV. XII. 29.
 गजित (thunder), KS. II. 52.
 दिव्यपयस् (1), (rain) RV. X. 17.
 वृष्टि (2), RV. XI. 92.
 निर्घाति (hurricane), RV. IX. 64.
 वज्र (thunder bolt), KS. III. 74 ; RV. XI. 46, XVIII. 21.

DISEASE AND MEDICINE

- आतुर (patient), VU. III. 14. (Pr).
 औषध (medicine), RV. I. 28 ; KS. II. 48.

EARTH

- क्षिति (1) (earth), RV. XV. 13, XIX. 57.
 वसुधा (2), KS. VII. II.
 वसुन्धरा (3), AS. VI. 24.
 सागराम्बरा (4), RV. III. 9.

FIRE

- अग्नि (1), RV. I. 10, V. 25, VII.20, XIX. 1; RS.I.16; AS.VI.31.
 अनल (2), RV. IX. 15, XVIII. 5 ; KS. VI. 48.
 कृशाग्नौ (3), RV. II. 49.
 कृष्णवत्सन् (4), RV. XI. 42.
 ज्वलन (5), KS. VIII. 91.
 धूमकेतन (6), RV. XI. 81.
 मरुत्सख (7), RV. II. 10.
 वह्नि (8), RV. III. 58 ; KS. VII. 43 ; RS. VI. 19 ; AS. VII. 15.
 विभावसु (9), RV. III. 37, X. 82.
 शिखिन् (10), VU. II. 12.
 हविभुज् (11), RV. X. 79.
 हव्यवाह (12), KS. XVII. 4.
 हिरण्यरेतस् (13), RV. XVIII. 25.
 हुतभुज् (14), VU. I. 9.
 हुताशन (15), RV. IV. 1, IX. 40.
 औब (Submarine fire), RU. IX. 82.
 कल्पान्तकालदहन (1), (the destructive fire at the end of
 the world), KS. XVII. 37.
 कालानल (2), KS. XVII. 41.
 युगान्तदहन (3), KS. XVII. 49.
 चिताग्नि (the fire of a funeral pile), RV. XV. 16.
 त्रेताग्नि (the three sacred fire), RV. XV. 35.
 अलम्ब (a fire-brand), VU. V. 2.
 दशा (wick), KS. IV. 30.
 दीप (1), (lamp), RV. V. 37, XIX. 51 ; MA. I. 9 ; KS. I. 28,
 IV. 30.
 प्रदीप (2), RV. XIX. 53 ; KS. III. 48, XV. 1.

उजाला (flame), RV. XV. 16.
 दीपशिखा (flame of a lamp), RV. VI. 66.
 धूम (smoke), RV. VII. 43.

FLOWERS

अञ्ज (lotus), (1), RV. IV. 61.
 अम्बुज (2), KS. XI. 25, XIV. 13 ; RS. III. 20 ; IV. 4. 5.
 अम्बुरुह (3), RS. VI. 7 ; MA. III. 17.
 अम्भोज (4), KS. V. 52.
 अम्भोरुह (5), RS. III. 17.
 अरविन्द (6), RS. IV. 13 ; RV. VI. 66, XIV. 50 ; KS. I. 32. IX. 1,
 IX. 20, XIII. 17, XVII. 49.
 कमल (7), RV. III. 36 ; KS. V. 21, XVII. 40 ; MD. I. 50, II.
 23 ; MA. V. 6 ; VU. II. 12 (Pr), IV. 72 ; RS. V. 13.
 कुशेशय (8), RV. VI. 18, XVIII. 4.
 तामरस (9), RV. VI. 37, IX. 12.
 नलिन (10), RV. XVIII. 5.
 पद्मज (11), RV. III. 8, VIII. 55, XV. 52. XIX. 8 ; KS. V. 9 ;
 RS. V. 5 ; AS. VII. 16 ; MA. II. 10.
 पद्म (12), RV. III. 17, IV. 37, 60, V. 68, IX. 80 ; RS. IV. 14 ;
 AS. III. 18 ; KS. V. 27, VII. 16. XII. 35.
 पुण्डरीक (13), RV. IV. 17, X. 9 ; KS. VIII. 58 ; MA. IV. 6.
 पुष्कर (14), RV. XVIII. 37.
 राजीव (15), KS. III. 45.
 वनज (16), RV. V. 73.
 शतपत्र (17), MA. III. 13 (Pr) ; VU. IV. 2. (Pr).
 सरोज (18), KS. IX. 17 ; MA. V. 3.
 सरोरुह (19), KS. IX. 27.
 सहस्रपत्र (20), KS. VII. 62 ; RV. VII. II.
 असितोत्पल (1) (blue lotus), KS. XVII. 35.
 इन्दीवर (2), RV. VI. 64 ; RS. II. 12.
 उत्पल (3), RS. II. 9, 15, III. 14, 24 ; KS. V. 35, VII. 20, IX. 26,
 IX. 56.
 कुवलय (4), MD. II. 35 ; MA. IV. 10 ; RS. II. 22.
 नीलोत्पल (5), RS. II. 2, 3. 17 ; KS. I. 46 ; AS. I. 17.
 काश्चनपद्म (golden lotus), KS. V. 19.

- कोकनद (1) (red lotus), KS. XVII. 16.
 रक्तकुल्लय (2), AS. VI. 18 (Pr).
 सितपङ्कज (white lotus), RV. XIII. 54.
 सितोत्पल (another kind of white lotus), RS. II. 16.
 स्थलकमलिनी (land lotus), MD. II. 32.
 अम्भोजवन (1) (a group of lotuses or a lotus-pond), KS. XII. 23.
 कमलाकर (2), KS. II. 29.
 कमलिनी (3), RV. XIX. II.
 नलिनी (4), KS. IV. 6.
 पद्माकर (5), KS. VII. 38.
 पद्मिनी (6), VU. I. 6 ; MD. II. 19.
 मृणालिनी (7), RV. XVI. 7.
 कुड्मल (a bud), KS. XI. 18.
 कुसुम (1) (flower), RV. IX. 35 ; VU. I. 8 ; AS. I. 19, III. 21 ;
 MD. II. 7.
 पुष्प (2), KS. I. 44, VIII. 72 ; AS. II. 10.
 केसर (filament), KS. VIII. 76.
 बिस (1) (the fibrous stalk of a lotus), KS. VIII. 35.
 मृणाल (2), KS. VI. 68, RS. III. 4.
 मृणालिका (3), KS. V. 29.
 कुमुद (water-lily), MD. I. 42, 60 ; RV. XVIII. 3 ; KS. VII. 73.
 कुमुद्वती (lily-pond), RV. VI. 36.
 कन्दल (a white flower which appears very plentifully and all at
 once in the rainy season), RV. XIII. 29.
 कुन्द (a kind of jasmine), MD. II. 53 ; RS. IV. 2 ; KS. XVII. 27.
 कुरबक (the blossom of red amaranth) MA. III. 5.
 कुसुम्भ (safflower), RS. I. 24.
 केतक (the flower of the Ketaka plant, Pandanus), KS. VIII. 58.
 जपा (the China rose), MD. I. 38.
 नवमल्लिका (1) (jasmine), KS. XVII. 28
 नवमालिका (2), KS. AS. II. 8.
 मालती (3), MA. III. (Pr.) I.
 बन्धुजीव (a red flower which opens at midday and withers
 away the next morning), RS. III. 24 ; RV. XI. 25 ;
 KS. VIII. 40.
 बन्धुक (a red flower), RS. III. 25.
 शिरीष (a very delicate flower), KS. I. 41, V. 4 ; RV. XVIII. 45.

FOOD

आमिष (flesh), RV. II. 59.

नवनीत (butter), MA. III. 18 (Pr).

परमान्न (rice boiled in milk with sugar), VU. II. (Pr.) 1.

मत्स्यण्डिका (course sugar), MA. III. 5 (Pr.)

मधु (honey), AS. 11. 10.

मोदक (a sweet meat), VU. III. 6 (Pr).

FRUITS

पङ्कच्छिखफल (a clearing nut called *Kataka*) MA. II. 7.

बिम्ब (a fruit which, when ripe, becomes red), MA. III. 5, IV. 14 ; RS. II. 12 ; KS. III. 67 ; MD. II. 28.

GODS AND HEAVEN

अमर (god) (1), RV. IX. 4.

देव (2), RV. VI. 59, XVIII. 10.

सुर (3), MA. V. II.

अमृत (nectar), KS. I. 45 ; RV. III. 26, X. 48 ; MD. II. 32.

अश्विन¹ (a deity), RV. XVIII. 23.

आखण्डल (Indra, the king of gods) (1), AS. VII. 28.

तुरासाह् (2), RV. XV. 40.

पाकशासन (3), RV. X. I.

पुरन्दर (4), RV. XVII. 79.

पुरुङ्गुत (5), RV. XVI. 5, 32.

प्राचीनबहिस् (6), RV. IV. 28.

बिडौजस् (7), RV. XIV. 59.

मरुत्पालयितृ (8), RV. VIII. 32.

मरुत्वत् (9), RV. III. 4.

वज्रधर (10), RV. XVIII. 21.

वज्रपाणि (11), RV. II. 42.

वज्रिन् (12), RV. IX. 24.

वृषन् (13), RV. X. 52, XVIII. 77, KS. V. 61.

शतक्रतु (14), RV. III. 38.

शतमख (15), RV. IX. 13.

सहस्रलोचन (16), RV. XI. 43.

हरिहय (17), RV. IX. 18.

ऐरावत (Indra's elephant), RV. XVII. 32.

1. The two physicians of the gods, who are represented as the sons of the sun by a nymph in the form of a mare.

जयन्त (Indra's son), RV. III. 23, VI. 78 ; AS. VII. 28 ;
VU. V. 14.

नन्दन (Indra's garden), RV. VIII. 32.

पुरुषुतच्चज (Indra's banner), RV. IV. 3.

शची (Indra's wife), RV. III. 13.

आद्यपुंस् (Viṣṇu) (1), RV. XVIII. 15.

ईश्वर (2), RV. III. 52, XIII. 77.

कृष्ण (3), RV. VI. 49.

त्रिविक्रम (4), RV. VII. 35.

पङ्कजनाभ (5), RV. XVIII. 20.

पत्ररथकेतु (6), RV. XVIII. 30.

पुण्डरीकाक्ष (7), RV. XVIII. 8.

प्रजेश्वर (8), KS. VIII. 30.

मधुमत् (9), RN. IX. 48.

विष्णु (10), MD. I. 59.

हरि (11), RV. X. 86, IX. 57.

कौस्तुभ (the jewel of Viṣṇu), RV. XVII. 29.

गरुत्मत् (the carrier of Viṣṇu) (1), RV. III. 57.

तार्क्ष्य (2), KS. XVII. 3.

महावराह (the great boar, one of the incarnations of Viṣṇu),

RV. VII. 56.

शेष (the great serpent who is the bed of Viṣṇu), RV. XII. 70.

ईश्वर (god Śiva) (1), RV. XIII. 57.

त्रिनयन (2), MD. I. 54.

पिनाकिन् (3), AS. I. 6.

शर्व (4), RV. XI. 93.

काम (the god of love) (1), RV. VI. 2.

कुसुमास्त्र (2), RV. VII. 61.

मदन (3), RV. V. 63, XI. 13.

मन्मथ (4), RV. IX. 48.

स्मर (5), RV. XI. 45.

कुबेर (the god of wealth) (1), RV. IX. 24.

नरवाहन (2), RV. IX. II.

कुमार (Kārtikeya, the son of Śiva) (1), RV. III. 55, V. 36.

शुह (2), RV. VI. 4.

- चक्रधर (3), RV. XVI. 55.
 चमूनेत् (4), RV. XIV. 22.
 नगरन्ध्रकर (5), RV. IX. 2.
 महासेन (6), VU. V. 23.
 शरजन्मन् (7), RV. III. 23.
 षण्मुख (8), RVII. XV. 67.
 सेनानिन् (9), RV. II. 37.
 हरसूनु (10), RV. XI. 83.
 कृतान्त, (the god of death) (1), RV. XV. 21.
 यम (2), RV. IX. 24.
 कालरसना (Yama's tongue), KS. XIII. 42.
 यमजिह्वा (2), KS. XVI. 16.
 जलेश्वर (Varuṇa, the god of waters) (1), RV. IX. 24.
 पाशशृत् (2), RV. II. 9.
 वरुण (3), RV. XI. 53.
 पद्मा (the goddess of wealth) (1), RV. VII. 13.
 लक्ष्मी (2), RV. VI. 58, XII. 26.
 श्री (3), RV. IV. 14, XI. 47.
 पितामह (god Brahman), RV. XV. 60.
 प्रजापति (2), RV. III. 27.
 विधातृ (3), RV. VII. 25.
 अलका (the capital of Kubera), KS. VI. 37 ; RV. IX. 14.
 कल्पतरु (a celestial tree) (1), RV. XVII. 26.
 कल्पद्रुम (2), RV. XVII. 32.
 कल्पवृक्ष (3), KS. VI. 6, VU. V. 19.
 सुरराजवृक्ष (4), RV. XVI. 79.
 पारिजात (one of the celestial trees) RV. VI. 6, X. II.
 देवसेना (army of gods) RV. VII. 1.
 देवारण्य (the celestial garden) RV. X. 80.
 नाकनदी (the celestial river) (1), KS. XI. 26.
 सुरसरित् (2), RV. II. 75.
 खर्गापगा (3), KS. XVII. 28.
 पुण्डरीक (the guardian elephant of the south-east
 quarter), RV. XVIII. 8.
 प्रमथ (the attendants on Siva), KS. XIII. 23.

- सुधर्मा (assembly of the gods), RV. XVII. 27.
 सुरगज (the elephant of Indra) (1), MD. I. 53,
 KS. III. 76 ; RV. V. 75, X. 86.
 सुरद्विप (2), RV. XVI. 3.
 स्वर्ग (heaven), KS. VII. 3.

GRAIN

- कलम (a sort of rice), KS. V. 47 ; RV. IV. 37.
 नीवार (wild rice), RV. V. 15.
 यव (barley), RV. XIII. 49 ; KS. VIII. 62.
 शालि (rice), RV. XV. 78, XVII. 53.
 सस्य (grain), RV. X. 59. XVIII. 2.

HOUSE

- अट्ट (a turret), RV. VI. 66.
 अर्गला (bolt), RV. XVIII. 4.
 कवाट (leaf or panel of a door), RV. III. 34.
 गृह (house), AS. V. 10.
 द्वार (door), RV. II. 21.
 भित्ति (wall), RV. V. 47.
 वेदि (an elevated piece of ground), KS. I. 39 ; RV. XII. 93
 सोपान (stairs) RV. III. 69 ; KS. I. 39.

IMPLEMENTS OR ARTICLES

- आतपत्र (umbrella) AS. V. 6.
 आत्मदर्श (mirror) (1), RV. VII. 68.
 आदर्श (2), KS. IX. 15.
 दर्पण (3), AS. VII. 32 ; RV. XIV. 37 ; MD. I. 60.
 उडुप (raft), RV. I. 2.
 दोला (swing), RV. XIV. 34.
 विपणिक्कन्दु (a boiler in a shop), MA. II. 13 (Pr.)
 मञ्जूषा (basket), MA. IV. 7 (Pr.)
 मानदण्ड (measuring rod) KS. I. 1.

INSTRUMENTS

- अङ्कुश (hook), RV. IV. 39, XII. 41
 असि (sword), KS. VI. 36.

कूटशाल्मलि (a fabulous cotton plant with sharp thorns with which the wicked are tortured in the world of Yama)
RV. XII. 95.

परिघ (iron club), MA. V. 2.

फल (the head of an arrow), KS. IV. 25.

शरासन (a bow), AS. V. 22.

श्मशानशूल (a stake used for impaling criminals in a burning ground), KS. V. 73.

JEWELS

इन्द्रनील (sapphire), RV. XVI. 69, MD. I. 48.

पद्मराग (ruby), RV. XIII. 53.

पुष्पराग (topasz), RV. XIII. 32.

प्रवाल (coral) (1), KS. V. 34.

विद्रुम (2), RV. XIII. 13 ; RS. VI. 16.

मणि (gem), VU. II. 21 ; RV. I. 4, III. 18, XI. 59.

महामणि (a brilliant gem), AS. VI. 6.

मरकत (emerald), RS. III. 21.

मुक्ता (pearl), MD. II. 46 ; MA. I. 6 ; RS. VI. 7 ; KS. I. 44 ;
RV. VI. 28, IX. 44, XVI. 18, 62.

रत्न (jewel) KS. I. 24, AS. II. 10, MD. I. 15, RV. I. 16, X.
30, XI. 68.

वज्र (diamond), AS. I. 10.

वैद्युर्य (cat's-eye gem) RS. II. 5.

KING

इन्द्रशत्रु (the enemy of Indra, referring to Prahlāda), RV. VII. 35.

चप (king), RV. XIII. 7.

पुरु (a king), AS. IV. 7.

भगीरथ (a king), RV. IV. 30.

सगर (a king), MA. V. 15 (Pr).

हलधृत् (Balarāma), MD. I. 61.

निधि (treasure), MA. III. I. (Pr).

नेमि (ring), RV. I. 17.

बन्दी (captive), KS. II. 52.

युग (yoke), RV. III. 34 ; KS. II. 18.

रथाश्व (chariot horse), MA. V. 14.

शक्ति (power), RV. III. 13.

संपद् (wealth), KS. I. 22.

साम्परायवसुधा (battle-field), KS. VIII. 54.

हेमप्राकार (golden rampart), RV. XII. 71.

LITERATURE

अपवाद (exception), RV. XV. 7.

अर्थ (meaning), KS. I. 79V. RV. I. 1.

आदेश (substitute), RV. XII. 58.

उत्सर्ग (general rule), KS. II. 27.

ऋच् (hymn), RV. XV. 76.

गिर् (speech), KS. I. 28.

त्रयी (the three Vedas), MA. I. 14.

धातु (root), RV. XV. 9.

प्रणव (the mantra Om), RV. I. 11.

प्रत्ययप्रकृति (affixes and crude forms of words) RV. XI. 56.

वागर्थ (word and its sense), RV. I. 1.

विद्या (learning), RV. I. 85, X. 71.

श्रुति (the Vedas), RV. II. 2.

सृष्टि (the literature known by that name), RV. II. 2.

METALS AND MINERALS

अयस् (iron), KS. VI. 55 ; RV. XIV. 33.

अयश्चक्र (iron-wheel), RV. XIII. 15.

अयस्कान्त (magnet), RV. XVII. 63 ; KS. II. 59.

कनक (1), (gold), KS. VII. 39 ; RS. I. 26 ; MD. I. 39.

काश्चन (2), MA. II. 8.

चामीकर (3), VU. I. 15 ; RV. XVIII. 40.

जातरूप (4), KS. VIII. 36 ; MA. V. 18.

जाम्बूनद (5), RV. XVIII. 44.

तपनीय (6), KS. VIII. 34.

सुवर्ण (7), KS. VII. 50.

हेमन् (8), RV. I. 10, XVII. 46.

रजत (silver), RS. III. 4.

धातु (mineral), KS. VI. 51.

MISCELLANEOUS

अट्टहास (loud laughter) MD. I. 60.

- स्मित (smile), RV. V. 70.
 हसित (laughter), RS. VI. 23.
 अध्वग (traveller), RV. X. 5.
 अभ्यक्त (anointed with oil), AS. V. II.
 आरंभ (beginning), KS. VII. 70.
 अशुचि (impure), AS. V. II.
 एनस् (sin), RV. X. 39.
 कलङ्करेखा (streak of rust), RV. XIII. 15.
 कामिन् (lover), RV. XVI. 40.
 चेतना (intelligence), RV. XVII. 1.
 चेतस् (mind), MD. I. 44.
 तस्कर (thief), KS. XV. 42.
 तूल (cotton), AS. I. 10.
 तैलबिन्दु (drop of oil), RV. XIV. 38.
 नय (polity), RV. X. 86.
 पिपासाकुलित (thirsty), KS. XII. 3.
 प्रबुद्ध, (wakened), AS. V. II.
 प्रमत्त (drunken), AS. IV. I.
 प्रश्रय (modesty), RV. X. 70.
 भाव (feeling), MA. I. 10.
 बद्ध (bound), AS. V. II.
 मनोरथ (desire), MA. I. 22 ; RV. VI. 72.
 यशस् (fame), RV. II. 69, IV. 50.
 रजस् (dust), RV. XII. 82.
 रहस्य (secret), KS. VIII. 60.
 वामन (dwarf), RV. I. 3.
 विघ्न (obstacle), AS. I. 30.
 विधि (religious act), RV. II. 23.
 संसार (world), RV. XII. 60.
 संस्कार (impression), RV. I. 20.
 सामदान^o (the four expedients), RV. XI. 55.
 सिद्धि (success), XV. 74.

MOUNTAINS

- अद्रि (1), (mountain) RV. XI. 41.
 गिरि (2), RV. XI. 41, XIII. 14, XV. 23 ; VU. III. 3.

पर्वत (3), RV. IV. 40.

भूधर (4), KS. XIV. 50, XVII. 29.

शृङ्गिन् (5), RV. XII. 80.

शैल (6), RV. V. 46, XI. 28, 45, XVI. 26 ; KS. XVI. 30 ;

MD. II. 13.

अद्रिराज (1), (the lord of mountains, Himālaya), RV. VI. 59,

XVI. 70.

गिरीन्द्र (2), KS. XVII. II.

तुषाराद्रि (3), KS. XIV. 12.

प्रालेयशैल (4), KS. XII. 15.

शिखरीन्द्र (5), KS. XII. 52.

हिमाद्रि (6), RV. XIV. 3.

इन्द्रनीलचल (a blue mountain), KS. XIV. 7.

कनकाद्रि (a golden mountain) KS. XII. 25.

कैलास (a mountain), RV. II. 35 ; KS. VII. 37 ;

UV. III. 9. (Pr.)

महेन्द्र (a mountain), RV. VI. 53.

मेरु (a golden mountain) (1), KS. IX. 24 ; RV. I. 14.

सुमेरु (2), RV. V. 30, KS. XII. 9.

लोकालोक (a mountain), RV. I. 67.

विन्ध्य (a mountain), RV. XII. 31, XIV. 8.

अद्रिशृङ्ग (mountain-peak) (1), KS. XVII. 51.

गिरिशृङ्ग (2), KS. XIV. 6.

अधित्यका (table-land), RV. II. 29.

कटक (the ridge of a hill), KS. VII. 52.

कानन (forest), RV. XVIII. 37.

नगोत्सङ्ग (a horizontal level at the side of a mountain),

RV. VI. 3.

वनस्थली (glade), RV. XV. 66.

शिला (stone), RV. XI. 18, XVIII. 17 ; KS. VI. 51.

स्फटिक (crystal), KS. XIV. 5, MD. I. 53.

चन्द्रकान्त (moon-stone),¹ VU.V. II.

सूर्यकान्त (sun-stone),² RV. XI. 21, AS. II. 7.

1. It is a crystal-like stone famous in Sanskrit poetic literature, which is supposed to dissolve under the influence of the moon.

2. Supposed to possess fabulous properties as giving out heat when exposed to the sun.

ORNAMENTS AND SCENTED COSMETICS

- अञ्जन (collyrium), RV. XI. 41 ; MD. V. 61 ; KS. X. 16, 30 ;
RS. I. 11, II. 2, III. 5.
- कालागरु (black aloe), RV. XIII. 55.
- कुङ्कुम (saffron), VU. VI. 36.
- गोरोचना (1), (yellow pigment), VU. X. 19.
- रोचना (2), RV. III. 64.
- तिलक (a mark on the forehead), RV. XII. 41, MA. V. 5.
- निष्क (an ornament for the neck), KS. V. 49.
- मुक्तायुष्टि (1), (a necklace of pearls), RV. XIII. 54.
- मुक्तावली (2), RV. XIII. 48.
- स्रज् (garland), AS. VII. 24.
- हारगुलिका (pearls of a necklace), RV. V. 70.

PLANTS

CREEPERS

- लता (1), (creeper) KS. VI. 54, VI. 13, VI. 21, XI. 26 ;
RV. III. 7, XI. 54 ; VU. III. 14.
- व्रतती (2), RV. XIV. 1.
- अष्टापदवल्ली (a kind of creeper), KS. XII. 18.
- कुन्दलता (jasmine creeper), MA. III. 8.
- माधवी (a spring creeper), AS. III. 7.
- मालती (another kind of jasmine creeper), RS. III. 18.
- लवली (a kind of creeper), VU. V. 8.
- विषवल्ली (a poisonous creeper), RV. XII. 61.
- श्यामा (a beautiful creeper), MA. II. 6 ; MD. II. 44 ; RS. III. 18.

GRASS

- काश (a kind of grass), RV. VI. 17.
- शर (reed), RV. XIX. 26.
- शरकाण्ड (the stem of Sara), KS. VIII. 74, MA. III. 8.
- शष्प (young grass), MD. I. 33.

PLANTS

- ओषधि (herb), RV. VIII. 54, X. 66.
- कदली (plantain), RV. XII. 96, KS. I. 36, MD. II. 36.
- फल्लिनी (a plant), KS. VIII. 61.
- महौषधि (a sensitive plant), KS. I. 30.

TREES

- तरु (1), (tree) MA. I. 8.
 दुम (2), RV. X. 49, XVII. 44 ; KS. II. 22.
 पृथिवीरुह (3), RV. VIII. 9.
 वृक्ष (4), RV. I. 69, X. 5 ; KS. V. 22.
 अशोक (a tree with magnificent red flowers),
 VU. IV. 61, V. 3 ; M. A. III. 5.
 आम्रशाखिन् (1), (mango tree) KS. XII. 23.
 चूत (2), RV. VII. 21 ; KS. VI. 2.
 सहकार (3), RV. IV. 7, VI. 69 ; MA. IV. 13 ; KS. VIII. 78.
 कदम्ब (a tree with orange-coloured fragrant blossoms),
 RV. XV. 99 ; KS. III. 68.
 चन्दन (1), (sandal tree), RV. X. 42, XI. 64 ; AS. IV. 18 (pr.).
 मलयदुम (2), RV. XII. 32.
 देवदारु (pine), KS. VI. 51.
 फुल्ल (Indian fig tree), RV. VIII. 93, XIII. 71.
 बकुल (a tree which is said to put forth blossoms when sprinkled with water from the mouths of lovely women),
 RV. XIX. 12.
 लोघ्र (a kind of tree), RV. II. 29, III. 2.
 वेणु (bamboo) RV. XII. 41.
 शमी (a tree possessing a very tough hard wood supposed to contain fire), RV. III. 9 ; AS. IV. 4.
 समच्छद (a kind of tree), *Alstonia Scholaris*, RV. V. 48.
 साल (a valuable timber tree), RV. I. 13.
 कण्टक (thorn), AS. VII. 3.
 किसलय (1), (foliage), MA. III. 12, 18, IV. 17 (pr.); RV. IX. 42, XIX. 17 ; AS. I. 19, II. 10, IV. 5, V. 13.
 पल्लव (2), MA. III. 11 ; KS. IV. 34 ; AS. VI. 20 ; RV. I. 80,
 II. 15, VII. 21, X. 8.
 प्रवाल (3), RV. VI. 12.
 दल (1), (leaf), KS. XVII. 32.
 पत्र (2), MD. II. 13.
 पलाश (3), RV. IX. 51.
 बीजाङ्कुर (sprout of seed), KS. III. 18.

वितप (young branch of a tree), RV. IX. 63; X. 11; AS. I. 19.
स्तवक (bunch), RV. XIII. 32.

RELIGIOUS PERSONS AND THINGS

अत्रि (a sage), VU. V. 21.
अध्वर (sacrifice), RV. I. 31.
आचारलाज (customary fried rice),¹ RV. II. 10.
ऊरुजन्मन् (born from the thigh of a sage called Aurva), MA.
V. 17.
दक्षिणा (a fee or present to the officiating priest) RV. I. 31.
तपस (penance), KS. VI. 11.
धर्म (duty), RV. I. 13, VIII. 16, XI. 35, XV. 96; KS. II. 51.
यजमान (one who performs a sacrifice), KS. VI. 28.
योगिन् (a contemplative saint), KS. XVII. 47.
शेषा (the remains of flower or other things offered to a
deity), KS. III. 22.
श्रद्धा (faith) RV. II. 16.
संयमिन् (a saint who subdues his passions) RV. IV. 60.
सिद्धाश्रम (hermitage, 'a hermitage of the blest') RV. VI. 46.
खस्तिवाचनिक (sweetmeat offered to a Brahmin for invoking
bleedings) VU. II. 12 (Pr).
खाहा (an exclamation used in making oblations to the gods)
RV. I. 55.

SKY

अन्तरिक्ष (1), (sky), RV. XVI. 83.
आकाश (2), RV. XIII. 2.
दिव् (3), RV. III. 12.
द्यौ (4), RV. II. 75.
नभस् (5), RV. VIII. 15, XVIII. 6, 37.
व्योमन् (6), RV. XIX. 51; RS. III. 21.

TIME

अहन् (1), (day), RV. VII. 24.
दिन (2), RV. VII. 60.

1. It was a custom to place young maidens along the royal route with flowers and fried rice etc. to be showered on a king.

- दिवस (3), RV. X. 9, 83, AS. III. 9.
 अहस्त्रियाम (day and night) KS. VII. 78.
 क्षणदा (night) (1), RV. VIII. 74.
 क्षपा (2), RV. II. 20, XI. 15.
 तमिस्रा (3), RV. V. 13.
 त्रियामा (4), RV. VII. 24 ; KS. VII. 21, 26.
 रात्रि (5), VU. I. 9.
 विभावरी (6), RV. XVII. 35 ; KS. V. 44 ; MA. IV. 16, V. 7.
 शवैरी (7), RV. III. 2.
 अन्धकार (darkness), (1), KS. XVII. 41.
 तमस् (2), RV. X. 38.
 दिनान्त (close of the day) RV. XVI. 11.
 सन्ध्या (twilight), RV. I. 80, II. 20, XIII. 64, XVI. 58 ; KS. I. 4.
 ऋतु (season) RV. X. 80.
 तोयदागम (rainy season), RV. XI. 8.
 दर्श (new moon) RV. XIV. 80.
 नभस् (a month in the rainy season) RV. XVIII. 6.
 मधु (spring), RV. IX. 48.
 वर्षास्य (termination of rains), RV. XIII. 77.
 शरद् (autumn), RV. XII. 79, KS. VII. 73.

WATER

- अम्भस् (1), (water), KS. II. 25, VII. 84.
 पयस् (2), KS. V. 5.
 सलिल (3), KS. VII. 73 ; MA. V. 6 (Pr).
 अवश्याय (dew) VU. II. I. (Pr).
 तुषार (snow), KS. XII. II. RS. I. 6, IV. 2.
 आवर्त (whirlpool), RV. XVI. 63.
 ओष (flood) KS. III. 6, VII. 53.
 कुल्या (channel) RV. XII. 3.
 कूप (well) AS. V. 22 (Pr).
 जलाशय (1), (pond), KS. XII. 39.
 सरस् (2), RV. VI. 85 ; KS. VIII. 37.
 मानससरस् (a particular lake), KS. VIII. 64.
 ह्रद (3), RV. I. 72, VII. 30.
 पल्लव (puddle), RV. XIX. 51.

प्रवाह (stream) (1), VU. III. 8.
छोटस् (2) VU. II. 5, AS. II. 17.

OCCEAN

अबाधार (1), (ocean), KS. III. 48.
अम्बुधि (2), KS. XIV. 18.
अंबुराशि (3), RV. IX. 82 ; KS. III. 67.
अर्णव (4), RV. I. 16, III. 30, III. 59, IV. 53, X. 3, 26, 85.
उदधि (5), RV. III. 17, VIII. 8, X. 30, 34, XII. 36.
उदन्वत् (6), KS. VII. 72 ; RV. VII. 19, XVI. 27.
ऊर्मिमालिन् (7), RV. V. 61.
पयोधि (8), KS. XV. 9.
समुद्र (9), RV. III. 28, X. 82.
सलिलनिधि (10), MA. I. 11.
सागर (11), RV. I. 2, IX. 17, XVIII. 4 ; KS. VIII. 16.
क्षीरनिधि (1), (ocean of milk), RV. I. 12.
क्षीरोद (2), KS. VII. 26.
ऊर्मि (1), (wave), RV. VII. 54.
क्षीरोर्मि (waves of milk), RV. IV. 27.
तरङ्ग (3), RV. VI. 26, RS. III. 17, VU. IV. 52.
भङ्ग (4), RV. XVI. 63.
बीचि (5), RV. XI. 8, MD. II. 44.
फेन (foam), KS. IX. 4.

RIVERS

आपगा (1), (river), RV. IX. 17.
नदी (2), RV. III. 28, XI. 58, XII. 35, XVII. 41 ; KS. IV. 44,
V. II. 20 (Pr.)
निम्नगा (3), RV. VIII. 8 ; KS. VIII. 53.
सरित् (4), KS. VII. 21 ; MA. III. 6.
सिन्धु (5), RV. IV. 35 ; AS. V. 21, KS. V. 85.
स्रोतोवहा (6), RV. VI. 51 ; AS. VI. 16.
गङ्गा (1), (Ganges) RV. IV. 30 ; X. 37, XVII. 14 ; VU. I. 9,
V. 22, VII. 41.
जह्नु कन्या (2), RV. VI. 84.
जाह्नवी (3), RV. X. 69, KS. VIII. 82.

- त्रिमाणा (4), KS. I. 28.
 त्रिलोतस (5), KS. VII. 15.
 यमुना (the river Jamnā) VU. II. 14 ; MD. I. 53.
 शोण (a river), RV. VII. 36.
 सरस्वती (a river), RV. III. 9.

WIND

- नभस्वत् (1), (wind), RV. IV. 8.
 पवन (2), RV. III. 30.
 पवमान (3), RV. VIII. 9.
 मारुत (4), RV. II. 34.
 वायु (5), RV. X. 82, XVI. 25.
 वाल्या (whirl-wind), RV. XI. 16.

WOMEN

- अबला (1), (woman), RV. V. 67.
 नारी (2), RV. XVI. 41, KS. KS. XIII. 36.
 वधू (3), RV. VIII. 7.
 वनिता (4), RV. IX. 38.
 स्त्री (5), RV. IX. 37, XI. 51, RS. III. 7.
 कन्या (virgin), RV. V. 38.
 कामिनी (a loving woman) RV. IX. 69.
 दयिता (a beloved wife), RV. V. 64.
 नववधू (1), (a newly married girl), RS. VI. 19.
 नवदीक्षा (2), KS. VIII. 73.
 पौरकन्या (city-maidens), RV. II. 10.
 रजसाला (a woman in her monthly course), RV. XI. 60.
 वराङ्गना (a lovely woman), RS. II. 5.
 जननी (mother), RV. II. 61.
 जायापति (man and wife), RV. XVI. 45.
 दक्षसुता (the daughter of Dakṣa), RV. III. 33.
 मैथिली (Sītā the wife Rāma), MD. II. 40.
 शर्मिष्ठा (the wife of Yayāti), AS. IV. 7.
 स्नुषा (daughter-in-law), RV. VIII. 14.

VISVA-BHARATI STUDIES

- MAHAYANAVIMSAKA OF NAGARJUNA
Edited by Vidhushekhara Bhattacharya Rupees Five
- VEDIC INTERPRETATION AND TRADITION
By Vidhushekhara Bhattacharya *Out of Print*
- SCHOOLS AND SECTS IN JAIN LITERATURE
By Amulya Chandra Sen Rupees Two
- NAIRATMYAPARIPRCCHA OF ASVAGHOSA
Edited by Sujitkumar Mukhopadhyaya Rupees Two
- MODERN MOVEMENTS IN ISLAM
By Dr. Julius Germanus Rupee One
- HINDU-MUSSALMANER BIRODH or HINDU-MUSLIM
CONFLICT (*in Bengali.*)
By Kaji Abdul Wadud Rupee One
- MOSLEM CALLIGRAPHY
By M. Ziauddin Rupees Four
- DADU or LIFE AND TEACHINGS OF DADU, A MEDIEVAL SAINT
By Kshitimohan Sen. Introduction by Rabindranath Tagore.
(*in Bengali.*) Rupees Four
- MAITRISADHANA or THE PATH OF UNIVERSAL LOVE
(*in Bengali.*)
By Sujitkumar Mukhopadhyaya Annas Eight
- BRAHMASUTRAS OF BADARAYANA
Compiled by Kapileswar Misra. Edited by Nitabinode
Goswami. Foreword by Vidhushekhara Bhattacharya. Rupees Three
- THE CATUHSATAKA OF ARYADEVA
Reconstructed and edited by Vidhushekhara Bhattacharya Rupees Three
- MIRZA KHAN'S GRAMMAR OF BRAJBHAKA
Edited by M. Ziauddin. Foreword by Dr. Suniti Kumar
Chatterjee. Rupees Four
- TRISVABHANIRDESA OF VASUBANDHU
Edited by Sujitkumar Mukhopadhyaya Rupees Ten

PRINTED AND PUBLISHED FOR VISVA-BHARATI
BY PRABHAT KUMAR MUKHOPADHYAYA
SANTINIKETAN PRESS, SANTINIKETAN, BIRBHUM

